

SVOBODNA BESEDA

38 / REVIJA ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE /

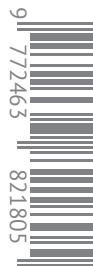

70 LET
ZVEZE BORCEV

december 2018

cena 3 eur

Letnik IV

ISSN 2463-8218

Aktualno / Aljaž Verhovnik

**Domen Valič v vlogi
komandanta Frante**

STRAN 2

Kolumna / dr. Martin Premk

**Sovražni
govor**

STRAN 7

Aktualno / dr. Cvetka Hedžet Tóth

**»Hočemo stati
in obstati«**

STRAN 11-12

Srečno 2019

Po knjigi Past na Menini planini bodo posneli film Preboj

Domen Valič v vlogi komandanta Frante

Bitka na Menini planini velja za epopejo slovenskega partizanstva. Gre za zgodovinsko bitko, ki je primer srčnega boja za svobodno Slovenijo. V duhu časa, ko so vrednote NOB v slovenski družbi načete, želi Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije z igrano-dokumentarnim filmom o bitki na Menini planini prikazati NOB kot navdih za prihodnje rodove.

// BESEDILO: Aljaž Verhovnik // FOTO: arhiv SB

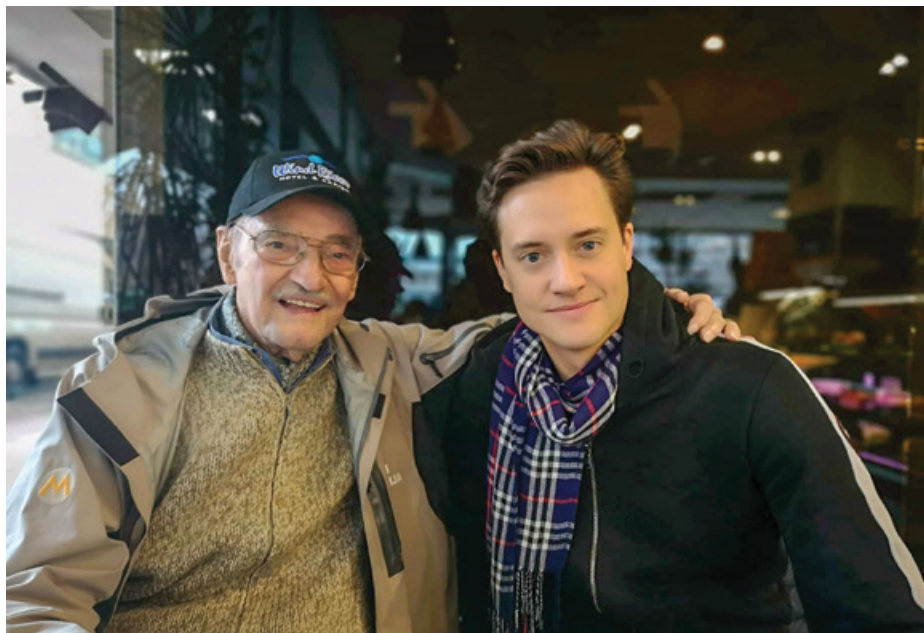
Film prikazuje nemogoče razmere, v katerih so delovali partizani, hkrati pa veliko tovarštvo, pripadnost domovini in gorečo željo po svobodi. Izhaja iz dejstva, da mlade generacije tematike narodnoosvobodilnega boja tako rekoč ne poznajo. Živimo v času vnovičnega vzpona nacifašističnih ideologij, sejanja strahu in sovraštva, priče smo spreminjanju zgodovine in vrednosti narodnoosvobodilnega boja tako na družbenih omrežjih kot v medijih in, kar je najhuje, še v politiki.

Zgodba filma Preboj je zasnovana po knjigi Past na Menini planini, ki jo je napisal **Franc Sever - Franta**. Ta partizanski komandant je v bitki na Menini planini s svojim načrtom za preboj rešil življenja skoraj 500 borcev in bork, ki jih je obkolila esesovska divizija Galizien z 12 000 izurjenimi vojaki. V filmu spremljamo zdaj 96-letnega Franta, ki piše spomine in se ob tem spominja tistih težkih dni. Marca leta 1945 je moral kot komandant, ki takrat še ni imel polnih 22 let, prevzeti odgovornost za življenja toliko ljudi. Franta in drugi preživeli borci pripovedujejo o dogodkih tistega časa, ko so se kot običajni najstniki, stari od 16, 17, 18, 19 do 22 let, morali spoprijeti s tako zahtevnimi okoliščinami, kakor so huda zima v snegu, mrazu, pomanjkanju hrane, vode, opreme, oblačil, streliva v krvavi bitki. Ob njihovi pripovedi pa zgodbo prikazujejo igrani filmski vložki, ki nas čustveno prenesejo v tisti čas in nam pokažejo okoliščine in dogodke pred bitko, v bitki in nazadnje preboj na svobodo.

Glavno vlogo komandanta Franca Severja - Frante bo odigral slovenski filmski in gledališki igralec **Domen Valič**.

Liku Frante bo lahko dal vse potrebne psihične nianse, ki so bile del njegovega delovanja pod težkim pritiskom nedoumljivih okoliščin leta 1945. Izbira glavnega igralca pa poleg odlične karakterne interpretacije pomeni tudi približa-

občinstvo filma Preboj je generacija mladih med 15 in 25 leti, ki so prav tista generacija, kateri v filmu pripadajo glavni akterji, kar omogoča stično točko za identifikacijo. Moderna dinamična in vizualno atraktivna akcijska zgodovinska drama je vsebinsko oblikovni pristop, ki je pisan na kožo mladi generaciji obiskovalcev kina. Sekundarno ciljno občinstvo filma so člani organizacije Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, ki ima v svojih vrstah 40.000 članov, zraven njih pa še veliko simpatizerjev in podpornikov, ki jih zanima tematika NOB. In ne nazadnje so velika ciljna skupina tudi vsi ljubitelji zgodovinskih

Franc Sever - Franta in Domen Valič

nje filma in tematike tega obdobja mladi generaciji gledalcev.

Režiser in scenarist filma je **Dejan Babošek**, avtor številnih glasbenih spotov za številne glasbene izvajalce, kot so Tinkara Kovač, Trkaj, Leeloo-jamais, Anika Horvat, Bohem, Helena Blagne, Andraž Hribar, Kingston, Modrijani, Mateo E Basta, Lara Bianca Fuchs. V njegovi filmografiji pa najdemo tudi celovečerna igrana filma Izhod 2013 in Ksana 2017 ter družbeno angažirana filma, kratki igrani film Strah 2016 in igrano-dokumentarni film V imenu resnice 2017. Primarno ciljno

dram, zasnovanih po resničnih dogodkih. Preboj nastaja v sodelovanju filmske produkcije Narayan Production in ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Prva faza projekta se je začela jeseni letos, ko smo opravili raziskave zgodovinskih dogodkov, izdelali scenarij filma in posneli intervjuje s preživeli borci. Projekt je zdaj v drugi fazi, ko oblikujemo igralsko zasedbo, filmsko ekipo, izbiramo lokacije, scenografijo in kostume v pripravi na snemanje igranih delov. Celoten proračun filma je 50.000 evrov. Premiera naj bi bila septembra prihodnje leto. ●

Prihajajoče novo leto 2019

// PIŠE: **Tit Turnšek**, predsednik ZZZB NOB Slovenije

Tovarišice in tovariši, stanje v slovenski družbi je vsak dan slabše. Pred nami je vedno več težav, na primer revščina, prekarnost, negotova prihodnost Evropske unije. Mednarodni konflikti se vse bolj zaostrejo. Svet drsi v novo hladno vojno. Fašizem po vsej Evropi dviga glavo. To so izzivi, pred katerimi se bomo kot del civilne družbe znašli vsi.

Pri nas klerofašizem vse bolj razdvaja slovenski narod. Lažnivost raznih medijev s sumljivim financiranjem je vse hujša. Neki upokojeni kardinal povečuje esesovske ovce. Gnoloba se širi izza vrat ljubljanske nadškofije, prav tiste nadškofije, ki je zažgala prvo Sveto pismo, napisano v slovenščini, pa tudi Cankarjevo pesniško zbirko Erotika. In ta nadškofija si hoče danes podrediti vse vidike našega življenja in bivanja, medtem ko sama hlasta po oblasti in bogastvu.

Neofašistična ideologija ne deluje več po klasičnih bioloških diskvalifikacijah, je veliko bolj izmuzljiva in uporablja perfidne tehnike. To seveda ne pomeni, da ne temelji na rasizmu in nasilju, a vendarle vsaj v medijskem svetu, v uradnih diskurzih, neofašisti svoje argumente zavijajo tako v pravno kot v kulturno preobleko. Tako recimo italijanski fašisti hodijo v Izrael v poklon tamkajšnji vladi, češ, »mi nimamo nič proti Judom, imamo pa veliko proti Romom in migrantom«.

Danes ne gre več toliko za antisemitizem in rasizem, za povečevanje lastne rase, ki ima »pravico in dolžnost« vladati svetu. Tudi v sodobnih oblikah fašizma je ta element še vedno močno prisoten, se je pa razširil na manjšine, islamsko vero, migrante, drugače spolno orientirane, proti mednarodnim oblikam solidarnosti, proti drugače ideološko usmerjenim. Sistematično se ruši socialna država. Postopoma se ukinjajo institucije socialne države in se ustvarjajo nove, do skrajnosti skomercializirane nadomestne institucije. Privatizacija šolstva in zdravstva je postala del programov večine strank.

Nizozemski ekstremni desničar Geert Wilders, znan po svojih ksenofobnih izpadih v parlamentu, muslimane obtožuje fašizma, ko pravi: »Muslimani so namreč diskriminatorni do gejevske populacije, Koran pa je le različica Hitlerjevega dela Mein Kampf.«

Sporočilo neofašistov je jasno: treba je varovati naše evropske in nacionalne meje, tudi s silo, če je treba. To nam ni tuje, samo poslušajte, kaj nam v parlamentu pridigajo poslanici SDS-a! Širjenje strahu pred migranti, pred drugačnimi, je pripomoček za obvladovanje ljudi, ki jim za volilne glasove prodajajo lažne obljube varnosti in reda. Najlažje je seveda manipulirati s prestrašenimi.

Zaradi sankcij proti Iraku je že pred zadnjo vojno s to državo umrlo pol milijona otrok. Koliko otrok je umrlo potem v vojni? Koliko prebivalcev, civilistov je NATO pobil v Afganistanu? Tudi Slovenija je tam. Gadafi je moral oditi, ker ni več hotel prodajati nafte za dolarje. Podrediti so si želeli tudi Sirijo. Vojaški posegi na Bližnjem vzhodu v zadnjih desetletjih so povzročili kaotične razmere in pognali na stotisoče ljudi v beg proti Evropi in drugim državam. V nekaterih predelih Afrike in Bližnjega vzhoda divjajo državljanske vojne. Neoliberalizem si je podredil bruseljsko birokracijo, ki s svojimi »direktivami« in raznimi »trojkami« vse bolj ukazuje vladam Evropske unije. Vedno manjše število ljudi je vse bogatejših in vedno večje vse bolj revnih.

Velika napaka bi bila, če mislimo, da se ne da ničesar storiti. O številnih stvareh imamo lahko različna mnenja, toda stopimo skupaj in združimo svoje sile, usklajujmo naše akcije. Svoboda, suverenost, socialno pravična družba, demokracija, spoštovanje drugačnosti, mir in sožitje so tisti ideali, za katere se je treba bojevati. Treba se je bojevati za vrednote, ki so se rodile v naši narodnoosvobodilni vojni in za katere je bilo prelito toliko krvi.

Naj končam z refrenom neke pesmi: »Združeno ljudstvo je nepremagljivo – El pueblo unido jamas sera vencido.« ●

SVOBODNA BESEDA

7: Kolumna

Jože Poglajen:

Triintrideset utvar politične odgovornosti

8: Komentar

Dr. France Križanič:

Kaj se nam obeta v 2019

13: Zanimivosti

Franci Ekar:

Zadnji vzpon akademikov na vrh Triglava

14-15: Intervju

Dr. Maca Jogan: Bitka za reko traja že 30 let

17: Obletnica

Jan Ukmar: 70 let Zveze koroških partizanov

18-19: Zločini okupatorjev

E. Mesojedec: Kdo je začel bratomorno vojno?

Fotografija na naslovnici:

Otroci iz Osilnice na snegu pozimi 1945, foto Edi Šelhaus, hrani Muzej novejšje zgodovine Slovenije.

SVOBODNA BESEDA je revija ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.
Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Tit Turnšek, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mitja Meršol, Franc Štibernik
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:

ZZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

Cena: 3 €

letna naročnina: 36 evrov,
trimesečna naročnina: 9 evrov
ISSN 2463-8218.
Transakcijski račun: SI56 0201 0001 8541 225
Davčna številka: SI 84151714
Tisk: Schwarz print, d. o. o., Ljubljana

Desetletnica ustanovitve KODVOS-a

Na ministrstvu za obrambo je bilo 5. decembra delovno srečanje s predstavniki nevladnih organizacij, združenih v Koordinacijo domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KODVOS).

Pred desetimi leti je bil z dogovorom o sodelovanju med domoljubnimi in veteranskimi organizacijami ustanovljen KODVOS. Člani ohranjajo vrednote boja za lastno državo in narodovo samoohranitev, razvijajo domoljubje in rodoljubne tradicije ter si prizadevajo za ohranitev miru in sožitja. Prisotne na srečanju sta nagovorila minister za obrambo Karl Erjavec in predsedujoči KODVOS-u Ladislav Lipič.

Minister Erjavec je med drugim dejal, da je danes treba tvorno sodelovati, saj imamo vrsto različnih varnostnih izzivov, in

dodal: »Varnost in mir nista več samoumevna. Za mir je treba vsak dan delati in si prizadevati.« Minister je članom KODVOS-a izrazil tudi veliko hvaležnost, ker med seboj dobro sodelujejo, in jih pozval, da kot civilna družba skrbijo, da se ohranja zgodovinska resnica.

Predsedujoči KODVOS-u Ladislav Lipič je spomnil, da so pred desetimi leti podpisali dogovor, na podlagi katerega se še danes združujejo in usklajujejo svoje delovanje. Njihova naloga je predvsem spominjanje na prelomna obdobja v naši zgodovini in na to, kaj vse so ti dogodki pripomogli k današnji samostojni in suvereni državi Sloveniji. Nastajanje vsebinskih mrež, kot je KODVOS, spodbuja tudi ministrstvo za javno upravo.

Foto: Damjan Vodenik, OJG GŠSV

V imenu matere na odru Drame

Na velikem odru ljubljanske Drame je bila 8. decembra krstna uprizoritev dela V imenu matere, ki ga je napisal pesnik in dramatik Ivo Svetina. V najnovejši Svetinovi igri in njeni krstni uprizoritvi spremljamo potovanje družine Santini skozi 20. stoletje, pripoved velike kozmične razsežnosti o avtorjevem rodu iz krajev pod Stolom na Gorenjskem, rodu, ki ni hotel biti pasiven opazovalec zgodovine, ampak je skušal postati njen sooblikovalec, pa čeprav je nosil s seboj temno senco dvoma o življenju in iskal odrešitve pod praznim nebom v smrti. O rodu, ki se, ko se stoletje dopolni in Slovenci dobimo samostojno državo, zbere na neobveznem nedeljskem klepetu avgustovskega popoldneva, pri čemer se stoletna zgodovina rodu in naroda zavrti kot na vrtiljaku.

Režiser uprizoritve je Ivica Buljan, od leta 2014 ravnatelj Drame Hrvaškega narodnega gledališča v Zagrebu. V SNG Drama Ljubljana je v prejšnjih sezonah med drugimi režiral odmevne uprizoritve Ojdip v Korintu (2006/7), Gospoda Glembajevi (2011/12), Še vedno vihar (2012/13) in Jugoslavija, moja dežela (2014/15).

V zgodbi se prepletajo zgodovinske prelomnice in dogodki od razpada Avstro-Ogrske do nastanka kraljevine Jugoslavije in posameznih obdobj v njej, naprej skozi drugo svetovno vojno do začetka devetdesetih let. V imenu matere »je zgodovina zadnjega stoletja, povedana z družinsko dramo. Ali pač nasprotno. Družinska drama, ki temelji na resničnih zgodovinskih dogodkih, tako svetovnih kot lokalnih,« je zapisal Božo Repe v gledališkem listu.

Pol ure pred vsako predstavo in med odmorom je na velikem odru voden ogled po razstavi Kapital 2018 z novimi in dragoceni umetniškimi deli znamenitega slikarskega kolektiva IRWIN.

Besedilo in foto: SNG Drama

Slovesnost ob dnevu Rudolfa Maistra

Predsednik Republike Slovenije in vrhovni poveljnik obrambnih sil Borut Pahor je 23. novembra v predsedniški palači priredil posebno slovesnost ob povišanju namestnice načelnika

generalštaba Slovenske vojske, brigadirke Alenke Ermenc, v čin generalmajorke Slovenske vojske. Za odločitev o povišanju brigadirke Ermenc v generalski čin se je odločil predsednik republike kot vrhovni poveljnik obrambnih sil, vlada Republike Slovenije pa je na predlog ministra za obrambo podala soglasje k predsednikovemu predlogu za povišanje.

Ob dnevu Rudolfa Maistra je predsednik republike podelil tudi državno odlikovanje red za zasluge, ki sta ga prejela Zveza društev general Maister in mag. Milan Lovrenčič za zasluge pri ohranjanju spomina na generala Maistra.

Slovesnosti sta potekali ob državnem prazniku, ko urad predsednika Republike Slovenije tradicionalno pripravi dan odprtih vrat. Obiskovalci so imeli priložnost spremljati slovesnost ob povišanju in podelitev odlikovanja, nato pa so si pod strokovnim vodstvom uslužbencev protokola Republike Slovenije ogledali delovne in protokolarne prostore predsednika republike. Predsednik Pahor in gospa Tanja Pečar sta obiskovalce

sprejela v predsednikovi pisarni in sproščeno odgovarjala na njihova vprašanja.

Besedilo: J. U., foto: Tamino Petelinšek/STA

Evropska unija danes in jutri

Tema 12. seje Sveta Zveze borcev, pripravili so jo 3. decembra, je bila »Evropska unija danes in jutri«. Gost in uvodničar je bil evropski poslanec dr. Igor Šoltes. Spregovoril je o naši zunanji politiki, o sovražnem govoru, nestrpnosti, širjenju strahu pred migranti, o marakeškem dogovoru in drugih aktualnih temah. Precej pozornosti je posvetil boju za hrano in vodo, vprašal pa se je tudi, ali bo potrebna renesansa Evrope. Dotaknil se

je razmer na Balkanu in poudaril, da je bila večina balkanskih držav pred petimi leti za Evropsko unijo, da pa zdaj EU na Balkanu izgublja verodostojnost. Za volitve v evropski parlament prihodnje leto pa je Šoltes menil, da bo šlo za spopad skupine suverenih držav, ki priznavajo Evropo, ki ne zapirajo vrat ljudem, potrebnih pomoči, in na drugi strani tistih, ki bodo svojo kampanjo gradili na zastraševanju in birokratskih ovirah.

Besedilo: Jan Ukmar, foto: Janez Alič

Nesmisel vojn od prazgodovine do danes

V Vzorčnem mestu v Velenju so pripravili tretji sklop postavitve pod naslovom Vojne sveta, ki je primerna za osnovnošolce, srednješolce in tudi druge obiskovalce. Obiskovalcem so omogočili virtualni ogled več kot 3600 različnih vojnih žarišč, simulacije orožij, delavnice empatije in pustolovščino Soba pobega.

Po postavitvi Roboelektrike in 10.000 milj, kjer so obiskovalci spoznavali pomen tehnologije, robotike, odkrivanje živalskega in

rastlinskega sveta, je v postavitvi Vojne sveta prikazan nesmisel vojn od prazgodovine pa vse do danes. Predstavljen je celovit pregled bojevanja, njegovih posledic in vzrokov, spodbuja pa k

strpnosti ter opozarja na pomen sočutja in empatije. Prikazan je nesmisel bojev in poudarjeno težko življenje v zaledjih. V okviru Vojne sveta so obiskovalcem ponudil pogled v prvo in drugo svetovno vojno, vojne po letu 1945, vojne do francoske revolucije, zaklonišče ter potek slovenske osamosvojitve. Obiskovalci so se lahko odpravili na virtualni pohod po več kot 3.600 različnih vojnih žariščih, s prikazom različnih taktik in strategij vojskovanja. Postavitev Vojne sveta bo na ogled do konca februarja 2019, potem pa se bo Vzorčno mesto preselilo v Pozabljeni svet, kjer bo mogoče od aprila dalje raziskovati fosile, genetiko in dinosavre.

Vzorčno mesto, ki je na Kidričevi 2b v Velenju, je odprto od ponedeljka do petka med 14. in 18. uro. Več informacij lahko zainteresirani dobijo na spletni strani <https://pattern.city/>, telefonski številki 08 202 00 29 ali e-naslovu info@pattern.city.

Besedilo in foto: Mestna občina Velenje

Za obolele z demenco premalo prostora

Številni med nami poznamo zgodbe družin, kjer se njihovi najbližji spopadajo z boleznijo demence. Za družino in posameznika je to velik problem, ne le izziv. Osebne stiske tako obolelega kot njegovih bližnjih spremljajo zdravstvene in denarne težave, za družine pa to pomeni tudi socialno breme. Po podatkih imamo v Sloveniji 33 tisoč ljudi z demenco. Kot vedo povedati strokovnjaki, pa veliko obolelih z demenco statistika niti ne zazna, saj ljudje ne pridejo do uradnih institucij. Naša družba se stara, zato je demence vse več.

V slabih 20 letih se je število prebivalcev ljubljanske zdravstvene regije, starejših od 65 let, skoraj podvojilo, število starejših nad 80 let pa je zrastle za več kot 140 odstotkov! Strategije za obvladovanje demence so napisane, toda to ljudem z napredovano demenco ne pomeni kaj dosti. Čakalne dobe na

prosto posteljo v domovih za starejše – predvsem v domovih s programi, prilagojenimi osebam z demenco – razkrivajo dejstvo, da je prostora v domovih za obolele z demenco premalo in da naša mesta še niso prijazna ljudem z demenco.

Ljudje z demenco po postavljeni diagnozi v povprečju živijo še osem let. Visoko izobraženi posamezniki lahko s svojo razgledanostjo, omiko in večjo kognitivno rezervo pogosto prikrijejo prve znake bolezni, zato sta potrebna ozaveščanje o demenci in takojšen obisk pri zdravniku, če te znake opazimo. Začetni znaki bolezni se pri posamezniku začnejo tudi že 20 let poprej, preden ta pride v ustrezno zdravstveno obravnavo. Za demenco še ni na voljo učinkovitega zdravila. Naj omenimo, da sta Ksenija Klampfer, ministrica za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ter Štefanija L. Zlobec, predsednica Spominčice, v prostorih ministrstva slavnostno odprli demenci prijazno točko, kjer lahko dobite informacije.

Besedilo in foto: Alenka Virant

Jože Poglajen

Triintrideset utvar politične odgovornosti

Pred dnevi je državni zbor ustanovil (še) dve preiskovalni komisiji. Prva naj bi raziskala, kdo je politično odgovoren za to, da program otroške srčne kirurgije ne deluje kakovostno in varno, oziroma bi povedano v »plemenitem« jeziku poslanca Jelinčiča »razkrila svinjarije v slovenskem zdravstvu«. Druga pa naj bi ugotavljala prikrito in nezakonito financiranje strank iz tujine. Povodi za to preiskavo so razvpito polmilijonsko posojilo neke Dijane ukič iz Prijedora (BiH) stranki SDS, madžarsko financiranje medijev, ki jih nadzoruje SDS, ter s tem povezani sumi o pranju denarja v NKMB.

To sta že 32. in 33. preiskovalna komisija od leta 1993 do danes. Preiskovalke, kot jih imenujejo v poslanskem žargonu, so predvsem po nemškem zgledu uvedli, da bi morebiti omejili samopašnost strankarskih veljakov. Toda po znamenitem Peterletovem reku »Če bo okroglo, bo lopata, če bo špičasto, pa vile« se zdi, da smo dobili zgolj še eno njihovo orodje za medsebojno obračunavanje. Delo je končalo samo 12 komisij. Vse so seveda iskale fantomsko politično odgovornost državnih funkcionarjev za vse mogoče. A do zdaj še noben funkcionar ni odstopil.

Ko gre za izgubljeno politično odgovornost, je zanimiva usoda leta 1994 ustanovljene parlamentarne preiskave v zvezi z najdbo orožja na mariborskem letališču. Komisija je namreč sklenila, da Državnemu zboru ne bo predložila predloga ugotovitev in sklepov!? Delo te komisije je pet let pozneje – tokrat na zahtevo LDS – nadaljevala Mogetova preiskovalna komisija, ki je »najdbi« orožja na mariborskem letališču dodala še opremo in orožje v skladišču Ložnica. Povedano na kratko: komisija naj bi ugotovila, kam je šlo nekaj deset milijonov takratnih nemških marka od ilegalne prodaje orožja na Balkan. Na poslanske klopi je sicer prišlo strogo zaupno vmesno poročilo, potem pa je komisija brez pojasnil mrknila. Še prej je njen predsednik Rudi Moge doživljal različne grožnje in tudi nesreče v zelo sumljivih okoliščinah. A je preživel, njegova komisija pa, kot že rečeno, ne. Slišati je bilo, da je Moge kopal pregloboko v nedovoljeno trgovino z orožjem, zato naj bi ga ustavil sam predsednik vlade Janez Drnovšek, ki menda ni hotel, da bi EU Slovenijo prepoznala kot glavnega balkanskega »švercarja« orožja.

Tako z ugotovitvijo politične odgovornosti (tokrat obrambnega ministra J. Janše) spet ni bilo nič. Enako velik nič je tudi preiskava o odgovornosti za blok 6 Termoelektrarne Šoštanj. Hanžkova komisija je sicer opravila veliko delo in s prstom pokazala, kdo so politiki, ki so odgovorni za zgrešeno naložbo TEŠ 6, iz katere so desetine milijonov stekle v zasebne žepke. To so najprej vlada v letih 2004–2008, njen predsednik Janša ter ministra Vizjak in Bajuk, ki so finančno in ekološko zgrešeni projekt začeli. Še bolj so za TEŠ 6 odgovorni predsednik naslednje vlade Pahor ter ministra Križanič in Lahovnik, ker so nadaljevanje projekta odobrili, ne da bi upoštevali številna opozorila strokovnjakov, da z njim še zdaleč ni vse v redu. Med konkretnimi imeni političnih neodgovornežev je tudi večina poslancev, zlasti še velenjska župana Kontič in Meh.

Nič ne kaže, da bo kaj s konkretiziranjem politične odgovornosti za milijarde veliko luknjo v NLB, ki so jo pokrili nič krivi davkoplačevalci. Predsednik te preiskovalne komisije Anže Logar (SDS) je odgovornost »uravnotežil« tako, da je v poročilo mimogrede zapisal, da je posredno odgovorna tudi Janševa vlada, ker banke ni privatizirala, za glavne krivce pa razglasil vse vlade za Janševo. Med posamezniki je posebej omenil nekdanjega notranjega ministra in odpadnika SDS Gregorja Viranta, ker naj bi odlašal s preiskavo bančnega kriminala. Tako Hanžek kot Logar sta vložila tudi kazenske ovadbe, Logar denimo zoper celo vrsto vodilnih bankirjev. Za zdaj so te ovadbe »v fazi preliminarnih preiskav«, pravijo v policiji.

Brez konkretnega epiloga je ostala tudi preiskava, povezana z izdajanjem in financiranjem brezplačnih tednikov Slovenski tednik in Ekspres pred volitvami leta 2008. Državni zbor je zgolj ugotovil, da je šlo pri tem za prikrito predvolilno kampanjo oziroma financiranje političnih strank. Odgovarjal ni nihče, je pa ta preiskava dobila rep v obliki že omenjene nove, pred kratkim ustanovljene preiskovalne komisije, ki naj bi med drugim preiskovala sume o pranju denarja v NKMB. Pri tem je zanimiv odziv v vrha SDS, da pozdravljajo to preiskavo in pričakujejo, da bo razkrila tudi, »kakšen delež provizij od preko državne NLB oprane milijarde evrov za iranske teroriste so prejele nekatere stranke«.

Skratka, obeta se nam še en strankarski lov na utvaro politične odgovornosti.

Delo je končalo samo 12 komisij. Vse so seveda iskale fantomsko politično odgovornost državnih funkcionarjev za vse mogoče. A do zdaj še noben funkcionar ni odstopil.

Martin Premk

Sovražni govor

Kar nekaj prahu je pri »pravih domoljubih« dvignil poziv predsednika vlade, naj razmislijo o oglaševanju v medijih, ki širijo sovražni govor. Seveda so vsa tista »sredstev javnega obveščanja«, ki so pod vplivom »najbolj poštene stranke« oziroma na slovenski politični desnici in so se očitno prepoznala v pozivu, takoj začela kraval, da je to poskus cenzure iz »časov polpretekle zgodovine« ter onemogočanje medijev in svobode govora, predvsem pa tudi, da se ne da presoditi, kaj sovražni govor sploh je. Res ne obstaja natančna pravna definicija, kaj je sovražni govor in točno katere besede so sovražni govor. A je vsakemu odraslemu in v glavi normalnemu človeku že iz vsakdanjega življenja čisto jasno, kaj je tovrstni govor: vsaka beseda, izrečena z namenom škodovanja in širjenja sovraštva do drugih, je v za to danih okoliščinah sovražni govor. Neko povsem običajno vprašanje, kot je denimo »kako si kaj?«, je lahko sovražni govor, če ga z nasmeškom izrečemo človeku, ki ponesrečen in nemočen leži z zlomljeno nogo, namesto da bi mu pomagali. Ne določene besede, ampak namen sovraštva in namen škodovanja določata sovražni govor.

In ravno v teh »sredstvih javnega obveščanja«, ki se delajo nedolžna, vsak dan beremo ne novice, polne sovražnega govora, ampak kar izmišljotine, katerih edini namen so sovraštvo, škodovanje in razdvajanje. Desni mediji kot po tekočem traku širijo novice o migrantih, ki posiljujejo, ropajo, širijo nalezljive bolezni in so več kot očitne izmišljotine. Policija o vseh navedenih »zločinih« seveda nima podatkov in jih občasno celo zanika. Vendar pa nihče ne odgovarja ne zaradi sovražnega govora, nihče ne odgovarja niti zaradi laži, katerih namen je edinole ustvarjati sovraštvo. V nekih drugih časih je bilo širjenje lažnih oziroma »alarmantnih novic« strogo kaznovano, saj takšno početje v izrednih razmerah lahko povzroči nered in paniko. Danes takšne nevarnosti seveda ni, je pa velika nevarnost, da če se večina ljudi navadi laži in jih začne sprejemati, jih je težko nazaj prepričati z resnico. Sicer pa si to tako ali tako želijo tisti, ki v svojem pisanju sejejo laži, sovraštvo in nestrpnost. Ravno odnos do zgodovine, predvsem seveda do narodnoosvobodilnega boja, pa je že dolgo zrcalo sovražnega govora in laži.

Na dan osvoboditve Ljubljane 9. maja 1945 je bil samo en poklic, katerega pripadniki so skoraj brez izjeme pobegnili skupaj z Nemci. To so bili novinarji vseh časopisov, Slovenca in drugih, ki so ves vojne čas pisali laži po nemškem nareku.

Na televiziji in spletnih straneh Nova24TV tako nenehoma objavljajo lažne zgodbe z namenom blatenja partizanskega boja in z razglašanjem partizanov za zločince. Na njihovih straneh in v njihovih oddajah partizani skoraj vsakodnevno posilijo, ubijejo, nato pa celo skuhajo in pojejo vsaj eno domobransko kmetico. Tisti, ki te laži pišejo, jih niti sami ne verjamejo, pač pa to počnejo po naročilu in proti plačilu. Čisto mimogrede, na dan osvoboditve Ljubljane 9. maja 1945 je bil samo en poklic, katerega pripadniki so skoraj brez izjeme pobegnili skupaj z Nemci. To so bili novinarji vseh časopisov, Slovenca in drugih, ki so ves vojne čas pisali laži po nemškem nareku. Tako so se partizanski časnikarji po osvoboditvi samo vselili v izpraznjene prostore in zagnali tisk svojih časopisov. Žal danes ne moremo računati na prihod partizanov v Ljubljano, trenutna oblast pa vse te laži

dovoljuje že dalj časa. Najvišji predstavnik države zase tako ali tako pravi, da ni moralna avtoriteta, zakaj bi se torej on bojeval proti vsem lažem, ki jih že desetletja uporabljajo za blatenje zgodovine. Ker ne samo da ni moralna avtoriteta, temveč je zgolj oblika brez vsebine, je za najvišjega predstavnika države celo najbolj pomembno samo, da se sovražni govor pove spoštljivo in vljudno. Tudi ostali predstavniki države, ki za velik denar sedijo v parlamentu, do zdaj

niso dvignili glasu proti vsem lažem in sovraštvu, ki se širijo. Jasno, če pa desna polovica parlamenta pri tem dejavno sodeluje oziroma celotno svojo politično strategijo temelji na širjenju sovraštva in delitev. Levi polovici pa to pravzaprav ustreza, saj jih razen redkih izjem oziroma posameznikov bolj zanimajo lastne koristi kot pa odnos do zgodovine in usoda družbe. Zato se je zgodilo, kar se je zgodilo v Radencih, da so razvpitega lažnivca in prevaranta celo izvolili za župana. Z njegovo izvolitvijo sicer niso bile povezane vse tiste laži, ki jih že dolga leta trosi o narodnoosvobodilnemu boju, je pa do zmage prišel le s širjenjem laži in sovraštva. Ob stavkih njegovih volivcev, kot je »bolje da nam krade Leljak kot pa komunisti«, se je treba resno začeti spraševati o stanju v družbi. Vendar se tisti, ki bi to morali storiti, prav gotovo ne bodo, saj je več kot očitno, da jim tako stanje ustreza. Večini ljudi pa ne ostane drugega, da si kot v času narodnoosvobodilnega boja začnejo ustvarjati vzporedno družbo v »svobodnih gozdovih« s svojimi časopisi in televizijami.

KOMENTAR

Kaj se nam obeta v letu 2019

dr. France Križanič

Osnoye za nadaljevanje stabilne gospodarske rasti v Sloveniji so dobre, vendar so se v drugi polovici 2018 pojavili tudi znaki gospodarskega pesimizma in umirjanja rasti dodane vrednosti v izvozno orientiranih predelovalnih dejavnostih. V prvih treh četrtletjih 2018 je bil slovenski bruto domači produkt (BDP) za 2,3 milijarde evrov ali 7 odstotkov (ob upoštevanju inflacije pa 4,5 odstotka) večji kot v enakem obdobju lani. Realno je bil za 6 odstotkov večji od primerljivega v letu 2008.

Med januarjem in septembrom letos je bil izvoz blaga in storitev (merjeno v evrih, torej nominalno) za 10 odstotkov večji od primerljivega lanskega, na tekočem računu plačilne bilance pa smo imeli za 2,8 milijarde evrov presežka. Pri drugih komponentah končne porabe se omejimo le na realne vrednosti. Inflacija je že odšteta. V prvih treh četrtletjih 2018 so bile bruto investicije v osnovna sredstva za 11 odstotkov, državna poraba za 3 odstotke, osebna poraba pa za 2 odstotka večje kot v enakem obdobju lani. V samem tretjem četrtletju 2018 je bila poraba gospodinjstev realno enaka kot pred letom. Gospodarska rast se na njej ne pozna, vzrok pa je v precejšnjem pesimizmu oziroma pretiranem zaupanju našega prebivalstva gospodarskim uredništvom različnih medijev z različnimi interesi.

Od lanskih do letošnjih prvih devetih mesecev se je dodana vrednost v gradbeništvu realno povečala za 14 odstotkov, v kmetijstvu z gozdarstvom in ribištvo za 12 odstotkov, v strokovnih, znanstvenih, tehničnih in poslovnih dejavnostih za 6 odstotkov, v predelovalnih dejavnostih ter v informacijskih in komunikacijskih dejavnostih za po dobrih 5 odstotkov, v trgovini s popravilom vozil, prometu, skladiščenju in turizmu za 4 odstotke, v javni upravi z obrambo, izobraževanju, zdravstvu in socialnem varstvu ter v finančnem sektorju za po 2 odstotka, v poslovanju z nepremičninami pa le za 1 odstotek. V tretjem četrtletju 2018 se je okrepila dodana vrednost v kmetijstvu, gradbeništvu, finančnem sektorju ter informacijskih in komunikacijskih dejavnostih. Poslabšanje, umiritev rasti, je opaziti v predelovalnih dejavnostih.

Anketa, izvedena po metodologiji Mednarodne organizacije dela za tretje četrtletje 2018, kaže, da je v Sloveniji 990.000 delovno aktivnih oseb in 52 tisoč ljudi brez dela (tudi če upoštevamo neformalne oblike gospodarske dejavnosti). Število delovno aktivnih se je v zadnjem letu povečalo za 16.000 ali slaba 2 odstotka, število iskalcev zaposlitve pa se je znižalo za 14.000 ali za 21 odstotkov. Mednarodno primerljiva stopnja brezposelnosti je bila 5-odstotna. Število brezposelnih je bilo še za 8.000 večje od primerljivega v letu 2008.

Novembra so bile cene življenjskih potrebščin za 2 odstotka višje kot pred letom. Naša inflacija je enaka kot v evrskem območju.

Med januarjem in avgustom letos so bili skupni javnofinančni prihodki Slovenije, merjeno po plačilih in ne po vzpostavljenih terjatvah

oziroma obveznostih, za 757 milijonov evrov ali za 7 odstotkov večji od primerljivih lanskih. V konsolidirani bilanci javnega financiranja smo imeli presežek v vrednosti 535 milijonov evrov (81 odstotkov več kot pred letom). Trditve, da Slovenija ne obvladuje javnofinančnega ravnotežja, nimajo realne osnove, verjetno pa za njimi stojijo realni interesi.

Po oceni analitikov londonske revije *The Economist* se bo leta 2018 v evrskem območju BDP realno povečal za 2,1 odstotka. Naša gospodarska rast je še enkrat hitrejša. To bi lahko obveljalo tudi v prihodnjem letu, če ne bodo prišli do izraza učinki slovenske pasivne razvojne politike od leta 2014 dalje. Lani so se državni viri financiranja raziskav in razvoja (R&D) sicer povečali, a niso mogli več zaustavili zmanjševanja teh investicij v gospodarstvu. Upadle so za 3 odstotke in bile 16 odstotkov nižje kot leta 2013. Takrat je Slovenija namenila za R&D kar 2,6 odstotka svojega BDP, leta 2017 pa le še 1,9 odstotka.

Po oceni analitikov londonske revije *The Economist* se bo leta 2018 v evrskem območju BDP realno povečal za 2,1 odstotka. Naša gospodarska rast je še enkrat hitrejša. To bi lahko obveljalo tudi v prihodnjem letu, če ne bodo prišli do izraza učinki slovenske pasivne razvojne politike od leta 2014 dalje.

Drugo vprašanje je, ali se utegne v kratkem ponoviti svetovna finančna kriza, podobna tisti ob zlomu banke Lehman Brothers (15. septembra 2008). Gre za tako imenovane asimetrične krize, značilne za gospodarjenje v sodobnem, komunikacijsko tesno povezanem in z informacijskimi tehnologijami opremljenem svetu. Te vrste krize nastajajo zaradi neravnovesij na finančnem trgu (»napihnjene« cene delnic na borzah ali pa precenjena vrednost posameznih valut) in se hitro razširijo, najprej v obliki »bega kapitala« (prekinitve financiranja različnih institucij, držav, projektov ...) in nato upada svetovnega povpraševanja. Že pri prvi krizi te vrste (tako imenovani »črni ponedeljek« 19. oktobra 1987) je bil značilen hiter odziv monetarne politike največjih svetovnih držav in kriza je bila omejena na krajše obdobje. Povečevanje carinskih stopenj v ZDA kot del ekonomske politike predsednika Trumpa za zdaj vpliva na upad cen delnic na kitajskih in nemških borzah. V primerjavi z vrednostjo decembra 2017 so do novembra 2018 prve upadle za 21 odstotkov, druge pa za 13 odstotkov. Nova kriza asimetričnega tipa je torej mogoča.

Na spominski slovesnosti ob 75. obletnici drugega zasedanja AVNOJ v Jajcu so se zbrali tudi predsedniki borčevskih organizacij držav nekdanje Jugoslavije. Med njimi je bil tudi predsednik slovenske, Tit Turnšek.

Venec k spomeniku v Jajcu je položila tudi delegacija domoljubne organizacije TIGR.

Stalni udeleženec spominskih prireditev v Jajcu je tudi 93-letni Izidor Čebon (v sredini) iz Vrtovina v Vipavski dolini, tudi udeleženec bitke za osvoboditev Beograda in bitke na sremski fronti.

Ob jubileju so v Jajcu pripravili tudi vrsto kulturnih prireditev.

Člani borčevske organizacije Cerklno in njihovi prijatelji iz Tešanja

Ob stoti obletnici Cankarjeve smrti

“Jaz verujem v to družino svobodnih narodov!”

11. decembra 1918 je v velikih mukah umrl Ivan Cankar. Njegovo duhovno dediščino pa si odtlej različni ljudje lastijo v različne namene. V tem smislu se ga spominjamo tudi ob stoti obletnici njegovega telesnega konca: eni, da je bil proti frakarjem, drugi, da je bil proti »farjem« in da je verjel v Boga, tretji, da je videl v svojem ljudstvu proletarca, četrti, da je bil predvsem obupanec, kakšne prijazne in ne preveč izvirne učiteljice, da je brezmejno ljubil svojo mater – in tako naprej, po mili izbiri, podprti s kakšnim iztrganim stavkom iz umetnikovega dela.

// BESEDILO: Matjaž Kmecl // FOTO: arhiv SB

Ne glede na pisanost te družine pa jim je vsem skupno prepričanje, da je tisto, kar je podpisal, velika in dragocena literatura; in da je videl daleč naprej in globoko nazaj – da je bil torej prerok, vizionar. Z vso strastjo je pomagal v slovensko zavest spet pripeljati Trubarja in njegove protestante, slovenske kmečke upore je razglasil za eno najsijajnejših, če že ne kar edino dejanje slovenske samozavesti. V najhujšem času je brez strahu javno klical, naj Avstrija pogine v lastnem govnu, ob tem pa označeval hrabro in ponosno »očiščenje« in

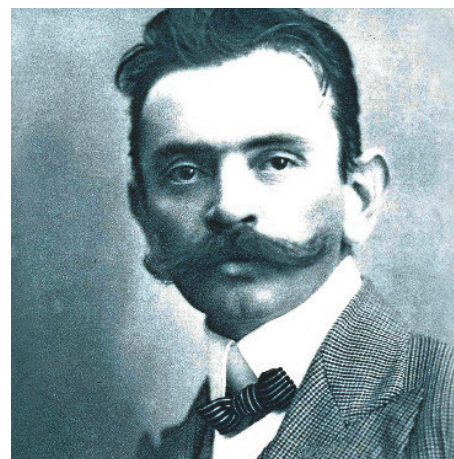
koti in pomanjkanju. Govoril naj bi jim tudi Cankar, takrat že katastrofalno človeško razsut, izgorel, izčrpan, čeprav šele pri dvainštiridesetih. Bil je svojemu stanju ustrezno kratek:

Pripovedujte otrokom, ki jih učite in vzgajate, da ste hlapci; da vam še kruha ne dajo. To jim povejte, tako jih učite. In ve, učiteljice, ki ste že matere in še boste matere, povejte svojim otrokom, kako so nas uklepali in zapirali, kako so nas kakor razbojnike vlačili po ječah in kako nam niso pustili govoriti. Vse to jim povejte in zmerom jim pripovedujte.

Iz pričevanj je znano, da so ga ob teh besedah polivale solze – saj zborovalci ni

človeška pokveka. Cankar je v tisočeri deželnih učiteljic videl svoje sotrpinke.

Šedem let poprej je v pogovoru z Izidorjem Cankarjem opredelil sebe kot popolnega optimista: *Kritiki so me imeli za pesimista. Tepci! V prvih časih sem bil žalosten in nezadovoljen; to je bila bolezen mladega študenta, ki je lačen, ne pa pesimizem. Jaz sem optimist ves, kar me je. Kako bi človek sicer delal in se trudil, če bi vedel, da je vse zastoj? Jaz upam v bodočnost našega naroda ... In podobno o svojem narodu: Noben narod ni tako optimističen kot slovenski ... in mi vsi, kar nas je – in veliko nas je – smo optimisti.*

V veliki (prvi) svetovni vojni je ob tem zaslutil trenutek, ki bo prinesel Slovincem »očiščenje in pomlajenje«. To svojo »slutnjo zarje« je glasno oznanjal, še posebno v Trstu, ki je bil takrat največje slovensko mesto z dobro organiziranim proletariatom pa tudi narodnim meščanstvom, ki so ga oboji vzneseno poslušali – v dvoranah se je ob njegovem obiskovanju trlo po nekaj sto navdušenih poslušalcev. Še pol leta pred svojo smrtjo je tam med drugim priznaval in zagotavljal:

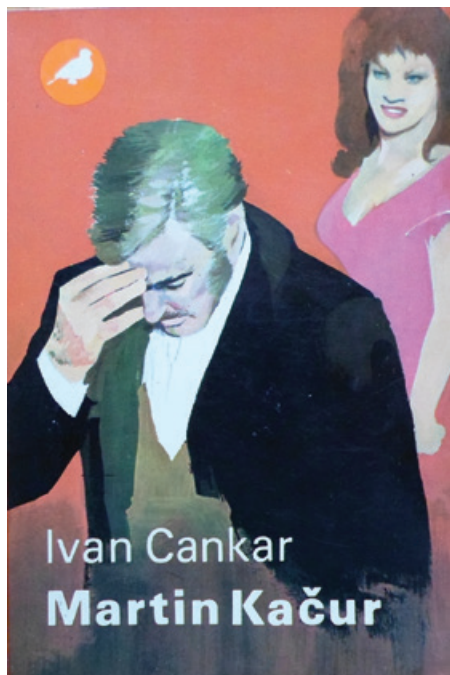
Priznam odkrito, da sem v prvih mesecih vojne trepetal za ta narod, ki ga ljubim, kolikor človek ljubiti more. Rekel sem si v plahem srcu: »Ta peščica dobrih ljudi ob Adriji bo v svetovnem metžu izginila, bo poteptana, truplo njeno bo vrženo v morje! – Ni me sram tiste plahosti; saj vem, da jih je bilo mnogo, ki so mislili kakor jaz. Kmalu že pa sem videl znamenja, videl jih v svoji srčno radost in obenem v svojo sramoto, da tega naroda, ki ga ljubim – nisem poznal. Ne poznal odpor-

V Ljubljani se je na začetku septembra leta 1918 zbralo kakšnih tisoč učiteljic in z njimi tudi nekaj učiteljev (drugi so bili na frontah), da bi protestirale proti lakoti in pomanjkanju. Govoril naj bi jim tudi Cankar, takrat že katastrofalno človeško razsut, izgorel, izčrpan, čeprav šele pri dvainštiridesetih.

»pomlajenje« Slovencev – pravzaprav samoosvoboditev, tisto, kar si celo kot idejo bolj ali manj samovšečno in nesramno prisvajajo(mo) osamosvojitelji. Obupoval je nad slovensko hlapčevsko zgodovino in hkrati oznanjal brezmejno vero v prihodnost.

Nekaj malega je znan njegov zadnji javni nastop tri mesece pred smrtjo. V Ljubljani se je na začetku septembra 1918 zbralo kakšnih tisoč učiteljic in z njimi tudi nekaj učiteljev (drugi so bili na frontah), da bi protestirale proti la-

zmerjal, ko jim je rekel »hlapci« (»dek-le«); govoril jim je – nasprotno – da jih imajo za izkoriščano proletarsko služinčad, da so kot revni hlapci na državnem in deželnem gruntu; komaj kaj vredni. Sam se je od nekdaj imel za enega od takih proletarcev v narodu, ki naj bi bil po njegovem prepričanju tako in tako v celoti »narod proletarec«, en sam hlapec Jernej brez pravice. – Šele potem ko se tak narod pogospodi, ko si nade ne bodisi »frak« bodisi »talar«, se rodi hlapec v drugem pomenu – moralna in

ne moči njegove, ne politične zrelosti njegove, ne njegove samozavesti. Tako so nas tujci in potujčenci delali majhne in slabe, da smo nazadnje že sami verovali v to svojo neznatnost in némoč! Izkazalo pa se je, da nas ta silni svetovni vihar ni potisnil k tlom, temveč da nam je opral duše in srca, nas pomladil, nas vzdignil kvišku! Spominjam se na osnutek za spomenik Janu Husu, češkemu narodnemu svetniku. Na podstavku so bile vklesane besede: »Iz močvirja se je vzdignil!« – Na dom svoj novozgrajeni bomo Slovenci napisali: »Iz močvirja se je vzdignil!« – Iz ponižanja, iz hlapčevstva, iz sramote in bede se bo vzdignil naš narod v novo, svetlo življenje, očiščen in pomlajen, vreden član v družini narodov, očiščenih in pomlajenih. – Jaz verujem v to družino svobodnih narodov!

Kakšnega boljšega programa Slovenci nismo mogli imeti; ne takrat ne pozneje in tudi ne zdaj. – In če je bila prva svetovna vojna samo prvo dejanje svetovne morije in nadutosti, kot trdijo resni zgodovinarji, potem se jasno pokaže, kako zelo sta bila Osvobodilna fronta in narodnoosvobodilni boj nekaj, kar je raslo in zraslo iz Cankarjevega duha. Na številnih mitingih, na oefovskih letakih, v partizanskih šolah, povsod so zato takrat kot temeljno vodilo stale Cankarjeve besede: *Narod si bo pisal sodbo sam! Ne frak mu je ne bo in ne talar!*

Vsem, ki danes bolj ali manj sprenevedavo in politikantsko glasno sprašujejo, katere so bile trajne in bistvene vrednote partizanskega boja, bi bilo treba svetovati, naj berejo Cankarja vsaj ob stoti obletnici njegove smrti; vendar ne samo *Skodelice kave* in tistega, kar stoji v šolskih berilih. Cankarjeva misel je dobesedno vgrajena v sodobno slovenstvo in njegova dejanja. ●

Revolucionar in partizan Janko Pleterški (1923–2018)

“Hočemo stati in obstati”

Bi se dalo to ali ono iz naše zgodovine, in to nedavne, izbrisati ali celo preklicati? Recimo, ker bi spadalo na smetišče – in smeti je pač treba skuriti, tako kot vse odvečno, umazano, kot nesnago, odpad? Vendar so že stari Grki vedeli, da tega, kar je bilo storjeno, noben bog ne more spremeniti v nikdar storjeno, kot da se ni nikdar zgodilo. Zgodovine ne moremo demontirati, tudi s kakšnim zdajšnjim političnim rivalstvom z desne ne. Ne pozabimo, da gre najprej za spoštovanje življenja, ki ga ne smemo zanikati, ne smemo odrekati možnosti, da dobremu dodajamo dobro, medtem ko je slabo in zlo v prihodnje treba zavračati in s političnimi sredstvi zakonito preprečevati nasilje vseh vrst.

// BESEDILO: dr. Cvetka Hedžet Tóth // FOTO: dokumentacija SB

Zelo ugleden in priznan slovenski zgodovinar, akademik, nekdanji zapornik zaradi sodelovanja z OF, po kapitulaciji Italije partizan dr. Janko Pleterški si je z naslovno formulacijo sam postavil vprašanje, ki se glasi: »Preklicati revolucijo v slovenski zgodovini?«, in sicer leta 2011 v svojem, kot je sam povedal, nekakšnem posthumnem pogledu in tudi s kakšno majhno porcijo šaljivosti, ki jo narekuje življenje samo. Le kakšen je tisti narod, ki na svojo revolucijo ni ponosen? In kako je s tem povrh biti še revolucionar, v revoluciji sodelovati? Kot da bi del zdajšnje politične scene pritisikal s kar najbolj represivnimi, žaljivimi in moralizirajočimi sredstvi na vse nas, ki še vedno vztrajamo pri naši, slovenski revoluciji kot dejanju nacionalnega ponosa, časti in kar najbolj onaravljenega doživljanja etike, ki izhaja iz potrebe po pravici in občutku za poštenost! Tem, ki demonizirajo vse povezano z revolucijo in uporništvo, celo zelo dobro služi parola zdajšnje dobe, ki se imenuje postrevolucionarna, in to je čas po letu 1989, ki pomeni čas sesutja socializma boljševiškega izvora. Iztekla in izpela naj bi se doba velikih revolucij, to je dvestoletno obdobje 1789–1989, doba, ki je črpala idejo napredka iz revolucij.

Na strani revolucije

Če pustimo ob strani vsako, še posebno trenutno politično všečno razpravljanje

o tej temi, velja prisluhniti osebnemu, doživljajsko izpovednemu pristopu akademika Pleterškega, ki začenja najprej s samim seboj in pravi tole: »Odkar sem se zavedel, da živim v svetu, sem bil na strani revolucije. Še ko sem se v krčevinski šoli učil pisati, škripaje po skrilni tablici z ošiljenim kamenčkom, sem si želel, da v oguljenih klopih med sošolci ne bi bilo takšnih s strganimi komolci na prekratkih rokavih, bleščečih od brisanja smrkavih nosov, in da med deklicami ne bi bilo podobnih, ki jim po dolgih svetlih kitah gomazijo uši. Da ne bi nikomur gledala lakota iz oči, da bi vsi imeli tudi svoj košček masla na kruhu, kot ga imam jaz. Seveda sprva nisem vedel, da to pomeni biti v življenju na strani revolucije. Da sem Slovenec, mi je bilo samoumevno, a hkrati tudi, da ljudje pripadajo različnim narodom in jezikom. Saj mi je bila mati Čehinja in smo v Mariboru imeli tudi Nemce za sosede, starši pa tudi za prijatelje. Razumeval sem tudi nemške glasove nekaterih predmestnih otrok na ulici. V tistih letih se očem še niso vsiljevali obuti v bele dokolenke.« Zgodnje otroštvo, ki ga spremljata čut za krivico, socialno še posebej, in pogled na revščino – in kje je zdaj tu kaj pravičnega za vse, ne samo za bogate in za te z belimi dokolenkami?!

Zgodovinar in aktivni udeleženec NOB je povedal predvsem to, da je slovenski NOB takšen, kot je bil in je potekal v času druge svetovne vojne, pravcati unikum. NOB je tako po svo-

jem stvarnem in hkrati še po svojem širšem družbenopolitičnem dogajanju nekaj povsem izvirnega in enkratnega, enkratnost nacionalne in socialne preobrazbe, ki je potekala revolucionarno. Ničesar iz NOB ni treba »izločiti ali prebarvati« in to »tudi ni dopustno«. Pri tem Pleterski poudarja: »Edino dopustno in potrebno je to, da bolje in globlje spoznavamo to edinstveno in enkratno dogajanje, ponazarjamo svetu njegovo singularnost (enkratnost). Široki svet bo pridobil, če jo bo opazil, saj so v njej navzoči tudi njegovi problemi.«

Hitler je s svojim fašizmom in okupacijo za slovenski narod pomenil genocid, etnično čiščenje, ki ga je tudi izvajal. Nam, Slovencem, je grozilo popolno izginotje, izbris z ozemlja, ki je bilo stoletja naše, opozarja Pleterski. Hitler je »Slovence hotel izbrisati z evropskega zemljevida, na sredi nekdanje slovenske dežele, simbolno na blejskem otoku, pa je nameraval, v znak zmage tisočletnega nemškega rajha v tem prostoru, od nekdanje namenjenem germanizaciji, postaviti veličasten tempelj v čast germanskemu bogu Votanu. Slovenski Bled z vso slovensko deželo vred naj bi postal simbolno središče obnovljenega nemškega in njemu podrejenega evropskega poganstva.« Te besede zgodovinarja se nas dotaknejo in partizanstvo kot vsesplošni ljudski upor je nastalo iz naše, najprej samo docela človeške potrebe po pravici do življenja in obstoja – da preprosto obstanemo. In smo, ker smo se genocidu uprli in namesto sveta, prepolnega socialnih krivic, zahtevali več pravičnosti za vse, za vsakega človeka. Ej, narod upornikov smo, ne hlapcev – hlapčevstvo nam je naša, slovenska revolucija odvezla. Na srečo!

Zgodovinar ni sodnik zgodovini

Poudarjam, akademik dr. Janko Pleterski je bil partizan, ki izrecno opozarja, da zgodovinar ni sodnik zgodovini in tej, »ki se je že zgodila, ni upravičen dajati lekcij. O svoji upravičenosti je namreč ta zgodovina odločila sama.« Gotovo so revolucije »sestavina zgodovinskega toka družbenega razvoja človeštva«, dogajanje, ki je zelo burno, celo intenzivno, predvsem pa prekinja neko določeno stanje. Kontrarevolucije, tj. protirevolucije, pa so faze reakcije oziroma poskusi restavracije stanja pred revolucijo. Kakor koli že, opozarja Pleterski, »sam tok zgodovine je nepovraten in ničesar dejansko že dogodega iz njega ni mogoče več izključiti ne v posledicah ne v vzročni povezano-

sti. Izključevati oziroma preklicevati je mogoče ideje, ne storjenih dejanj. Vsako tako izključevanje ali preklic ideje pa je že novo storjeno dejanje in odgovornost zanj bremeni novega storilca, brez vpliva na odgovornost storilcev vseh poprejšnjih. Iskanje odgovornosti za minula, v zgodovinskem toku storjena dejanja lahko zato služi njegovemu razlaganju, nikoli pa v nazajšnjemu vredno-

stnemu spreminjanju dogodega stanja.« Torej! Danes, dvesto let od rojstva Karla Marxa (1818–1883), smo soočeni z megapošastjo, »ki straši po Evropi« in po vsem svetu, to je z globalizacijo, ki jo usmerja ideologija neoliberalizma; prihaja do premoči ekonomije nad politiko, med njima razlika celo izginja. Iluzorno je pričakovati, da bo kakšna zapovedana etika – ponižnost in poslušnost, kot pred francosko revolucijo – opravljala funkcijo gasilca za številna kritična socialna vprašanja, in ta zapovedana etika se sklicuje na nekakšno krizo vrednot, ki je izmišljena. O tej tako imenovani krizi – čisti čvek – pa poslušamo že na vseh gasilskih veselicah.

Naša revolucija je le slovenska

Poraz zmagovalcev in zmaga premaganih je enako navdihujoča tema pri teh na levi kot onih na desni. Naša revolucija ni »velika francoska«, je le slovenska, takšna, kakršna je bila. Drugačne nismo imeli. Tukaj je, pa naj piše o njej Tone Svetina ali Drago Jančar: obema je ustvarjalni izziv, opozarja Janko Pleterski. Predvsem gre za življenje samo, toda jaz osebno pogosteje prebiram Svetinova dela, kajti bil je zraven takrat, ko so ljudje okrog njega umirali, se borili in vztrajali, da ta naš narod sploh obstane. Zmage v vojni in tudi revolucije po njej in potem še desetletja poznejše osamosvojitve mnogi, tako kot akade-

mik Pleterski, ne doživljamo kot zmago nekakšne kontrarevolucije.

Kar je bilo, naj ne bo sredstvo za politizacijo zdajšnjih problemov, in najslabši odnos do preteklosti je propagandističen. Če počnemo to, potem se obnavljajo sile, ki so nekoč pripeljale do tragičnega dogajanja, in tako nakopičena energija – gorje – lahko spet izbruhne; vojna v Bosni je primer tega. So razlike, so na-

sprotja, in ko se ta pojavijo, so trajne narave, nikdar več ne izginejo, med njimi sprava ni več mogoča. Povem pa odločno, da je vsem tem trajnim nasprotjem treba pustiti eno, in to svobodo. Kajti življenje ni onkraj svobode in samo svoboden človek lahko živi in deluje moralno. Hvaležna sem generaciji svojih staršev, ki so sodelovali v NOB in revoluciji in mi trajno privzgojili zavest o tem, da takrat, ko smo socialno ogroženi, siromašni in ko nimamo zadosti sredstev za preživetje, tudi ne moremo uresničevati te najbolj temeljne človekove potrebe, namreč potrebe po svobodi.

Svobode ni onkraj urejene, varne socialne za vse, za vsakega človeka in ne samo – tako po postmodernistično, post revolucionarno – za nekatere. Nikakršna visoko doneča retorika o duhu nove dobe kot »duhu razlik« ne more mimo tega, da je univerzalizem svobode pač v svobodi za vse in ne samo za nekatere. In v tem univerzalizmu je med drugim najbolj revolucionarno poslanstvo revolucij dvestotih let, ki so potekale, tu v Evropi – na srečo tudi pri nas –, in vplivale na dogajanje po vsem svetu. Zato nam Janko Pleterski glede revolucije svetuje: »Le voljni moramo biti, da sprejmemo njeno dediščino, dobro in slabo, brez izključevanja, zamolčevanja ali celo ponarejanja. Nikogar ni, ki bi kaj plačal namesto nas in za nas. Seveda če hočemo še biti.« To pa vsekakor hočemo – stati in obstati. ●

Zadnji vzpon akademikov na vrh Triglava

“Gora moje ljubezni”

13. septembra leta 1982 so se na vrh Triglava zadnjič povzpeli znameniti in zaslužni slovenski akademiki, profesorji, doktorji znanosti, vsi že v častitljivih letih.

// BESEDILO IN FOTO: Franci Ekar

To so bili: Bogdan Breclj (medicina, 1906–1986), Janez Batis (veterinarstvo in mikrobiologija, 1919–2002), Lev Milčinski (psihologija, 1916–2001) in Janez Milčinski (medicina in pravo, 1913–1993). Za vse štiri znamenite osebnosti lahko potrdimo, da so bili skozi vse življenjsko popotništvo v vsej popolnosti navezani na naravo ter še posebno na gore in planinski gorski svet.

Ker pa letos poteka 105 let od rojstva prof. dr. Janeza Milčinskega in 25 let od njegove smrti, si smemo upravičeno zapisati nekaj misli in besedil iz njegove

ve zadnje knjige »Leta za pet drugih«. V poglavju »Tri lepe stvari« si je Janez Milčinski izbral: gore, letenje in knjige. Za Triglav pa je zapisal: »Triglav je bil in je še danes gora moje ljubezni«. V času študija je aktivno obiskoval gore. Od vrhov Julijskih Alp je poleg Triglava osvajal še Škrlatico in Jalovec. Vzpenjal se je na vrhove v Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah, na Stol in po grebenih in vrhovih Košute, Kladva, Velkega vrha do Košutnikovega Turna. Uspel mu je vzpon v Visokih Turah – na Velikega Zvonarja. Z velikim navdušenjem pa je tudi s smučmi zahajal v zasnežene

predele Krvavca, Velike planine, okolice Planice, Vršiča.

Kot strokovnjaka s področja sodne medicine, ko je tudi raziskoval in preučeval gorske nesreče, je Janeza Milčinskega delo pripeljalo v gorsko reševalno službo Planinske zveze Slovenije. Tu je deloval pri poučevanju prve pomoči v posebnih, zahtevnih gorskih razmerah in pri raziskovanju vzrokov nastalih gorskih nesreč. Izjemno je cenil in spoštoval gorsko reševalno delo srčnih in strokovno dovršenih alpinistov, gorskih reševalcev, še posebno Staneta Koblarja, Cirila Pračka, katerima se je odzval

V času študija je Janez Milčinski aktivno obiskoval gore. Od vrhov Julijskih Alp je poleg Triglava osvajal še Škrlatico in Jalovec.

oziroma sprejel ponudbo na zimski vaji GRS v Kranjski Gori na pobočjih Vitranca za »ponesrečenca z vožnjo« v reševalnem čolnu. Priznal je, da je bila to zanj velika izkušnja, in ob tem poudaril, da če bi bil v čolnu pravi ponesrečenec, bi to moralo potekati precej bolj počasi.

Na Mrzli gori je bil Milčinski tudi prisoten, ko so naleteli na dve trupli, ki sta že razpadali. Reševalci so ga takoj »zadolžili«, naj te kosti kar sam pobere, ker je pač tega najbolj vajen. Naslednja izkušnja, ki jo opisuje Milčinski, pa je bila bolj globoka, drugačna, ko je na reševalni vaji nad Vršičem pri spuščanju z »marinarjem«, v katerem je bila za »ponesrečenko« mlada aktivna planinka Roža Zabret, nanjo na glavo priletela precej velika skala. Vaja je tako takoj prešla v pravo zahtevno gorsko reševanje, v boj za ohranitev mladenkinega življenja.

V letu 1982 pa se je akademiku Janezu in njegovim soakademikom planincem, bratu Levu Milčinskemu, Bogdanu Breclju in Janezu Batisu, uresničila velika želja, da so se znova in še zadnjič povzpeli na vrh Triglava. In v knjigi je zapisano: »Takrat (13. september 1982, op. p.) smo v resnici zadnjič in v dokončno slovo pobožali hladno železno steno Aljaževega stolpa.«

Zadnji vzpon akademikov s Kredarice do vrha Triglava sta spremljala gorska vodnika in gorska reševalca Emil Herlec in Franci Ekar. V tej družbi pa je bil tudi aktivni planinec Branko Bračko. ●

Andreja Slameršek, predsednica Društva za preučevanje rib Slovenije

Bitka za reko trajaja že 30 let

Boj za ohranitev reke Mure trajaja že vrsto let, v njem pa sodeluje vrsta društev in posameznikov, ki se zavedajo odgovornosti do naravnega okolja. Širša javnost je vse bolj seznanjena s prizadevanji, da bi Muro obranili pred plenilskimi namerami potencialnih graditeljev hidroelektrarn.

// BESEDILO: **dr. Maca Jogan** // FOTO: **osebni arhiv A. Slameršek**

Ali lahko orišete zgodovino boja, ki poteka pod geslom Rešimo Muro? Kdaj se je prebudila zavest o mnogostranskih negativnih posledicah za življenje ob tej reki, če bi se začel uresničevati načrt o graditvi hidroelektrarn? Kdo so bili začetniki in pobudniki v tem dogajanju?

Boj za reko Muro in zavest o negativnih posledicah segata že v 80. leta prejšnjega stoletja, ko je potekala prva bitka za ohranitev te reke. V 80. letih je bil glavni akter Štefan Smej v sodelovanju z Ignacem Medenom in Matjažem Ježem, omeniti pa velja tudi Stanislavo Dešnik, ki še danes sodeluje v številnih dejavnostih za ohranitev reke Mure. Sodelovale so tudi številne znane osebnosti, kot so Vlado Kreslin, Vlado Žabot, Vlado Poredoš, Feri Lainšček itd. Domačini omenjajo tudi Slavka Švendo. Po dobljeni bitki v 80. letih so se nadaljevala prizadevanja za zaščito reke Mure. Na pobudo Zveze ribiških družin Pomurja, LTO Ljutomer, društva Tabrih, Marko s. p., krajina, PRA Ljutomer so se pripravile strokovne podlage za razglasitev Regijskega parka Mura. Društvo Tabrih iz Razkrižja že skoraj 20 let organizira Ramsarski pohod ob reki Muri ob svetovnem dnevu mokrišč (2. februar) in si tudi prizadeva, da bi reka Mura postala Ramsarsko območje. Na pobudo Darka Lorenčiča se je leta 2009 osnovala Zveza društev Moja Mura, ki danes združuje več kot 25 društev.

Potem so bila tukaj še različna društva, ki so si prizadevala za ohranitev reke Mure, kot sta npr. društvo Mavrica in Murska liga pod vodstvom Velimirja Turka, omeniti velja še Jožeta Hartmana, ki se je bojeval proti onesnaževanju voda v Pomurju, društvo GA-PO-RA iz Gornje Radgone, ki že tradicionalno več kot 30 let organizira plavanje po reki Muri s sloganom »Za čiste vode!«, ZTK Beltinci pod vodstvom Tineta Mlinariča, ki si prav tako že zelo dolga leta prizadevajo za ohrani-

tev reke Mure pred pohlepom kapitala. V 90. letih so se začela prizadevanja za zaščito reke Mure tudi na mednarodni ravni, med njimi je treba omeniti Martina Schneiderja-Jacobyja (EuroNatur) in Davida Reederja (WWF), pobudnika za nastanek petdržavnega biosfernega območja Mura–Drava–Donava (»evropska Amazonka«). Leta 2011 so v madžarskem mestu Gödöll ministri, pristojni za varstvo okolja in ohranjanje narave, iz Avstrije, Hrvaške, Madžarske, Srbije in Slovenije podpisali skupno deklaracijo za ustanovitev biosfernega območja Mura–Drava–Donava, ki jo je podprl tudi evropski komisar za okolje Janez Potočnik. Idejo biosfernega območja so nadaljevali Arno Mohl (WWF), Damijan Jaklin (župan občine Velika Polana) in Damijan Denac (DOPPS). Leta 2015 pa se je zapisalo tudi v Regionalni razvojni program Pomurja 2014–2020, da sta glavna cilja Pomurja razglasitev Biosfernega območja Mura in Krajinskega parka Mura.

Letos 25. julija je bila Mura razglašena za biosferno območje pod okriljem UNESCO s podporo vseh 16 občin, ki se raztezajo vzdolž Mure. Bitka pod geslom Rešimo Muro se je začela leta 2016 pod mojim koordinatorskim vodstvom na pobudo ljudi, ki jih žal za zdaj zaradi njihove varnosti še ne morem imenovati.

Okoljski opomnik

Viri za življenje na Zemlji so omejeni, sedanji način življenja pa presega meje dopustnega izčrpanja. Zmanjšujejo se možnosti za preživetje prihodnjih generacij, saj se povečuje izraba virov na njihov račun.

V letu 2018 je svet dosegel dovoljeno mejo 1. avgusta, Slovenija pa je že 12. maja začela najemati dolg, ki ga bodo odplačevali prihodnji rodovi.

Omenim pa lahko Željka Šalamuna, ki je leta 2009 celo ustanovil pomursko sekcijo DOPPS (Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije) z namenom ustaviti načrte za HE na Muri in je glavni »krivec«, da sem sprejela vlogo koordinatorice kampanje Rešimo Muro. Zasnovala sem strategijo kampanje, ki je bila zastavljena tako ambiciozno, da mi je Arno Mohl iz WWF rekel: »Se zavedaš, da si samo ti zaposlena v kampanji?« Moj odgovor je bil: če želimo uspeti, je to edina pot. Izvajanju strategije so se pridružili lokalne nevladne orga-

V Pomurju se izvaja promocija HE tudi na zavodih za kmetijstvo, kjer so postavljeni veliki reklamni panoji. Energetiki financirajo tudi diplomske naloge, ki so pisane njim v korist. Prav tako so zelo močno prisotni v medijih.

nizacije in domačini. Danes kampanjo podpira več kot 70 lokalnih, regionalnih, nacionalnih, tujih in mednarodnih nevladnih organizacij, številni strokovnjaki s področja naravoslovja in družboslovja ter znane osebnosti.

Zbrali smo tudi 77.310 podpisov peticije za ohranitev reke Mure. Poudariti velja kup ljudi, ki pripomorejo k bitki za Muro in so dodali svoj kamenček v ta veliki mozaik: to so Društvo za preučevanje rib Slovenije (DPRS), ki smo odgovorni za vodenje postopkov v kampanji Rešimo Muro in dajemo popolno podporo nevladnim organizacijam, ki so stranke v postopku. Tomaž Petrovič, odvetnik v kampanji, Maja Kaučič, ki je poskrbela za grafično podobo kampanje, Suzana Kolbl, Milan Rus in Janja Šafarič, ki imajo velike zasluge na področju kmetijstva in da je vlada potrdila nominacijo za biosferno območje Mura,

Sonja Bezjak, Darja Farasin in Reinhard Padinger iz Muzeja norosti Trate, ki bijejo bitko na področju kulturne dediščine in za človekove pravice ljudi ob reki Muri, Boris Bezjak in Marijan Gaber iz RD Paloma, Sladki Vrh, ter Vlado Drvarič, RD Radgona, ki si prizadevajo za ohranitev rib in revitalizacijo reke Mure, Jernej Törnar, Tadej Törnar, Nataša Bavec in Anja Kristl, ki so veliko prispevali k zbiranju podpisov peticije, Tinekov brod na Muri, Elica Horvat ZTK Beltinci (Otok ljubezni Ižakovci), Simona in Denis Cizar ter Murski čolnar, ki promovirajo turizem v regiji, predstavniki Zveze društev Moja Mura Samo Tuš, Stojan Habjanič, Simon Balažič in Marjan Maučec, Gimnazija Frana Miklošiča Ljutomer, ki so pod mentorstvom profesorja Ludvika Rogana posneli do-

kumentarni film o negotovi usodi reke Mure z naslovom **Pravijo ji dom**, na pobudo profesorice Gite Fras so dijaki pripravili protestni shod proti HE na Muri, pod mentorstvom Staša Rudolfa so učenci OŠ Veržej posneli kratki film uničenja vodnega habitata reke Mure z naslovom **True gold**.

Kako so se na začetke vašega boja odzivali in se odzivajo ljudje, ki živijo ob Muri oziroma na celotnem območju, ki »dih« s to reko? Ali se krepi ozaveščenost o ogroženosti vsega življenja ob morebitni enostranski podreditvi reke energetskim potrebam v zadnjih letih?

Zgodba o zaščiti Mure je od prve bitke ves čas živela, vendar pa je bila zavest o Muri in pomenu HE za naravo in življenjsko okolje med prebivalstvom na začetku kampanje zelo majhna, saj je v tem času energetski lobi zelo intenzivno za-

vajal in prepričeval ljudi o koristih HE. Zato smo potrebovali zelo veliko energije in časa, da so se povezale obstoječe iniciative in smo ljudem predstavili dejansko stanje. Ozaveščenost lokalnega prebivalstva o grožnji HE njihovemu okolju in naravi je od začetka kampanje do danes močno narasla.

S kakšnimi bolj ali manj prikritimi oblikami enostranskega vplivanja na ljudi, da bi verjeli v pozitivne posledice energetske (zlo)rabe Mure, ste se srečevali?

Zagotovo je najspornejši projekt Modri Jan pod okriljem Holdinga slovenskih elektrarn (HSE) in Dravske elektrarne Maribor (DEM) za otroke v starosti od 4 do 12 let. V okviru tega projekta nastaja revija Modri Jan, za katero je celo

Zavod za šolstvo RS potrdil, da gre za prikrito oglaševanje. Za ta projekt otroci rišejo risbice, nagrajene so tiste, na katerih so narisane hidroelektrarne, podeljevali so jim finančne nagrade od tisoč evrov naprej. V Pomurju se izvaja promocija HE tudi na zavodih za kmetijstvo, kjer so postavljeni veliki reklamni panoji. Energetiki financirajo tudi diplomske naloge, ki so pisane njim v korist. Prav tako so zelo močno prisotni v medijih.

Katere ustanove, ki na ravni države in nižje skrbijo (ali bi morale skrbeti) za vode in sploh okolje, ste do zdaj že seznanili s svojimi zahtevami?

Z zahtevami smo že seznanili Zavod RS za varstvo narave, Zavod za ribištvo, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za infrastrukturo, Državni zbor RS in Vlado RS, na sestankih pa tudi Di-

rekcijo RS za vode, Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za zdravje.

Posebno nas zanima, kakšne so vaše izkušnje z državno upravo, ministrom za okolje z ustreznim direktoratom, ali ste na teh mestih naleteli na ovire (na kakršne običajno naletijo tisti, ki jim je mar za ohranitev naravnih virov)?

Z državno upravo so izkušnje zelo slabe, kar kaže na moč energetskega lobija. Kršijo nam pravice, ki nam jih določa zakonodaja. Imamo izjemno velike težave z vstopanjem v postopke kot stranke v postopku, praviloma nas ignorirajo ali zavračajo, pravico dobimo šele po tožbah na upravnem sodišču. Prav tako nam onemogočajo dostop do informacij javnega značaja, v tem primeru se obračamo na informacijsko pooblaščenko. V primeru Akcijskega načrta za obnovljive vire energije je celo ministrstvo za infrastrukturo vložilo tožbo na odločbo informacijske pooblaščenke. Seveda je ministrstvo izgubilo tožbo, saj je šlo za informacije javnega značaja. Prav tako nam kršijo pravice stranke v postopku. Onemogočajo nam sodelovanje v postopkih, kot so na primer usklajevalni sestanki, sprotne vpogled v dokumentacijo, sprotne podajanje pripomb in drugo delovanje, povezano s postopki. Tako lahko sodelujemo samo v zadnjih fazah postopkov, to so javne obravnave/ razgrnitve, ko pa v bistvu ni več mogoče vplivati na postopke, saj so javne obravnave namenjene samo še lepotnim popravkom. Državna uprava daje veliko prednost investitorjem, nevladne organizacije in civilne iniciative pa žali, se vede do njih ignorantno, arogantno in poniževalno. Izkoriščajo moč položaja in onemogočajo sodelovanje javnosti.

Kako ocenjujete vlogo javnih medijev (občil) v prizadevanjih za pošteno in verodostojno obveščanje o resničnih težavah v zvezi z enostranskim prilaščanjem reke Mure?

V primerjavi z drugimi območji v Sloveniji mediji v Pomurju precej dobro opravljajo svojo vlogo. Verjetno lahko to pripišemo že več kot 30 let trajajoči bitki za Muro, saj so med novinarji tudi taki, ki jim seže spomin še v prvo bitko in so z »umazaniam« početjem energetikov že zelo dobro seznanjeni, zato jih je težje tudi kupiti/podkupiti. Vseeno pa je v ozadju kapital, tako da so v medijih še vedno objave v podporo energetskemu lobiju. ●

Mitingu resnice so pred 29 leti odločno rekli NE

Sever je ostal in obstal

Zveza policijskih veteranskih društev Sever in Društvo veteranov Sever Severne Primorske sta ob 29. obletnici akcije Sever 30. novembra v športni dvorani Gimnazije Nova Gorica pripravila Spominski dan združenja Sever.

Zbrane sta nagovorila zdaj že nekdanji novogoriški župan Matej Arčon in podpredsednik ZPVD Sever Alojzij Klančič, slavnostni govornik pa je bil Boštjan Poklukar, minister za notranje zadeve. V preddverju športne dvorane so pripravili tudi sprejem za svojce padlih policistov in za ranjene policiste v vojni leta 1991.

Leta 1989 so takratni organi za notranje zadeve z akcijo Sever zaščitili demokratske procese v Sloveniji in tako omogočili demokratske volitve ter na-

informacije, logistika in oskrba enot na terenu sta bili v polni pripravljenosti, v Policijski akademiji so bile stacionirane rezervne enote milice.

Železničarji so odpovedali prevzemanje vseh vlakov iz drugih republik. Strojevodje so se odločili, da vlakov ne bodo vozili. V pripravljenosti so bili UKC Ljubljana in drugi zdravstveni zavodi, zapori. Mitingu resnice se je enotno in odločno reklo NE.

Z odlično vodeno in izvedeno akcijo, poimenovano Sever, po kateri so policijski vojni veterani '91 poimenovali svoje združenje, so bili zagotovljeni javni red, varnost in mir ter preprečene posledice soočenja več deset tisoč demonstrantov s prebivalci Slovenije. V akcijo je bilo vključenih okoli 6.500

Spominski dan združenja Sever v Novi Gorici

stanek samostojne in neodvisne države Slovenije. Akcija Sever je pomemben prispevek k osamosvojitvenim procesom, o katerih javnost premalo ve.

Pred 29 leti je Slobodan Milošević stopnjeval unitaristične težnje. Z dobro pripravljenimi in izurjenimi mitingaši in s prevaro, da se dogaja ljudstvo, je Jugoslavijo spreminjal v veliko Srbijo. Padla je Črna gora, padlo je Kosovo, padla je Vojvodina. Bo padla tudi Slovenija? V Sloveniji so bili angažirani vsi organi za notranje zadeve, kriminalistična služba je bila na terenu skupaj z milico, državna varnost je skrbela za

prilagoditev aktivne in rezervne sestave organov za notranje zadeve. Slovenska milica je takrat dokazala, da v Sloveniji veljata red in zakon in da demokratizacija poteka zakonito in organizirano. Zaščiteni so bili demokratski procesi v Sloveniji, ki so nato omogočili demokratske volitve in nastanek samostojne in neodvisne države Slovenije. Mitinga ni bilo, Sever je ostal in obstal. V kulturnem programu so nastopili Policijski orkester, Moški pevski zbor Provox s sopranistko Polono Kante Pavlin, Aleks Pavlin in Vokalna skupina Vogrinke. ●

Odmevi iz ječe

I.

*Divji od besa pred mano stojijo,
muke obetajo, s puško grozijo;
ves so obraz mi že opljuvali,
z bikovko bili me, zasramovali.
Čakam, utrujena, ur še strašnejših,
k nebu v trenutkih zrem najbridkejših.
Jočem, kot jokal je Kristus potrti;
žalostna meni je duša do smrti.*

II.

*Lepo tam zunaj trate zelene,
cvetovi pisani po njih dehte.
Le k meni noče ljubljena pomlad,
da bi prinesla srcu sladkih nad.*

*Razjeda dušo grenka mi bolest
in piše vanjo žalostno povest
o skritih solzah v mojih težkih dneh,
ki noč in dan skelijo me v očeh.*

*Li bo podrl na tla me križ težak?
Pod njim se že ustavlja mi korak.
Oziram onemogla se okrog:
Zakaj zapustil si me, Bog, moj Bog!*

III.

*Blodile misli so mi skozi noč,
nemirne v temi so miru iskale;
pred novim dnevom so v strahu trepetale
In žgale me v srce ko plamen vroč.*

*Brez nad in sonca je bilo srce,
trpljenje vse ko prah je poteptalo.
Pred mano dvomov sto in sto je vstalo,
ki so prežali name iz teme.*

*Zakaj si toliko mi dal gorja,
neskončni Bog, ki si dobrota sama?
Kako sem bala se, da bo med nama
nastal prepad brez koncev in meja.*

*Dopustil tega nisi, o Gospod:
Ti srcu mojemu si vero vrnil,
da ne bi čez in čez ga mrak zagrnil.
Zaznamoval takrat si mojo pot.*

*Spet začutila v sebi sem pokoj –
in upi so v srce se povrnili.
Ne bodo me viharji še zlomili,
saj dvignil se k nebesom duh je moj.*

Ljubka Šorli

*(Besedilo je nastalo
24. 4. 1944 v Tolminu)*

70-letnica Zveze koroških partizanov

Koroški Slovenci so se uprli nacistični Nemčiji

Več kot tisoč ljudi iz Avstrije, Slovenije, Italije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine se je 10. novembra udeležilo slavnostne akademije ob 70-letnici Zveze koroških partizanov (ZKP). Hala 2 celovškega sejmišča je bila zasedena do zadnjega kotička. To je bila protifašistična proslava evropskih razsežnosti in manifestativno potrdilo, da je zamisel zavzemanja za humanost in proti nasilju, proti kolaboraciji in slehernemu spodjedanju demokratičnih in protifašističnih temeljev sodobne Evrope, proti rasizmu in antisemitizmu še kako živa in zasidrana med ljudmi.

// BESEDILO IN FOTO: Andrej Mohar

Vrsta dogodkov ob jubileju se je začela z delovnim srečanjem borčevskih organizacij, spominskih pobud in združenj žrtev nacionalnega socializma s Koroškega oziroma iz Avstrije, Slovenije, Italije, Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. Milan Wutte, predsednik Zveze koroških partizanov, Tit Turnšek, predsednik ZZB NOB Slovenije, Franjo Habulin, predsednik Zveze antifašističnih borcev in antifašistov Republike Hrvaške, Filippo Giuffrida, član predsedstva vseitalijanskega Združenja protifašistov ANPI, Peter Gstettner, dolgoletni predsednik Komiteja Mauthausen Kärnten Koroška, Mirko Messner, Barbara Steiner in predstavniki društva TIGR so ugotovili naraščanje in krepitev neonacističnih in revizionističnih pojavov ter potvarjanja zgodovinske resnice in pozvali k evropskemu povezovanju protifašistov. Strinjali so se, da je treba delati z mladino ter odločno zavračati potvarjanje zgodovine partizanskega upora in solidarnost vseh demokratičnih sil.

Soglasno so sprejeli Celovško izjavo, v kateri so med drugim zapisali: »Zelo zaskrbljeni ugotavljamo, da se v Evropi desni ekstremizem, nacionalizem, protisemitizem in rasizem uveljavljajo oziroma da ga skušajo razne politične struje vse bolj uveljaviti. V Avstriji in v Italiji so na primer že del oblasti ali pa kot vladne stranke določajo politiko. Rasistične in do migrantov sovražne usmeritve že postajajo del političnega mainstreama in že v skrb vzbujajoči meri spreminjajo politično ozračje; bati se je, da bo ekstremna desnica v Evropskem parlamentu narasla od do zdaj 35

na več kot sto mandatov. To ni samo izraz krize evropske integracije, to tudi resno ogroža protifašistični konsenz, ki je bil do zdaj nesporen v širokih predeh Evrope.

Danes pa protifašistično usmerjenost ogrožajo tudi težnje družbenopolitične sredine, ki gradi ideološke mostove do protimigrantske in rasistične desnice. Ugotavljamo, da vladajoča politična miselnost in miselnost v Evropi trmasto sledita viziji neoliberalne preusmeritve kontinenta, s tem pa se pogloblja socialna negotovost široke množice prebivalstva, populizem pa se tako odpirajo nova politična polja in nove možnosti. Ne želimo gledati prekrizanih rok, kako naraščajo socialna negotovost, strah pred revščino in eksistenčna brezizhodnost. Dejavno se hočemo upreti tudi pojavom, da razočaranje nad političnim sistemom prerašča v strinjanje s tem, da postajata nekaj sprejemljivega nacionalistična demagogija in podpora desno ekstremnim strankam, ki jim je demokracija tuja.«

Slavnostni govornik je bil predsednik ZKP Milan Wutte. V uvodu je dejal, da se Zveza koroških partizanov ne bo odrekla svoji zgodovini, ki je tudi zgodovina zmage nad nacizmom. Povod za iskro upora, ki se je leta 1941 po vdoru Nemčije v Jugoslavijo vnela v Slovenijo, je bil množični pregon koroških Slovencev leta 1942. Koroški Slovenci so se skupaj z zavezniškimi silami in jugoslovanskimi partizani kot edina organizirana sila na tleh takratnega nemškega rajha (in tudi na avstrijskih tleh) bojevali proti nacistični Nemčiji. Sad partizanskega upora sta Avstrijska državna po-

godba in člen 7, ki še ni izpolnjen. Kljub poraznim posledicam povojne nemško-nacionalne politike je dialog med koroškimi Slovenci in navzven neobhoden. Biti mora odkrit in enakopraven, temeljiti mora na protifašistični tradiciji s skupno voljo za dokončno izpolnitev vseh pravic iz člena 7, brez potvarjanja zgodovine in opravičevanja storilcev, in odločen boj proti vsem pojavom neonacizma in fašizma. Wutte se je zahvalil vsem, ki so delovali v prid koroških Slovencev. Brez njih partizanski upor ne bi bil uspel, brez njih bi v zadnjih letih zapravili še zadnji narodnostni ugled v avstrijski družbi.

Zvezi koroških partizanov sta za jubilej čestitala Tit Turnšek, predsednik Zveze združenja borcev za vrednote NOB Slovenije, ki prav tako letos slavi svojo 70-letnico, in Oleg Kalinin, tajnik predsednika Zveze veteranov Ruske federacije, ki je Milanu Wutte-

ju podelil tudi odlikovanje federacije. Moderatorica Danica Urschitz-Thaler je med drugim dejala, da je to proslava organizacije, ki je združila vse, ki so se bojevali za zlom nacizma, za socialno pravičnost in za preživetje slovenskega jezika in kulture. Zveza koroških partizanov je nastala iz Osvobodilne fronte slovenskega naroda (OF), ki kot del zavezniških sil ni le močno pripomogla k zlomu nacističnega režima, temveč je odločilno prispevala tudi k osvoboditvi Avstrije izpod nacizma. Pod okriljem OF so se za svobodno in demokratično Avstrijo bojevali tudi trije avstrijski bataljoni.

V kulturnem programu so nastopili Združeni moški zbori Slovenske prosvetne zveze, vodil jih je Božo Hartman, na harmoniki pa spremljal Roman Verdel, mešana recitatorska skupina mladih Teatra 3 in Šok SPD Trta v Žitari vasi, Primož P. RAM Siter, Darko Nikolovski, Marjetka Popovski in Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič. ●

Delovanje kaplana Ivana Lavriha v Dobrepoljski dolini

Kdo je začel bratomorno vojno?

Po kapitulaciji kraljevine Jugoslavije so v Dobrepoljsko dolino prišli Italijani. Skoraj nihče od prebivalcev ni bil naklonjen okupatorju, zato so prebivalci že jeseni leta 1941 pomagali prvim partizanskim skupinam in so jim v gozd vozili hrano.

// BESEDILO: E. Mesojedec // FOTO: arhiv SB

Konec marca leta 1942 se je v Dobrepoljski dolini nastanila manjša skupina partizanov 1. čete Dolenjskega bataljona, ki so se tja zatekli po napadu na Žužemberk. Kmalu je postala del na začetku aprila 1942 ustanovljenega Dolenjskega odreda. Taborišče so si uredili v Kozarjevem logu pri Kompoljah, približno 800 metrov od ceste, ki je povezovala Videm s Suho krajino. Partizansko poveljstvo je prevzelo nadzor tudi nad zadrujo v Vidmu, ki je bila dobro založena s hrano, z namenom, da vsem zagotovijo prehrano.

Nekega večera na začetku aprila 1942 so v zadrujo vdrla štiri fantje, ki pa niso naredili velike škode ali odnesli kaj omembe vrednega. Šlo je bolj za vlom iz objestnosti. Partizani sprva niso imeli niti namen preiskovati vlom, nato pa je iz štaba 1. bataljona Dolenjskega odreda prišla zahteva, naj se ugotovi, kdo je vlomil. Partizanska patrolja je kmalu prijela Jožeta Prijatelja (Zagoričanov Joško) in Vinka Peterlina (Mihcov Vinko) iz Vidma ter Antona Kožarja iz Bruhanje vasi in Lojzeta Ivančiča z Blok, ki so se partizanom javili sami. Vinko Peterlin je bil kovaški pomočnik, vsi drugi pa so bili mesarski pomočniki. Patrolja jih je odpeljala v partizansko taborišče, kjer so bili zaslišani. Vsi so priznali vlom ter se izgovarjali, da so to naredili iz objestnosti in ne iz koristoljubja. Partizansko poveljstvo jih je opozorilo, da se to ne sme početi in naj tega ne ponovijo, ter jih izpustilo domov. Naslednji dan se je v taborišče pripeljal kaplan Ivan Lavrih, ki je bil tudi gimnazijski sošolec in prijatelj partizanskega poveljnika Janeza Marna - Črtomira Mraka. Moj brat je takrat čistil travnik poleg taborišča in videl, kako se prereka s partizani. V štabu, je poveljstvu nekaj razlagal in krilil za rokami, nato pa je bila iz taborišča spet poslana patrolja, ki je vse štiri fante pripeljala nazaj. Tokrat jim je bilo

sojeno pred bataljonskim sodiščem, kjer je imel glavno besedo poveljnik Janez Marn - Črtomir Mrak. Vsi štirje so bili 9. aprila 1942 ustreljeni in pokopani v gozdu blizu taborišča. Nekaj dni pozneje je bila opravljena tudi preiskava pri trgovcih Štefanu Mustarju in Francu Babiču iz Kompolj. Pri njiju so našli hrano, ki sta jo skrila, ker je tako naročilo partizansko poveljstvo za primer, če v dolino vdrejo Italijani. Oba sta bila obsojena na smrt in ustreljena blizu taborišča. Vse te obsodbe in usmrčitve so zelo slabo odmevale po Dobrepoljski dolini in so ljudi odvrnile od partizanov in Osvobodilne fronte. Ljudje so bili najbolj razočarani in sumničavi zato, ker so partizani ubili »svoje« ljudi, saj so bili štirje ubiti fantje pobudniki upora proti Italijanom že v letu 1941, oba trgovca pa sta podpisala Osvobodilno fronto. Zato sta se v dolini začela širiti nezaupanje in sovraštvo proti partizanom. Delovanje bataljonskega poveljnika Janeza Marna - Črtomira Mraka in kaplana Ivana Lavriha je poleg nezadovoljstva ljudi povzročalo tudi razkroj v bataljonu, zato se je partizansko poveljstvo odločilo za preiskavo proti kaplanu Lavrihu. Takoj ko je prišla depeša o preiskavi, je poveljnik Janez Marn - Črtomir Mrak s kolesom odbrzel do kaplana Lavriha v Videm. S kolesoma sta odvihrala do Zdenske vasi in kolesi pustila pri Antončkovi hiši, nato sta se zatekla v italijansko postojanko Sv. Anton, iz nje pa potem pobegnila v Ljubljano. Oba sta se pozneje vrnila: kaplan Ivan Lavrih kot eden od poveljnikov bele garde v Dobrepoljski dolini že poleti leta 1942, Janez Marn - Črtomir Mrak pa je do konca vojne deloval kot poveljnik četniškega Dolenjskega odreda in vodja črnorokcev.

Smrt v bližini Kompolj

Italijani so se v Dobrepoljsko dolino vrnili med veliko poletno ofenzivo avgusta leta 1942. Konec avgusta 1942 so

zasedli Videm in Zdensko vas ter takoj zaprli vse moške in jih preverjali. Italijanski oficir je po vnaprej pripravljenih seznamih klical moške ter jih razporejal v skupine. Večino so jih izpustili domov, sedemnajst mož in fantov pa so 29. avgusta 1942 odpeljali v bližino Kompolj, kjer je bilo prej partizansko taborišče, in

jih tam ustrelili. Izmed zaprtih so nato še okoli trideset moških in nekaj deklet odpeljali v internacijo. Z italijansko vojsko, ki je med svojo ofenzivo povsod, tudi v Dobrepoljski dolini, ustanavljala belogardistične posadke oziroma skupine vaških straž, se je vrnil tudi kaplan Ivan Lavrih. Postal je eden od belogardističnih poveljnikov v Dobrepoljski dolini. Kmalu nato so belogardisti tudi mene skupaj s Pirčevim Stanetom pripeljali v Jakličev dom na Vidmu. Od naju so zahtevali, naj prineseva vse orožje in strelivo, ki ga imava, saj so vedeli, da sva sodelovala s partizani. Šla sva na naš skedenj in izkopala torbico, v kateri je bilo okoli sto izpraznjenih nabojev in signalna pištola. To sva prinesla v postojanko, kjer sva nato približno dve uri sedela na klopi, ki je bila poleg mize, narejene iz hlodov. Okoli poldneva je prišel glavni zasliševalec, kaplan Ivan Lavrih. Pogled na prineseno ga je

močno razburil. Ko sem mu rekel, da je to vse, kar imam, sem dobil močno klofuto. Takoj se je zbralo nekaj belogardistov, ki so me prijeli in vrgli na mizo. Držali so me za roke in noge ter me ležečega na trebuhu trije pretepali, drugi pa so gledali. Tako so me topli kakšno uro in pol, nato pa je bratova žena prinesla kosilo. Prosila me je, naj jem, vendar niti gledati nisem več mogel. Belogardisti pa so mi rekli, da me bodo ob petih ubili, če ne prinesem puške, da jamo že kopljejo. Ko sta bratova žena in mama Pirčevega Staneta odšli, so me začeli še huje tepsti, s puško po zadnji plati in z

rokami po glavi. Sam nisem dal glasu iz sebe, zato je bilo bolj slišati vpitje mojih mučiteljev. Tiho sem prenašal mučenje, dokler se ni Simon iz Podgore domislil zvezati dveh pušk skupaj, in začel je mlatiti po meni. Nekdo drug iz Kompolj pa je skupaj zvezal dve šipki za čiščenje puškine cevi ter me z njima začel tolči po glavi. Po takšnem izživljanju sem po štirih urah ponorel, se jim iztrgal in skočil z mize ter dejal, naj me ustrelijo ali izpustijo, saj tega ne prenesem več. Človek iz Kompolj mi je dejal, da me bodo kar takoj ustrelili. Vzeli so dolgo francosko puško na tri naboje, vanjo pa vstavili slepe naboje brez krogle. Nastavili so mi jo na prsi in sprožili. Močno je počilo in prepričan sem bil, da je šla krogla skozme. Pomislil sem, da to ni tako huda smrt, in padel na tla. Dva od belogardistov sta me nato pospravila na slamnato ležišče. Kmalu pa je bil pri meni nekdo iz Podgorice, ki me je nagovarjal, da če

prinesem vse orožje, ki ga imam, me bo kaplan Lavrih izpustil. Tudi on je poudaril, da mi že kopljejo jamo in da bom ob petih popoldne ustreljen. Vsi belogardisti so bili prepričani, da me bodo ob petih res ustrelili. Pet minut pred peto je prišel italijanski rabelj – fašist s črno čepico. Pokazal mi je prstan z veliko mrtvaško glavo in rekel, da bom to jaz čez pet minut. Ob petih me je rabelj prijel za ovratnik srajce in me peljal na pokopališče k spomeniku padlim v prvi svetovni vojni. Naslonil me je na podstavek spomenika, napolnil pištolo in mi potegnil srajco s prsi. Pištolo mi je naslonil na prsi, sam sem se že kar odločil, da padem na levo stran, in skoraj že začutil bolečino skozi srce. Toda rabelj ni ustrelil, ampak me je spet prijel in odvedel nazaj v Jakličev dom ter me vrgel na tla. Kaplan Lavrih mi je dejal, da me ne smejo ustreliti, dokler se ne pripelje italijanski *colonello*, polkovnik. Dali so me v dvorano na oder na slamo, ki je bila polna bolh. Vsakih deset minut je vstopil italijanski voznik, ki je pripeljal hrano in potrebščine za italijansko vojsko, jaz pa sem se vsakokrat zdrznil, da je prišel *colonello*.

Ustna oporoka

Medtem sem Pirčevemu Stanku povedal svojo ustno oporoko, komu naj pripade kaj mojega, pa tudi naj ljudem pove, kaj so delali z mano in kdo me je mučil. Okoli devete ure zvečer je vstopil v dvorano kaplan Lavrih in vprašal, kdo gre k spovedi. Pirčev Stanko je rekel, da bo šel, jaz pa sem molčal. Stanku je nato naročil, naj me odvede domov, ampak da zjutraj morava biti nazaj. Postal sem spet močan, sam sem se dvignil, a sem komaj lahko hodil. Vse me je bolelo, jesti nisem mogel, celo noč sem zato prebedel. Dopoldne okoli devete ure je pome prišel slovenski karabinjer iz Ponikev in me najprej ozmerjal, ker nisem prišel v Jakličev dom, kot mi je bilo naročeno. S Stankom bi morala poribati tla, vendar se naju je karabinjer usmili, ko je videl, v kakšnem stanju sem. Oba je potem poslal domov.

Kaplan Ivan Lavrih je bil med poveljniki dobrepoljskih belogardistov vse do kapitulacije Italije, ko se je skupaj z drugimi zatekel v Turjaški grad. Ko so partizani zavzeli Turjak, je bil ujet in v Kočevju obsojen, vendar je zaklal stražarja in pobegnil ter do konca vojne deloval proti partizanom, ob kocu vojne pa je pobegnil v Ameriko in postal kmetovalec. ●

Balada

*Bil čas je trpek in grenak,
bil čas strupen je, mrk in trd.
Nekomu klecnil je korak,
nekoga je objela smrt.*

*Za ščit zastavil je srce
nekdo, ki je odšel na pot,
za ščit zastavil je srce
zavoljo žalostnih sirot.*

*Široko je oči odprl,
s ponosom stopil pred cevi
in padel je, a ni umrl,
v vseh srcih živih še živi.*

Adolf Šinkovec – Črtomir

Boris Paternu (ur.): Slovensko pesništvo upora, 2. knjiga Partizanske. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995, str. 446.

Po vodo hodimo na korito

*Majhen in vlažen je naš dom,
po vodo hodimo na korito,
elektriko proizvaja agregat,
streha je kakor sito.*

*Alenka in Jure hodita v šolo,
a kje naj se učita,
med posteljama je malo prostora,
toliko, da na tleh klečita!*

*Ne moremo jima kupiti knjig,
Jure tudi računalnika nima,
še nikoli v življenju ni jedel fig,
zebe nas, bliža se zima!*

*Le kje naj dobimo denar,
kdaj pa kdaj nam ga posodi mama,
če moreva, ji ga vrneva,
a težko je bolna, potrebuje ga sama!*

Jože Sevljak

(Iz zbirke Pesmi jeze in upora I)

Kasse Sebero, kazahstanski junak in partizan

Zgled mladim iz Povirja za pouk o protifašizmu

Ob kapitulaciji Italije septembra leta 1943 so številni množično poprijeli za orožje razpadle italijanske vojske in se vključili v partizanske enote. Nemške okupacijske sile, ki so nadomestile italijansko oblast, deloma pa so jo vključile v svoje vojaške strukture, so zelo hitro spoznale, da je treba ljudsko vstajo zatreti na najokrutnejši mogoči način.

// BESEDILO IN FOTO: dr. Ljubica Jelušič

Že konec septembra leta 1943 so s svojimi silami šli od vasi do vasi po Primorskem, zažigali hiše in moške odganjali v zapore, ženske v taborišča. Kosovelova brigada, ustanovljena septembra leta 1943, se ni utegnila niti postaviti v postroj ob ustanovitvi, že se je morala spopasti z nemškimi silami. Za okrepitev svojih sil so nemške enote morale na Primorsko pripeljati enote z drugih vojskovališč.

Po kapitulaciji Italije so v partizanske enote začeli prihajati tudi sovjetski državljani. Nekateri so pobegnili iz avstrijskih ali italijanskih delovnih taborišč in se pridružili partizanom. Poleg pobeglih ujetnikov so se v partizanske enote vključili tudi tisti, ki so dezertirali ali so jih zajeli v spopadih z oddelki tako imenovane Ruske osvobodilne vojske (ruska kolaborantska vojska), kot je bila 162. turkestanska divizija, ki so jo Nemci iz Poljske premestili na območje Krškega.

V Povirju pokopani sovjetski vojak, doma iz Kazahstana, je za posledicami ran umrl decembra leta 1943 in po vsej verjetnosti ni pripadal Mednarodnemu bataljonu Bazoviške brigade, saj se je vojskoval v vrstah partizanskih enot na kraškem območju med Komnom in Divačo. Na vprašanje, iz katere enote je v partizanske vrste pravzaprav prišel kazahstanski vojak, ki ima zdaj na plošči na grobu napisano ime Kasse Sebero, ne moremo natančno odgovoriti, le sklepamo lahko, da je bil bodisi prebežnik iz kakšnega italijanskega delovnega taborišča ali pa pripadnik 162. turkestanske divizije, ki je prestopil na stran slovenskih partizanskih sil. Prav tako še ne moremo z gotovostjo potrditi, v kateri od partizanskih enot, ki so se jeseni 1943 oblikovale ali bojevale na

Primorskem, se je bojeval Kasse Sebero. Vojaška akcija, v kateri je bil smrtno ranjen, namreč v uradni zgodovini NOB na Slovenskem še ni opisana.

Različna pričevanja

Imamo pa tri zapisana pričevanja, iz katerih poskušamo izluščiti najverjetnejšo vojaško pot in smrt tega borca. Najprej moram omeniti zapis v knjigi Virgilija Tavčarja Povir z okolico (2012), saj gre za povirskega domačina, ki je zgodbo o Kasseju poznal po pripovedovanju

V Povirju pokopani sovjetski vojak, doma iz Kazahstana, je za posledicami ran umrl decembra leta 1943 in po vsej verjetnosti ni pripadal Mednarodnemu bataljonu Bazoviške brigade.

domačinov. Dogodek je opisal v poglavju Skrivanje in nega ranjenega ruskega partizana. Tavčar omenja, da je v nočnih urah 27. decembra 1943 »četa 5. bataljona partizanske brigade VDV« izvedla napad na karabinjersko postajo v Divači. V napadu je partizanska enota imela hudo ranjenega borca, ki naj bi ga soborci po končani akciji po najkrajši stezi odnesli v Gorenje pri Divači. Ob izročitvi ranjenca naj bi ugotovili, da ranjeni borec ni Slovenec. Glavno skrb za ranjenca je prevzela Karolina Čeh v Ofi-

cjevi družini. Vaški aktivisti so pripravili posebno varno zaklonišče za ranjenca, ki pa je ponoči 29. decembra 1943 umrl. Vaški odborniki Osvobodilne fronte so umrlega partizana s kmečkim vozom in živinsko vprego ponoči odpeljali v Povir, kjer ga je na pokopališču v strogi tajnosti pokopal župnik Jožef Milič.

Poleg tega knjižnega zapisa obstaja tipkopiš Jožeta Vrabca - Pepija, doma iz Pliskovice od Betnovih, z naslovom Na sivi skali rojeni. Tipkopiš hrani njegova hči Ljuba Vrabec in ga pripravlja za tisk. Ta vir navaja, da je bil »bataljon« nastanjen na Velikem Polju. Na božični večer 1943 je bil povabljen na večerjo, pol bataljona v Dolenjo vas, pol pa v vas Gabrče, kjer naj bi bil tudi miting. Partizani naj ne bi mirovali, ampak naj bi ena skupina odšla v Divačo, da bi napadla maršala karabinjerjev, akcija pa ni dobro uspela. Maršal naj bi se branil z ročnimi bombami in pri tem hudo ranil enega od partizanov. Soborci naj ranjenca ne bi zmogli odpeljati (kar kaže na to, da je šlo za zelo majhno skupino borcev), ampak so prišli v Gabrče po pomoč. Jože Vrabec je bil določen za vodjo skupine za reševanje in ta je v bližini maršalovega stanovanja našla krvavečega ranjenca. Bomba mu je skoraj odnesla nogo. Z nosili so ga odnesli v Gorenje k terenskemu odborniku (verjetno OF), ki je preskrbel rjuhe in odeje. Ranjencu so pripravili zasilno ležišče v hlevu, kjer je bilo še kar toplo. Ranjenec je bil Mongolec, pravi Vrabec. V reševalni skupini je bil tudi ranjenčev brat. Odborniku so naročili, naj gre po zdravnika. Italijanski zdravnik Rizzo, ki je delal v Divači, je res prišel, vendar ranjencu ni bilo pomoči. Vrabec še omenja zelo ganljivo slovo obeh bratov (ki sta verjetno bila doma iz istih krajev, ne pa dejansko krvna brata). Iz tega vira si velja zapomniti, da so partizani takrat, verjetno zaradi značilnih obraznih potez, ranjenca imeli za Mongolca, saj drugih narodov takratne Sovjetske zveze niso poznali.

Požrtvovalni župnik Milič

Tretji vir pa je zapisano pričevanje o napadu na karabinjersko postajo v Divači,

ki ga je na podlagi povojnega pričevanja partizana, zdaj že pokojnega Emila Škrļa 20. avgusta 2018 zapisal Karlo Mahnič. Škrļ v pričevanju navaja, da je napad izvedla skupina borcev Južnoprimorskega odreda pod vodstvom španskega borca Leopolda Caharije. V skupini sta bila med drugimi tudi Kasse Sebero in vaščan iz vasi Gorenje Karlo Čeh. Posadka karabinjerske postaje se

ni hotela predati, ampak je na napad odgovorila z ročnimi bombami. Ena od njih je poškodovala Kasseja Sebero, imel naj bi odprto trebušno votlino. Sledilo je reševanje ranjenca, odnesli pa so ga k družini Čeh v Gorenje. Tudi to pričevanje omenja Karolino Čeh, ki je za ranjenca vzorno skrbela, pomagali so tudi drugi krajani, in čeprav so vsi vedeli, da pri Oficjevih leži ranjeni partizan, izdaje ni bilo. Ko je ranjenec umrl, naj bi ga ponoči bližnji sosed (drugi viri navajajo ime Andrej Kariž) prepeljal v Povir. Tudi to pričevanje omenja požrtvovalnega novega župnika v fari Povir, Jožefa Miliča, ki je za umrlega opravil pogrebni obred in ga ponoči v strogi tajnosti pokopal na povirskem pokopališču.

Ob spremljanju teh pričevanj je zanimivo pogledati čas, ki ga za napad in smrt navajajo pričevalci. Škrļ je poročal, da je to bilo konec decembra leta 1943. Vrabc je navajal božični večer 1943.

Tavčar je bil že bolj natančen – kot čas napada je navedel nočne ure 27. decembra 1943, partizan naj bi umrl ponoči 29. decembra 1943. Tavčar piše o ranjenem ruskem partizanu, Vrabc pa napiše, da je bil Mongolec. Ime partizana Kasse Sebero se je javno pojavilo ob napisu na spominski plošči na grobu. Kdo je to v resnici bil, pa nam pojasni zapis v Knjigi pokopov, ki ga je sestavil takrat novi povirski župnik Jožef Milič. Milič je v latinščini in slovenščini zapisal vse tiste podatke, ki so jih o umrlem vojaku lahko zbrali bodisi on ali pa dekleta iz Gorenj, ki so vojaka negovala do njegove smrti: »Kasse Sebero, Sbrajevoj Tištac, Kasastanska oblast, Aktijeberski rajon, Kolhos Baganat. Skupina partizanov, pri kateri je služil, je 27. decembra 1943 napadla kasarno karabinjerja v Divači. Ob priliki napada na kasarno je bil smrtno ranjen. Umril 29. 12. Pokopan 30. 12.« Župnik je navkljub strogi tajnosti pokopa opravil svojo dolžnost v popolnosti, v knjigo je skrbno zapisal podatke, ki so danes, ko v Kazahstanu iščejo identiteto tega vojaka, v veliko pomoč.

Domačini 75 let negovali grob

Na koncu nam ostane najprej sklep, da bomo potrebovali še nekaj časa, da bi dokončno dognali, od kod je prišel Kasse, kako se je pridružil partizanom in v kateri enoti se je dejansko bojeval. Pravo bistvo njegove zgodbe je v tem, kar se je zgodilo po njegovi smrti. Grob so domačini vseh 75 let skrbno negovali. Za grob so skrbeli vsi otroci povirske podružnične šole, dokler je obstajala, saj so nanj večkrat na leto prinesli šopke rož, nabranih v naravi (zvončke, šmarnice in podobno). Domačinka iz Gorenj, po imenu Angela (pričevanje o tem je od njene nečakinje), je vselej, ko je šla na pokopališče v Povir, nesla tudi »rože za mojega Rusa«. Angela naj bi bila eno od tistih deklet, ki jim je ranjenec umrl dobesedno v naročju. Grob je bil dolgo po vojni samo gomila, ki so ji rekli »grob neznanega junaka«. Spomenik na grob so leta 1970 dali postaviti borci iz Povirja oziroma krajevna organizacija Zveze borcev Povir. Spomenik sta izdelala kamnosek iz Štorij Gabrijel Jeram in nekdanji partizan Oto Rudolf. Za grob je najbolj vzorno skrbel predsednik ZB Povir Ludvik Plut, za njim to nalogo opravljata Plutova sinova.

Pred dvema letoma je za ta grob izvedel tudi kazahstanski veleposlanik za Slovenijo s sedežem na Dunaju, Kairat Saribaj. Na spominski plošči je namreč bilo že napisano ime Kasse Sebe-

ro, Kasastanska oblast, ZSSR. Njegova zamisel je bila, da se na grob postavi posebna lapida z zemljo, ki bi jo s kazahstanskega Panteona prinesli vojakovi rojaki. Ta zamisel se je uresničila 20. oktobra letos z veličastno komemoracijo v Zadružnem domu v Povirju in na povirskem pokopališču.

Bolj ko sestavljamo koščke njegovega življenja, bolj se zavedamo, kako nas je povezal – od vaščanov Povirja, občanov Sežane pa do naših spoštovanih gostov iz Kazahstana ter ruske ambasade. To je naše novo poglavje sodelovanja, začeto v trenutku, ko je Kasse prelil svojo kri za nas, za našo svobodo. Spoštovati moramo te drobne nitke naše skupne zgodovine, da bi lahko nadaljevali boj proti fašizmu in proti vsem krivicam sveta, ki ga je Kasse skupaj z našimi borci vodil pred 75 leti. ●

Nosilec svobode

*Upognil nas ne bo zdaj mraz,
ko v snegu bomo pot orali,
nam ne zadal vihar poraz,
ne bomo sanjam se predali.*

*Že leta bijemo sovraga,
ki skruni nam domači prag
Zvestoba domu vse premaga,
saj ta nam je edino drag.*

*Zato ne vdajmo se zimi,
čeprav nam veter žge kosti.
Daj, močni, šibkega poprimi,
v svobodo vsak se zdaj zazri!*

*Kmalu bo pomlad, tovariš,
gozd v naročje nas bo vzel,
ko se spočiješ, spet udariš,
ponižanj več ne boš trpel.*

*Še zadnje smo moči napeli
in skozi sneg vsi čvrsto šli,
med nami ni bilo vrzeli,
smo čvrsto puške stiskali.*

*Dan je končno le napočil,
ko glas svobodno je zapel.
Vsak sam se bo odločil,
kako bi rad naprej živel.*

*Se pozablja na trpljenje,
v meglice čas ga je zavil.
Junaki dali so življenje,
da čar svobode sem užil.*

Franc Živič

(Skozi točo krogel k svobodi, 2013)

Člani zveze borcev Dobrava - Kamna Gorica izrisali pohodniške poti

Od spomenika do spomenika

Člani krajevne organizacije ZB NOB Dobrava - Kamna Gorica smo izrisali pohodniške poti, ki povezujejo kar 24 spomenikov v Lipnici, Kropi, na Jamniku in na južnih pobočjih Jelovice. Pravzaprav gre za več variant poti, saj je prav vse spomenike, ki jih vključuje zemljevid na informacijski tabli, težko obiskati v enodnevnem obhodu. Novih stez ni bilo treba delati, nekatere bolj zaraščene pa se bodo na novo shodile.

// BESEDILO IN FOTO: **Mira Hladnik**

Predlogi za obisk spomenikov NOB so prikazani na dveh enakih tablah z zemljevidom okoliša ter s fotografijami spominskih obeležij. Ena od tabel je pritrjena na vzhodni steni Partizanskega doma na Vodiški planini, druga pa stoji na koncu Kroke znotraj ovinka ob Slovenski peči tik ob enem od obeležij, ki jih nameravamo obiskati in kjer lahko začnemo svoj obhod. Vzpon od tod do Vodiške planine, ki traja eno uro, je strm, zato si bodo družine z otroci in starejši raje izbrali kako drugo izhodišče.

Spomeniki na naši krožni poti bodo označeni tako kot na informativni tabli. Če pogledate v Geopedijo, sloj Partizanski spomeniki (<http://www.geopedia.si/>), se o zgodovinskem ozadju vsakega posameznega obeležja lahko natančneje podučite.

Začetek poti

1. Pa začnimo ob spomeniku prvemu padlemu partizanu Stanku Podlipniku pri Skirarju, prvi hiši v Kamni Gorici. Parkiramo ob potoku Lipnica ali pa še bolje pred dovozom k Osnovni šoli Lipnica, kjer je večje parkirišče.

2. Markiran kolovoz nas vodi mimo kmetije pri Miklavžovcu do ceste, ki pripelje od kamnoloma. Njena dva ovinka presekamo po označeni bližnjici, nato pa na obračališču zapustimo markirano pot in sledimo neoznačenemu kolovoznemu podaljšku ceste do spomenika v spomin na 1. partijsko konferenco Jeseniškega okrožja leta 1936, ki stoji tik nad zgornjim robom kamnoloma. Najbolje je, da za pohod izberemo dan, ko v kamnolomu ne delajo, sicer je dostop prepovedan. Do tod je približno ura hoje.

3. Spomenik začetku vstaje na Gorenjskem na Komaričkovih kopiščih stoji po približno sto višinskih metrov nad tem spomenikom. Do njega pripelje v treh ovinkih širok kolovoz. Po 20 minutah hoje.

4. Nadaljujemo proti jugu naavru hriba Gradišče nad Vodiško planino. Po 25 minutah prispemo do spomenika, kjer je bila 29. julija 1941 ustanovljena Jelovška četa.

5. Pet minut hoje stran je Partizanski dom na Vodiški planini, kjer si privoščimo malico in ogledamo spominsko sobo, Šubičev mozaik na zahodni steni, petstoletno lipo in se povzpne na razgledišče nad kočjo, otroci pa se bodo sprostil na igralih in prostrani jasi.

Vrnitev - daljša varianta (skupaj z vzponom) od 5 do 6 ur hoje

6. Od doma vodi markirana pot čez Kroparsko goro in nas po 10 minutah privede do obeležja na Pogrošarjevi planini, kjer je bil 5. avgusta 1941 ustanovljen Cankarjev bataljon. Tu se markirana pot za nekaj časa razcepi. Levi krak gre čez Črni vrh in po razglednem robu Zidane skale, desni pa naokrog po gozdni cesti mimo kočje Micenau.

7. Naslednja spominska postaja je obpotni spominski kamen borcema Antonu Jelovčanu in Cirilu Ostermanu, padlima 20. marca 1945.

8. Če imamo čas in voljo, sledimo kačipotu Tehnika Meta, ki nas po 10 minutah privede do nekdanje rudne jame (pravzaprav do dveh jam, prva manjša je služila za skladišče, v kateri je nekaj mesecev leta 1942 delovala partizanska ciklostilna tehnika štaba 1. grupe odredov, imenovana Tehnika Meta.

9. Od tod se v 20 minutah spustimo

do Jamnika. Osrednjega spomenika v obliki porušenega zidu, posvečenega požigu Jamnika in sosednjih vasi, ni težko najti. Ob obletnici požiga, 27. februarja 1944, KO ZB NOB Besnica - Podblica tu vsako leto pripravi spominsko slovesnost.

10. Ploščo padlemu domačinu Andreju Katrašniku pod Kordeževo domačijo, ki je padel med begom iz goreče vasi, je teže izslediti.

11. Nad cesto proti Kropi, odkoder vodi pešpot po grebenu do cerkvice sv. Primoža in Felicijana, je obeležje v spomin na narodnega heroja Lojzeta Kebeta - Štefana, padlega 20. oktobra 1942.

12. Poti do spomenika – znamenja v spomin na 25 vojnim žrtvam in padlim talcem pred cerkvijo sv. Primoža in Felicijana pa še posebej zaradi razgledov ne smemo izpustiti.

13. in 14. Malo naprej v Kolombartu nad nekdanjo lovsko kočjo Petelinovec tik ob kapelici nad cesto naletimo na dve obeležji: Janezu Gartnerju in Franciju Hlebcecu.

15. Proti Kropi se spuščamo po markirani poti čez Bariglo. Nekje na sredini poti zagledamo spomenik borcu Milanu Gašperšiču, padlemu 20. marca 1945.

23. Nadaljujemo do Brezovice ter Lipnice, kjer se na križišču treh cest (za Kropo, Kamno Gorico in Podnart) pomudimo še pri obelisku – spomeniku 10 talcem, begunjskim zapornikom, pobitim 19. aprila 1943.

24. Naš obhod zašpilimo ob doprsem kipu narodnega heroja Staneta Žagarja pred Osnovno šolo v Lipnici, ki za zdaj kljub nedavni pobudi sveta staršev še vedno nosi poimenovanje po tem narodnem heroju. Pot z Jamnika (Petelinovec) do Lipnice nam vzame nadaljnjih 45 minut.

Krajša varianta (skupaj z vzponom) od 3 do 4 ure hoje

Z Vodiške planine se po markirani poti spustimo na Žago oz. v Kropo k Slovenski peči, kar traja okrog 40 minut.

18. Tik nad Žago krenemo levo v strmi breg in nad jaso, kjer stoji vikend hišica, po 10 minutah stranpotja prilezemo do skale s spominskim medaljo-

Obvestilo našim zvestim sodelavcem

V naši reviji Svobodna beseda je na voljo zelo omejen prostor. Zato vas prosim, naj članki v rubrikah Aktualno, Intervju in Zločini okupatorjev ne presegajo 9000 znakov s presledki, v rubrikah Obletnica in Zanimivosti do 4500 znakov, Imeli smo ljudi in Jubileji 2500–3000 znakov, Dogodki pa od 1500 do 2000 znakov. Prosim vas tudi, da vsakemu prispevku poskušate dodati fotografijo, katere resolucija mora biti vsaj 300 KB. Hvala za razumevanje in še naprej dobro sodelovanje. Le s skupnimi močmi bomo lahko ustvarjali dobro revijo oziroma časopis.

Opravičilo

V 37. številki Svobodne besede je na strani 23 pomotoma izpadlo ime **patra Bogdana Knavs**a, ki je v cerkvi sv. Jerneja v Ljubljani 15. novembra daroval mašo za vse padle partizane in vse žrtve prve in druge svetovne vojne. Za napako se patru Bogdanu iskreno opravičujemo.

Iskreno opravičilo velja tudi **Alenki in Janezu Ogrincu**, ker smo zaradi pomanjkanja prostora na strani 36 morali skrajšati članek v rubriki Imeli smo ljudi.

nom Blažu Ažmanu. Do tja ni kažipota, zato ga je težko najti.

17. Pri Slovenski peči se ustavimo pri spomeniku, z dvema ploščama: prva je posvečena relejni kurirski postaji, druga pa trem partizanom: Jožetu Megušarju, Rudolfu Pretnarju in Andreju Vodnjovu, padlim 1. avgusta 1944.

16. Za prvim ovinkom ceste, ki nad Kropo pelje proti Jamniku, stoji spomenik padlemu borcu Dušanu Pogačniku - Črtu.

20. Sredi Kropo se ustavimo pri osrednjem spomeniku, ki ga krasijo umetelni izdelki kroparskih kovačev.

21. Na zidu delavnice umetnega kovaštva UKO opazimo ploščo padlim kovačem.

22. Malo niže ob vhodu v Novi Plamen je plošča v spomin 50 padlim v NOB.

19. Nad Kropo pri cerkvi sv. Lenarta

ob začetku poti Čez mev na Vodiško planino nas pričaka spomenik kurirju Janezu Arhu.

23. Ob prihodu v Lipnico na križišču treh cest končamo pohod ob obelisku, posvečenem 10 talcem, nedaleč naprej v smeri Kamne Gorice pa sklenemo naše spominsko popotovanje.

Za vsakim obeležjem se skriva svoja žalostna zgodba, ki jo ali na kratko obnovimo, kaj zrecitiramo, zapojemo ali pa se samo tiho poklonimo spominu na te herojske ljudi in prelomne dogodke.

Vabljeni, da tudi vi uberete eno od predlaganih poti ter tako lep planinski izlet združite z zgodovinsko ekskurzijo. ●

Članke in fotografije pošiljajte na naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si.

Naslednja številka Svobodne besede izide 31. januarja 2019

Janez Alič, odgovorni urednik

**SVOBODNA
B E S E D A**

www.svobodnabeseda.si

Ob 77. obletnici legendarnega koncerta APZ pod vodstvom Franceta Marolta

Odposlanec OF je bil Prežihov Voranc

Dvanajstega dne dvanajstega meseca se spominjamo obletnice legendarnega koncerta Akademskega pevskega zbora pod vodstvom Franceta Marolta, ki je 12. decembra 1941 v veliki dvorani GH Union uprizoril svoj poslednji koncert. Tudi letos je bilo na večer tega dne slovesno na Miklošičevi cesti v Ljubljani: tam so sedanje pevke in pevci APZ Tone Tomšič UL in MePZ Lipa zelela je pod vodstvom APZ-jeve dirigentke Jerice Zabukovec zapeli koncertu v spomin. Združena zbora je poslušala približno stoterna množica ljubiteljev zborovskega petja. Večina njih pa je prišla iz vrst MO ZZB NOB Ljubljana, ki je tako počastila spomin na to edinstveno manifestacijo.

// BESEDILO IN FOTO: Andrej Kerin

Nekaj dni pred koncertom sem obiskal tovariša Boga Gorjana, ki je bil tistega večera med občinstvom v Unionski dvorani, da bi mi opisal priprave na koncert. Poverjeno mu je bilo namreč, da pripelje čim več mladih poslušalcev. Naslednje besede tako povzemam po pogovoru.

Italijanski okupator je tedaj želel svojo voljo in način življenja vsiliti Slovincem. V Ljubljano so pripeljali slavnega pevca Benamina Ginnija, vsako nedeljo je italijanska godba igrala v parku Tivoli. Slovincem so vsiljevali svoj jezik in svojo pesem. Osvobodilna Fronta je želela nesodelovanje Slovencev z okupatorjem udejanjiti tudi na kulturnem področju. Najverjetneje na Vidmarjev predlog so želeli uvesti kulturni molk. Ob tem se je OF zdelo nemogoče, da medtem ko se nekateri bojujejo in žrtvujejo svoja življenja, del Slovencev zabava okupator. Glede na to, da je bil že tedaj najboljši med slovenskimi zbori, so uprizoritev poslednjega koncerta namenili Akademskemu pevskega zboru pod vodstvom dirigenta Franceta Marolta.

Odposlanec OF, ki je z zborom sodeloval pri pripravi koncerta, je bil pisatelj Prežihov Voranc. Pri oblasteh so naznanili željo o izvedbi kulturne prireditve – koncerta, v kar so Italijani privolili. Misleč, da gre zgolj za koncert moškega zborovskega petja, ki jim ne more škodovati, so se odločili, da prireditev počastijo s svojim predstavnikom za kulturo. Marolt je pripravil koncert

slovenskih narodnih in ponarodelih pesmi, vadili so na vso moč in neomajno, predvsem ponoči. OF je bila v skrbeh in si je prizadevala, da bi bil ta koncert koncertov množično obiskan. Na predvečer dogodka, 9 ali 10. decembra, je Lidija Šentjunc, predsednica Mlade Slovenije, Bogu Gorjanu poverila, da privede srednješolsko mladino, saj po predvidevanjih dvorana ne bo polna. Bogo, dijak realke, je stopil v stik z Metko Bolha, ki je delovala na Poljanski gimnazij. Zbrala sta za kakšen razred zavednih dijakinj in dijakov, ko pa so 12. decembra zvečer vstopili v dvorano, je bila ta polna. Prostih je bilo zgolj nekaj stolov na balkonu in nekaj stojišč v parterju. S čustvi preplavljena mladina je tik pred koncertom urno zasedla proste stole

na balkonu, drugi pa so zapolnili prosta stojišča v parterju. Odvil se je koncert, kakršnemu ne najdemo enakega, manifestacija upora, kakršne v zgodovini še ni bilo. V prvi vrsti je sedel visoki predstavnik komisariata za kulturo. Prisoten je bil profesorski zbor Univerze. Vsaka skrbno izbrana pesem je požela buren aplavz, italijanske oblasti so zaznale, da se nekaj dogaja, poslušalstvo pa je bilo naelektreno z uporom. Tudi nekateri poslušalci pred koncertom niso poznali njegovega pravega pomena. Navdušenje je raslo iz pesmi v pesem. Prvi del so pevci končali z Jenkovo Lipo, njena vnovična ozelenitev pa je v dvorani sprožila čustva, ki

so predstavnike okupatorskih oblasti prisilile, da protestno zapuste dvorano. Naslednje jutro je okupator Akademski pevski zbor razpustil, dirigent Marolt pa se je pred aretacijo umaknil na Dolenjsko. Kulturnega molka se je OF do konca vojne dosledno držala. Med pevci sta bila tudi moj dedek Lojze Kerin, ki je v pesmi Rib'nčan Urban pel solo, in stari stric Karel Štefin - Liče, ki je padel med roško ofenzivo. Nekaj utrinkov tega legendarnega koncerta lahko danes podoživimo ob poslušanju posnetkov Rudija Omote, ki je pred koncertom v lestenec prikrl mikrofon in dele koncerta posnel brez vednosti okupatorja. OF mu je priskrbela svetlobni filmski trak, na katerega robova je za prihodnost ohranil zvočno sliko tistega večera. ●

Koncert Marjetke Popovski v Izoli

Revolucionarne pesmi

Na pobudo ljubiteljev partizanskih pesmi je bil sredi novembra v Izoli organiziran večer, ki ga je pripravila in izvajala pevka bojnih in revolucionarnih pesmi Marjetka Popovski iz Izole. Na samostojnem koncertu partizanskih pesmi je dve polni uri nizala in prepevala pesem za pesmijo in z vsako točko razgrevala vzdušje v avli, ki jo je napolnilo čez 400 obiskovalcev. Na koncert so prišli domačini, pa tudi obiskovalci s Krasa, Goriškega, iz Postojne, Ilirske Bistrice, Ankarana, Kopra, Pirana, Idrije, Cerknega, s Tržaškega, iz hrvaške Istre in z avstrijskega Koroškega, kjer je Marjetka pred kratkim prepevala na proslavi v Celovcu ob 70 – letnici Zveze koroških partizanov. Pobudo za izolski koncert pa so dali člani Pokrajinske zveze upokojencev Štajerske, ki so v tem času dopustovali prav v Izoli. Uvodni del koncerta je

zajemal pesmi iz prve svetovne vojne, s katerimi so se spomnili 100. obletnice konca prve svetovne vojne in obudili spomin na generala Rudolfa Maistra. V nadaljevanju so se vrstile pesmi iz narodnoosvobodilnega boja z vmesnimi recitali izvrstnega recitatorja Igorja Rojca iz Sežane. Poslušalci, ki so navdušeno spremljali program, so skupaj z Marjetko in drugimi nastopajočimi dvigovali razpoloženje, prepevali in umetnico nagrajevali z dolgimi aplavzi in stoječimi ovacijami. Program so dopolnjevale tudi pevke skupine Cvet v laseh in ŽPZ Ivan Grbec iz Škednja pri Trstu. Posebno noto so dodali še izvrstni in energični glasbeniki Trio Turn in Savo Kralj. Koncert se je končal s himno Vstajenje Primorske, zastavami in šopki rož v zahvalo pevki za celotno organizacijo prireditve, ki bo vsem ostala v prelepem spominu. ●

Besedilo in foto: J. U.

Za sina

*Do straže mati prispe,
tresoča se v partizana zre,
od poti zasopljena diše
in solze, glej, z lic si briše.*

*»Stoj, mati! Kam vede te pot,
kaj iščeš opolnoči tod?
Ne čuješ-li tamkaj z bojišča
obupnega mrtvega vrišča?«*

*»Povej mi, kje biva moj sin,
saj znan ti je pač Valentin.
Polkovno je nosil zastavo
v premnogo že bitko krvavo.«*

*»Kajpada sem ga poznal,
sam Tito zvezdo mu je dal.
Skupaj z Valentinom vedno sva stala,
skupaj kri za svoj dom prelivala.*

*Ko zjutraj piščal je zapela
še Valentin je pravil vesel
o domu in mami zlati,
ki moral jima je slovo dati.*

*Kmalu se je vnel krvavi boj,
pogumno spet stal je z menoj,
kar krogla je priletela
in Valentina v prsi zadela.*

*Še roko podal mi je v slovo,
ugasnilo mu je oko...
Tam gori ob skalini beli
smo v črno zemljo ga odeli.«*

*In mati zakrije obraz,
zajoče obupno na glas,
h gomili nemudoma krene
in križa na njej se oklene.*

*Ko tožno ob grobu ihti,
Nemec od brega ustrelil –
kraj skaline krogla zabije
in materi srce – prebije.*

Marica Klinkon – Stanislava
(Besedilo je nastalo v letih 1941 –
1945 v Tolminu)

Slovenski partizani so se bojevali tudi v Grčiji

Z belo barvo prebarvali obeležje na Kefaloniji

Malo je znano dejstvo, da so bili slovenski partizani tudi v Grčiji in da so se septembra leta 1944 uradno vključili kot samostojna partizanska četa »Primorje« v 7. grško brigado ELAS. Skupaj z enotami ELAS-a so se bojevali predvsem v severozahodni Grčiji. S pomočjo ELAS-a se jim je nato v februarju leta 1945 posrečilo, da so se skozi Albanijo vrnili v Jugoslavijo, do Skopja, kamor so dospeli v marcu leta 1945. Junija leta 1945 se je večina borcev vrnila v Ljubljano.

Malo Slovencev tudi ve, da imajo slovenski partizanski borci v mestu Kastro na otoku Kefalonija v Jonskem morju tudi spomenik. Spomenik je bil 12. septembra letos oskrunjen, takrat so vandali na otoku oskrunili tudi druge spomenike iz druge svetovne vojne. Kot je sporočila slovenska veleposlanica v Atenah Anita Pipan, so takoj po dogodku sprožili ustrezne postopke, da se stanje sanira. Obeležje in okolica sta že obnovljena, za to pa je poskrbela občina Kefalonija.

Spominska plošča na pročelju nekdanje šole

Bronasto spominsko ploščo v mestu Kastro na pročelju nekdanje ljudske šole sta odkrili vladi Republike Slovenije in Helenske republike. Na njej je napisanih 25 imen mladih Primorcev, ki so padli na otoku, tem pa je treba dodati še 43 pogrešanih. Velika večina slovenskih borcev je bila Primorcev in Istranov, letnik 1923, ki so jih leta 1942 mobilizirale italijanske oblasti in jih najprej namestile v Astio v Italiji, kmalu pa so jih oblasti obvestile, da jih nameravajo premestiti na grško fronto. Temu se je večina uprla in hotela preprečiti odhod. Po prejetju tega obvestila so po mesetu v času prostega izhoda uničevali in razbijali trgovine, gostilne, avtomobile in slike fašističnih veljakov. Po zidovih in javnih lokalih so pisali protifašistične znake (srp in kladivo) in parole. Italijanske oblasti so se zato odločile, da bodo večino demonstrantov iz Astia 5. marca 1943 premestile. Manjši del mobilizirancev so razorožile in poslale na

Sardinijo v »posebni bataljon«, preostale, večji del Primorcev in Istranov, pa so zaradi njihovega uporništvaa premestile v Grčijo.

V mestu Patras so italijanske oblasti na različne predele Grčije dokončno raz-

janski komandi. Povezali so se z grško osvobodilno vojsko (ELAS). Od drugih italijanskih vojakov so se ločili že na videz, saj navadno niso nosili orožja in streliva niti niso na ovratnikih nosili rdečega znamenja v obliki pike.

Nemci streljali vojne ujetnike

Takoj po kapitulaciji Italije so se Nemci izkrcali na otoku. Primorci in Istrani so se jim skupaj z grškim partizanskim gibanjem in s skoraj polovico redne italijanske vojske z orožjem uprli. Vendar so predvsem zaradi letalskih napadov, močnih planinskih odredov in izdajstva italijanskih fašističnih oficirjev morali priznati premoč in so padli v njihovo ujetništvo, nemška divizija Edelweiss pa je nad njimi zagrešila enega največjih zločinov nad vojnimi ujetniki med drugo svetovno vojno. V bojih oziroma po predaji so Nemci postrelili ali drugače pokončali več kot 9000 italijanskih vojakov. Boji so trajali do 21. septembra 1943, ko so Nemci imeli proste roke glede novih ujetnikov. Šele naslednji dan, 22. septembra, je namreč prišel ukaz, da ujetih vojakov ne smejo več streljati. Tudi Nemci so nove ujetnike uporabljali kot delovno silo pri graditvi utrdb, rogov, raztovarjanju tovarov in izsuševanju močvirij in tu so številni zaradi malarije umrli. S pomočjo kurirjev pa jim je uspelo vnovič vzpostaviti zvezo z ELAS-om. Ves čas ujetništva so tako skušali pripraviti vse potrebno za morebiten pobeg. Dokončno se jim je pobeg posrečil 13. septembra 1944, potem so ustanovili partizansko četo »Primorje«. ●

A. V.

mestile štiri »posebne kazenske čete«, ki so jih izoblikovali že po izgredih v Astiu. Na Kefalonijo sta bili poslani 215. in 218. »posebna kazenska četa«, tja sta prispeli 25. marca 1943. Tudi tu so njune vojake uporabljali predvsem kot delovno silo za popraviljanje poti in za kopanje zaščitnih jarkov. Primorcev in Istranov je še naprej v okviru tajne organiziranosti uspelo delovati proti itali-

Črešnjevci:

Ob robu gozda v Črešnjevcih, tik ob sedanji industrijski coni Gornja Radgona, so kozaki 20. februarja 1945 po grozovitem mučenju ubili mladinsko sekretarko, 22-letno Marijo Rožman iz sosednjih Polic. Spomenik v spomin na tu ubito dekle je bil odkrit 29. novembra 1957.

Zob časa je napis na spomeniku dodobra načel. Pred kratkim je po besedah Mire Korošec, predsednice radgonskega borčevskega združenja, sponzor, ki ne želi biti imenovan, doniral sredstva za obnovo napisa. Tako se napis na spomeniku Marije Rožman spet da prebrati.

Besedilo in foto: Franci Klemenčič

Čreta:

Na Čreti so 6. oktobra pripravili spominsko slovesnost v počastitev prve frontalne bitke slovenskih partizanov z okupatorjevo vojsko na Štajerskem 26. oktobra 1941. Pozdravne besede sta udeležencem namenila predstavnik organizatorja Marjan Turičnik in župan občine Nazarje Matej Pečovnik, ki je med drugim poudaril, da čeprav je treba zreti v prihodnost, ne smemo pozabiti zgodovine. Prav tako se ne smemo sramovati partizanskega boja, nanj moramo biti ponosni. Smo namreč eden redkih narodov, ki so se bojevali na svojem ozemlju, zato je tako drugi svetovni kot osamosvojitveni vojni treba dati veljavo, ki jima pripada.

Slavnostni govornik je bil dr. Martin Premk, zgodovinar in kustos v Vojaškem muzeju Slovenske vojske v Pivki. Med drugim je spomnil na dogodke v drugi svetovni vojni in na boje na Čreti ter v drugih krajih Slovenije, ki so se dogajali pod poveljstvom maršala Tita. Ta bo, kot je poudaril Premk, vedno ostal velika osebnost. »Le po zaslugi partizanskega boja smo leta 1945 dobili državo, ki se je leta 1991 tudi osamosvojila. In danes, ne v drugi in ne v osamosvojitveni vojni, ne potrebujemo sprave. Vse, kar danes potrebujemo od politikov, je dejstvo, da se druga svetovna vojna neha zlorabljati v politične namene ter da se o partizanskih bojih govori po resnici in spoštljivo,« je bil kritičen Premk.

Kulturni program so izvedli Mešani pevski zbor Pevskega društva Tabor, Pihalni orkester Prebold ter moderatorka in recitatorka Jožica Ocvirk. Tradicionalno proslavo so pripravili združenji borcev za vrednote NOB iz Žalca in Mozirja, Društvo izgnancev Slovenije OO Žalec, Območno združenje veterancev vojne za Slovenijo Sp. Savinjske doline Žalec, Veteransko združenje Sever iz Žalca in Društvo generala Maistra Žalec.

Besedilo: Jan Ukmar

Gornja Radgona:

V Gornji Radgoni so se spomnili 135. obletnice rojstva Martina Gaberca, prve žrtve druge svetovne vojne. Rodil se je 29. septembra 1883 v Pretežu na območju občine Slovenska Bistrica. V župniji svetega Petra v Gornji Radgoni je bil od 1927. leta do 6. aprila 1941 duhovnik. Na prvi dan druge svetovne vojne je bil Martin Gaberc ustreljen. To je bila prva žrtev druge svetovne vojne na vsem slovenskem ozemlju, če že ne na območju vse nekdanje Jugoslavije. Martin Gaberc je pokopan na radgonskem pokopališču.

Radgonski kronisti poročajo, da je bil Martin Gaberc v Gornji Radgoni zares vsestransko dejaven. Veliko je postoril na področju pastorale, za obnovo

tukajšnjih sakralnih objektov in okolice cerkve, deloval pa je tudi v raznih civilnih organizacijah. Kot nadarjen glasbenik je bil dejaven pri tamburaših in v gledališki dejavnosti. Po njegovi zaslugi je bilo v času njegovega življenja v Gornji Radgoni uprizorjenih kar 43 različnih vzgojnih in zabavnih iger. V povojnem času se je na Martina Gaberca skoraj pozabilo. Po zaslugi sedanjega župnika v Gornji Radgoni, Franca Hozjana, je bilo 30. septembra dopoldne ob grobu Martina Gaberca krajše druženje. Ob srečanju je župnik Franc Hozjan med drugim povedal, da si prizadeva, da bi na aleji velikih, ki je v podnožju radgonske cerkve in kjer so spominska obeležja akademika

dr. Antona Trstenjaka, narodnih buditeljev Petra Dajnika in Antona Kremlja, izdelovalca protez Jožete Vršiča, pesnika Manka Golarja, bibliografa dr. Franca Simoniča in dr. Janka Šlebingerja, filozofa Franca Vebra in slikarja Janeza Akvile, vsaj do leta 2021, torej ko bo poteklo 80 let od Gaberčeve smrti, tam postavljeno obeležje v Gaberčev spomin.

Besedilo in foto : Franci Klemenčič

Gonjače:

Tudi letos je bila osrednja občinska komemorativna slovesnost pri spomeniku žrtvam NOB v Gonjačah. Program so oblikovali Pihalni orkester Brda pod taktirko Boštjana Vendramina in otroci podružnične Osnovne šole Kojsko pod mentorstvom Klare Simčič. Ob častnem pozdravu praporščakov in pripadnikov častne straže garde Slovenske vojske smo k spomeniku položili venca Občine Brda in Območnega združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica.

Slavnostni govornik je bil Gorazd Humar (na fotografiji), podpredsednik društva TIGR Primorske, ki je povzel zgodovinsko dogajanje na Primorskem od leta 1920, ko so bili Primorci z rapalsko mejo pahnjeni pod kraljevino Italijo. Primorski protifašizem je imel narodnostni značaj od prvih začetkov protifašističnega boja, ki so ga vodili primorski tigrovc, in vse do partizanskega boja, ki ga je na briških tleh najbolj zaznamovalo delovanje Briško-beneškega odreda. Temu boju se je pridružila tudi primorska duhovščina, edina skupina izobražencev, ki je fašizem ni razselil po vsej Italiji.

Številni primorski fantje, ki jih je v severni Afriki kot italijanske vojake zajela britanska vojska, so v okviru 8. angleške armade že februarja 1941 ustanovili prvo slovensko bojno enoto, sestavljeno izključno iz Primorcev. Ko so izvedeli za partizanski boj, so se vključili v prekomorske brigade in nadaljevali boj na domačih tleh. Primorci so tudi v osamosvojitveni vojni leta 1991 prvi začeli odpor proti takratni JLA. Govornik se je dotaknil še sprevačanja zgodovinskih dejanj Primorcev za vsakodnevne politične potrebe in sovražnega govora.

Besedilo in foto: Milena Beguš

Gozd:

Pri planinskem zavetišču PD Križe v vasi Gozd je bila 7. oktobra spominska slovesnost v spomin na 74. obletnico tragičnega dogodka, ko je nemški okupator s pomočjo domobrancev požgal to vasico, vaščane pa pregnal. Slovesnosti se je udeležilo 220 ljudi, družno pa so jo pripravili krajevna organizacija ZB Križe, ZB NOB Tržič in tržiška občina ob podpori Osnovne šole Križe, planinskega društva Križe in domačih gasilcev.

Delegacije so pri več spominskih obeležjih NOB na območju vasi slovesno položile vence v spomin na tragične dogodke pred 74 leti. Tik pred začet-

kom prireditve pa je na prizorišče prikorakalo enajst praporščakov iz vrst članic ZB NOB Tržič, PO ZVVS Gorenjske, OZVVS Tržič, OZVVS Kranj, OZŠC Tržič, PGD Križe in praporščak Spominskega parka tovarštva Davovec, ki so jih udeleženci slovesnosti pozdravili z glasnim ploskanjem.

Zbrane sta nagovorila Jure Jerkič, predsednik ZB NOB Tržič, ki je poudaril vrednote NOB, kot so tovarštvo, solidarnost, pomoč nemočnim in skrb za ranjence, ter Slavko Bohinc, predsednik sveta KS Križe. Slavnostni govornik je bil predsednik Društva Zarja spominov iz Velikih Lašč Srečo Knafelc, pozdravni nagovor pa je imel tudi tržiški župan Borut Sajovic in v njem jasno podprl namen in cilje ohranjanja spomina in vrednot NOB.

Besedilo: Damjan Renko, foto: Lado Nikšič

Kal:

Pred več kot 40 leti se je Združenje borcev NOB Hrastnik na pobudo krajanov Kala odločilo, da v spomin na padle domačine med drugo svetovno vojno postavi spomenik. Izbrana je bila lokacija pod planino Kal (946 m). Z lastnikom zemljišča Jožefom Balašo je bil takrat dosežen ustni dogovor, da se na tem mestu lahko za nedoločen čas postavi spomenik. Družina Balaša je bila zavedna, zato ni bilo posebnih težav za sklenitev dogovora o postavitvi spomenika.

V več kot 40 letih od postavitve je spomenik pod vremenskimi vplivi zaradi trohnenja postal nevaren. Izdelan je bil iz debla divjega kostanja in je kljub primerni zaščiti počasi propadel. Tak spomenik ni bil v čast ne padlim krajanom Kala ne borčevski organizaciji, zato se je izvršni odbor Združenja za vrednote NOB Hrastnik leta 2017 odločil, da se na istem mestu in isti podlagi postavi nov spomenik, in to iz hrastovega debla, ki je težko od 3,5 do štiri tone ter visoko pet metrov.

Veje, ki so zrastle iz debla in se dvigujejo v višino, simbolizirajo roke ljudi, ki kažejo, da je človek vedno hrepenel po življenju in ga tudi spošto-

val. Odkritje spomenika je bilo 4. julija 2018, na dan borca, udeležilo se ga je veliko krajanov in članov Združenja borcev za vrednote NOB Hrastnik, Trbovlje in Zagorje ter drugih veteranskih organizacij. Na prireditvi je bil kulturni program, popestril ga je govor Darje Grebenc, članice revirske spominske čete. Številni praporščaki so dogodek naredili še bolj slovesen. Sam spomenik pa naj bo mogočen opomin vsem prihodnjim generacijam, da se dogodki iz naše polpretekle zgodovine ne bi nikoli več ponovili. Spominsko ploščo je odkrila Martina Zelenko, hči padlega Franca Fliska.

Martin Mlinar, ZB NOB Hrastnik

Košuta:

Na oblačno in mrzlo soboto 1. grudnia smo se pohodniki do bolnice Košuta zbrali na parkirišču nad Vaškarijem. Tokrat se je pohoda udeležilo 19 tovarišev in tovarišic, med njimi tudi trije mladi pionirji. Kar nekaj podpornikov je prišlo iz okoliških krajev, da s svojo udeležbo počastijo spomin na takratne dogodke.

Zbrane je pozdravil tovariš Franc Ekar, predsednik občinske organizacije borcev za vrednote NOB Preddvor. Povedal je, da zgodovine ne moremo spreminjati, moramo pa se je spomniti in ohranjati s podobnimi dejavnostmi. Na sedanost in prihodnost lahko vplivamo tako, da se spominjamo podobnih zgodovinskih dogodkov in spomenikov. Za okrepčilo in pijačo je poskrbel tovariš Milan Tičar.

Bolnica leži na nadmorski višini 1034 metrov in je delovala od aprila leta 1944 do maja 1945. Ker je bilo ambulanta več, so jim dodajali črke abecede. Košuta je dobila ime ambulanta A ali 666. V njej so bile štiri postelje z nekaj skromne opreme. Za ranjence so skrbele negovalke, saj ni bilo stalnega zdravnika. Omeniti je treba tudi to, da je bila bolnica med redkimi, ki nikoli niso bile izdane, in je ves čas nemoteno delovala.

Po druženju je sledil postanek na bližnjem grobišču, kjer so postavljeni spomeniki v spomin na pokopane v tistem času. Zbrani smo prižgali svečko.

Besedilo in foto: Urška Tičar

Leše:

Združenje borcev za vrednote NOB Mežiške doline, Krajevna organizacija ZB Leše, je 5. septembra 2018 pripravila spominski pohod od od Kosa oziroma Franciskovega rova mimo Bračuna do Papeža. Pohoda, ki ga organiziramo vsakih pet ali šest let, se je udeležilo 30 pohodnikov, največ članov ZB Leše. Na vseh treh točkah smo obudili spomin na dogodke, ki so se zgodili v času NOB, obudili pa smo tudi spomin na letošnjo 200. obletnico odkritja rjavega premoga na Lešah.

V skupini pohodnikov sta bila tudi 90-letni Slavko Kralj in 89-letni Erih Sirk, ki sta se spominjala vseh dogodkov iz časa NOB in sta dopolnjevala

predsednikovo pripoved. Predsednik je opis dogajanj pred petnajstimi leti slišal od svoje predhodnice, pokojne Rozke Časl, dopolnil pa jih je s podatki iz nastajajoče knjige zgodovinarja dr. Marjana Linasija o partizanstvu v Mežiški dolini, ki bo izšla leta.

Stanislav Ovnič

Gornja Radgona:

Julija 1940. leta je bil ob cerkvi svetega Petra v Gornji Radgoni postavljen spomenik, imenovan Svetilnik miru. Postavljen je bil v spomin Rudolfa Maistra in njegovih vojakov. Spomenik so nemški vojaki takoj po vdoru v Slovenijo 6. aprila 1941 porušili. Obnovljen je bil šele v letu 2004, leta 2006 pa so učenci radgonske osnovne šole na pobudo takratnega ravnatelja Dušana Zagorca na dan Rudolfa Maistra (23. novembra) pripravili ob spomeniku Spominsko uro. Letos je bila že trinajsta po vrsti, pripravili pa so jo devetošolci pod vodstvom učitelja Tomaža Lopreta. Na praznični dan so na Aleji velikih pod vznožjem radgonske cerkve na Maistrovem trgu odkrili tudi doprnski kip Rudolfa Maistra. Kip je del akademskega kiparja, rojaka iz sosednje Negove, Mirka Bratuše.

Nagovore zbranim so imeli radgonski župan Stanko Rojko, predsednik prekmurskega društva Rudolf Maister Marjan Farič in Dušan Zagorc, ki ima največ zaslug, da je bil doprnski kip postavljen na Alejo velikih. Govorniki so poudarjali, da je Rudolf Maister zaslužen, da je meja med Slovenijo in Av-

strijo takšna, kakršna je, in da mu gre zahvala, da je velik del Štajerske, med drugim tudi območje Gornje Radgone, slovenski.

Besedilo in foto: Franci Klemenčič

Šentjur:

Na šentjurskem pokopališču smo se ob 124. obletnici rojstva nadporočnika Franja Malgaja zbrali predstavniki častniške in veteranske organizacije občine Štore, prisotni pa so bili tudi predstavniki policijskega veteranskega združenja Sever za celjsko območje na čelu s predsednikom Milanom Urbančkom in praporščaki. V izjemno čast in zadovoljstvo si štejemo navzočnost Malgajevega sorodnika na tej slovesnosti, veterana vojne za Slovenijo in združenja Sever, Staneta Malgaja. Nadporočnik Franjo Malgaj je bil izjemen prijatelj in soborec velikega domoljuba, generala Rudolfa Maistra. Vloga obeh je bila pred sto leti, v času prve svetovne vojne in leta po njej, tako velika in pomembna, da se tega neizpodbitnega dejstva večkrat marsikdo niti ne zaveda. Naše poslanstvo je zdaj v tem, da te vrednote ohranjamo in negujemo naprej ter jih prenašamo na mlajše.

Na slovesnosti smo počastili tudi konec prve svetovne vojne in dan Rudolfa Maistra. Življenjsko pot šentjurskega rojaka, nadporočnika Franja Malgaja, je orisala direktorica Knjižnice Šentjur, prof. Tatjana Oset, z nami pa sta

bila tudi Ivan Grobelnik - Ivo, edini še živeči legendarni partizan od šestih, ki so decembra leta 1944 osvobodili 127 zapornikov iz celjskega Starega piskra, ter častni občan Šentjurja in oče muzeja Južne železnice Mihael Bučar. Med drugim je bil tudi pobudnik za obnovo celotnega spominskega obeležja Ipavčevih.

Besedilo in foto: Srečko Križanec

Miren, Orehovlje:

Leto se je hitro zavrtilo in tu je že mesec, ki mu Slovenci pravimo listopad. Prav on leto za letom naproša jesenski veter, naj ne pozabi z rožnatim listjem zasuti in okrasiti majhnega skromnega obeležja tam daleč nekje. To je tudi dan, ko se vsako leto spominjamo ljudi, ki so z nami živeli in jih ni več med nami.

Tu pred spomenikom žrtvam druge svetovne vojne se spominjamo vseh, ki so darovali svoje življenje, da mi živimo v miru in svobodni deželi. Primorska je že pred drugo svetovno vojno vedela, kaj pomeni prepoved govorenja slovenskega jezika. Pod fašizmom so celo morali spreminjati imena in priimke. Zavedni Slovenci so se odločili za upor in tako najdemo med občani še nekaj živečih, ki so sami to doživeli in ki znajo povedati, kakšno je bilo življenje pred vojno, kaj vse so pretrpeli med vojno in koliko je bila v vojni porušena naša domovina. Samo v Mirnu je bilo požganih več kot 80 hiš, podobno gorje se je dogajalo v sosednjih vaseh. Tudi med ljudmi je bilo veliko žrtev: ali so padli v boju, bili ustreljeni ali so bili izgnani, zaprti, izseljeni, odpeljani na prisilno delo.

Danes smo se zbrali v spomin na te dogodke in ljudi, ki so trpeli zaradi tujca, ki nam je hotel vzeti svobodo, zemljo in uničiti slovenski rod. Nedaleč od tod je v Gorici Mussolini zgodaj spomladi leta 1943 grozil slovenskemu narodu z iztrebljanjem.

Zgodovina se skoraj ponavlja. Nacionalizem in fašizem spet dvigata glavo po vsem svetu, pa tudi pri nas imamo posnemovalce, ki povzdigujejo take ideje. Pred tem spomenikom obljubljam, da bomo storili vse, da se napake zgodovine ne bi ponovile. Po domovini je veliko obeležij dogodkov iz bitk in spomenikov domoljubom, ki so dali življenje za to, da mi živimo bolje. Prav je, da pri njih spoštljivo in v znamenje hvaležnosti kdaj postojimo in podarimo misli nanje.

Besedilo in foto: Janez Kocijančič

Mirna:

Občinska organizacija borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno je v sodelovanju z ZB za vrednote NOB Trebnje in Mirno 29. novembra že tretjič pripravila strelsko tekmovanje z zračno puško na strelišču v TVD Partizan Mirna. Tekmovanje je bilo organizirano za učence OŠ Temeniške in Mirnske doline ter za člane Združenja borcev za vrednote NOB Trebnje. Pri svojem delovanju in udejanjanju ciljev naše organizacije skrbimo tudi za dejavnosti mladih, ki jim skušamo predstavljati vojaške vrline. Mednje spada tudi strelstvo, ki je olimpijska disciplina in v katerem slovenski tekmovalci dosegajo zavidanja vredne uspehe. Našemu vabilu se je odzvalo devet ekip, skupno 36 tekmovalcev.

Streljanje se je izvedlo po pravilih Strelske zveze Slovenije. Tekmovalo se je ekipno in posamično, ne glede na starost in spol. Ekipo so sestavljali štirje tekmovalci, v skupni rezultat pa se je štel rezultat najboljših treh. Pri

mladih je bila najboljša ekipa OŠ Trebnje (Žan Vencelj, Nik Slak, Domen Stražišar, Jan Kravcar) z 215 krogi, pri članih pa ZB Trebnje (Milena Veber, Dušan Jakopin, Boštjan Sladič, Mišo Hrovat) s 585 krogi. V posamični konkurenci je pri mladih zmagal Žan Vencelj (78 krogov), pri članih pa Janez

Žurga (OO Trebnje, 178 krogov). Tekmovanje so pomagali izpeljati občini Mokronog - Trebelno in Mirna ter podjetje Dana Mirna, ki se jim zahvaljujemo za pomoč pri izvedbi tekmovanja.

Besedilo in foto: Mišo Hrovat

Ig:

Tudi to leto smo s pomočjo občine Ig zaznamovali dan spomina na mrtve. Položili smo cvetje in prižgali svečke na vseh znanih grobovih in obeležjih

padlim v NOB na območju Mokrca, Krima, Iške vasi in Iga. V spomin padlim med NOB na pokopališču Golo smo pri spomeniku-grobnici na Golcu in na pokopališču na Kureščku pripravili komemoracije s programom. Govornik je bil Zlatko Usenik, nastopili pa so še pevci iz Ljubljane in recitatorji Timi Štrumbelj, Bor Gros in Matic Virant.

Društvo Odmev Mokrca

Orehok pri Pivki:

21. novembra 1943 je bilo prvo zasedanje Slovenske protifašistične ženske zveze Slovenije za Pivško okrožje v Orehku. Spominska plošča, postavljena leta 1983 na nekdanji Severjevi hiši, priča o tem. 75. obletnico so domačini proslavili v novem kulturnem domu v Orehku. Na proslavi je zbrane pozdravila predsednica postojnskega Ženskega veteranskega društva Dobrnich Bruna Olenik, ki je prireditve tudi vodila. Pozdrav navzočim pa je namenila slavnostna govornica, predsednica Ženske veteranskega društva Dobrnich dr. Vera Klopčič.

»V vseh pomembnih trenutkih novejšje svetovne zgodovine se je krepilo tudi žensko gibanje. Spomin na mojo mamo Maro Rupeno Osolnik, ki je bila na 1. kongresu SPŽŽ 17. in 18. oktobra 1943 v Dobrniču izvoljena za sekretarko in po kateri se imenuje tudi pot Mare Rupene, in na njeno iskreno zavezanost za delo za izboljšanje življenja vseh ljudi mi pomaga razumeti, da se moramo vsi skupaj potruditi za ohranjanje izročila ženskega gibanja v Sloveniji, ki se je prav v prelomnih dogodkih zgodovine slovenskega naroda izoblikovalo kot svobodomiseln, miroljubna in povezovalna življenjska sila,« je poudarila Klopčičeva. Predsednica Zveze borcev za vrednote NOB Prestranek Martina Križaj pa je omenila, da je bilo dober mesec po prvem

kongresu SPŽŽ v Dobrniču 1. zasedanje SPŽS za Pivško okrožje prav v Orehku. Na njem je sodelovala tudi narodna herojinja Zora Rupena - Katja. V kulturnem programu so sodelovali: recitatorji Igor Rojc in Samanta Horvat, ljudska pesnica Ana Horvat, recitator in solist Rafael Zorko ter kantavtorica

Marjetka Popovski s kitaro, ki je v nadaljevanju pripravila samostojen koncert. Prireditve se je udeležila tudi 94-letna domačinka Ivanka Križaj, ki je prestala več kot eno leto v nemškem taborišču Ravensbrück.

Besedilo in foto: Olga Knez

Savsko naselje:

Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Savsko naselje je v sodelovanju z Osnovno šolo Savsko naselje 22. oktobra pripravila slove-

sno komemoracijo pred dnevom spomina na mrtve. Na dogodku je ravnateljica izrekla nekaj besed o narodnem heroju Borisu Kidriču, šolski pevski zbor pa je zapel venček partizanskih pesmi.

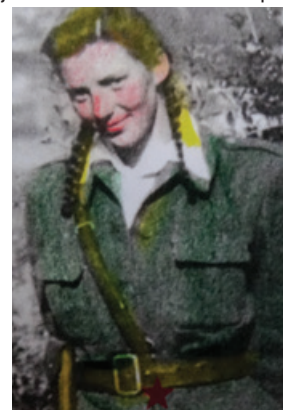
Navzoči so bili vodstvo krajevne organizacije s predsednikom Viktorjem Kupljenikom na čelu ter nekaj podpornikov.

Besedilo: Janez Stariha

Celje:

Znani celjski amaterski igralec, pevec in karikaturist ter član in predsednik ZZB za vrednote NOB v krajevni organizaciji ZZB Tone Grčar v Polulah pri Celju je narodno herojino in partizanko Tončko Čeč upodobil na koledarčku za leto 2019.

Na Starem gradu v Celju igra grofa Hermana, poje v pevskem zboru in je pred leti izdal knjigo karikatur. Je tudi izjemen imitator, nekdanji sindikalni in vsestranski kulturni delavec. Je nosilec številnih priznanj in odlikovanj. Predvsem je ponosen na prestižno priznanje, ki so mu ga pred letom podelili predstavniki veleposlaništva Ruske federacije v Ljubljani. Je goreč zagovornik partizanstva in obdobja NOB. Lenart Horvatič je sin partizana in očeta, ki je od nekdanjega predsednika RS Milana Kučana prejel visoko državno odlikovanje za svoje delovanje. Partizanka Tončka Čeč je bila prvoborka. Rodila se je v Trbovljah 16. maja

1898. Že pred vojno je bila aktivistka in članica KPJ. Njeno partizansko ime je bilo Roza. Njena vloga v času NOB je bila izjemno velika. Bila je zajeta kot ranjenka, zverinsko mučena in odpeljana v koncentracijsko taborišče v Auschwitz, kjer je 3. novembra 1943 umrla. Zaradi zaslug in neizmerne poguma v času NOB je bila 21. julija 1953 razglašena za narodno herojinjo Jugoslavije.

Besedilo in foto: Srečko Križanec

Gaberje:

Kolikokrat moramo doživeti, preživeti svojo smrt, kolikokrat doživeti smrti dragih oseb, da končno razumemo smrtnost? Misel, ki te predrami iz popoldanskega razmišljanja v prijazno ohlajenem dnevu. Zmedenost. Oziraš se okoli sebe in pravzaprav ne veš, kako so misli odpotovale v to smer, ne veš zares, za kaj gre. Vse je tako nenavadno, le teža, ki jo čutiš na svojih prsih, je nekako resnična. Ampak običajno se ne prepuščaš mislim, ki te pošiljajo v podoživljanje nekih dogodkov. Zaveš se, da se dogaja le repriza dogodkov, že dožitih trenutkov, ki te učijo.

24. oktobra pa je bil eden takšnih dni, ko so se kovale misli. Misli na čas, ki ga rojeni po letu 1945 težko razumljivo opišemo. Poznamo dejstva, zgodovinske zapise, podatke, nimamo pa lastnih občutij. Kako zares razumeti poslednje trenutke tistih mladih fantov, ki so umrli za to, da mi živimo v miru in svobodi? Mladih športnikov, sokolovcev.

Komemoracija in odkritje obnovljenega spomenika z okolico na dvorišču Športnega društva Gaberje v organizaciji Športnega društva (Partizan) Gaberje in Društva borcev za vrednote NOB Gaberje sta bila tisti dogodek. Častna govnika sta bila Aljaž Verhovnik, generalni sekretar Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije, in Bojan Šrot, župan Mestne občine Celje. Kulturni program so pripravili dijaki GCC in I. gimnazije Celje. Venec k obnovljenemu spomeniku so položili župan Bojan Šrot, predsednik Športnega društva Gaberje Metod Trebičnik in predsednik Društva borcev za vrednote NOB Gaberje Bojan Gerečnik.

Besedilo in foto: Marjana Kovačič

Trotov vrh:

Na Trotovem vrhu (Strojna) je bila 9. julija tradicionalna spominska prireditev, ki jo je pripravila občinska organizacija ZB za vrednote NOV Ravne na Koroškem.

Udeleženci so se spomnili dveh partizanov, ki sta v bližini kraja slovesnosti 19. marca 1945 bila hud boj v bitki s skupino nacistične policije in gestapa iz Dravograda. Alojz Kompan - Žnidaršič iz Črne je v bitki padel, težko ranjen pa je bil Lipej Kolenik iz Sv. Marjete pri Pliberku na avstrijskem Koroškem. Prireditve pa je namenjena tudi spomenu na tiste domačine v okolici, ki so med okupacijo mnogo pretrpeli in so številni tudi izgubili svoje življenje. Med njimi izstopa Sabodinova družina iz Libeliške Gore, ki so jo gestapovci pobili v domači hiši, hišo pa potem z njimi vred sežgali. Letošnje prireditve se je udeležilo približno 400 ljudi. Slavnostni govornik je bil Miha Kordiš, ki je navdušil prisotne, recitator je bil Sašo Potočnik iz Črne na Koroškem, prireditve pa je povezoval Milan Mrdenović, član predsedstva ZB Ravne. Predsednik Občinske organizacije ZB Ravne na Koroškem Maksimilijan Večko se je ob koncu priredi-

tve nastopajočim zahvalil, posebej pa je čestital moškemu pevskemu zboru Šentanelski pavri, ki so del železnega repertoarja te prireditve, za nagrado občine Prevalje.

Besedilo: Maksimilijan Večko, foto: arhiv Svobodne besede

Ravne na Koroškem:

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Mežiške doline iz Kotelj, Črne na Koroškem, Žerjava, s Prevalj in z Raven na Koroškem smo se 16. junija podali na avstrijsko Koroško. Pot nas je vodila čez mejni prehod Holmec do Velikovca, Hüttenberga, Brež in Krke.

V Velikovcu smo se nameravali ustaviti na manjšem starem pokopališču, kjer je pokopanih nekaj vojakov iz prve svetovne vojne, pa tudi nekaj Mastrov in Malgajevih borcev. Zaradi cestne zapore tega nismo izpeljali. Na novem pokopališču v Št. Rupertu pri Velikovcu smo si ogledali pred dvema letoma obnovljen spomenik padlim protifašističnim žrtvam, partizanom, ki so na Svinški planini in v okolici Velikovca padli v drugi svetovni vojni. Tu-

kaj je pokopanih devetdeset borcev. Pred osrednjim spomenikom so na tleh na marmornih ploščah napisana imena padlih borcev. Na tem pokopališču so leta 1953 neznani storilci razstrelili velik spomenik, ki so ga leta 1947 postavili vsem padlim borcem osmih narodnosti na Svinški planini. Zveza koroških partizanov je leta 1983 spomenik obnovila ter ga postavila pred spominski muzej na Peršmanovi domačiji v Lepeni nad Železno Kaplo. Tam je okupator aprila 1945, tik pred koncem vojne, kruto pobil enajst članov družine.

Vožnjo smo nadaljevali skozi kraje Brückl, Mali Šentvid ob Glini in Svinec, kjer naša delegacija prav tako vsako leto na tamkajšnjem pokopališču položi spominski venec pokopanim slovenskima partizanoma Ernestu Šrotu iz Leš in neznanemu partizanu.

Nadaljevali smo do vasi Hüttenberg, kjer smo si ogledali muzej geografa, alpinista, raziskovalca, romarja in pustolovca Henricha Harrerja. V muzeju hranijo v treh etažah več kot 4000 različnih eksponatov. Zatem smo se podali do vasi Knappenberg, do nekdanjega rudnika železne rude Hüttenberg. Del rudnika je zdaj spremenjen v muzej. V muzeju smo spoznali 2500-letno rudarsko zgodovino.

Iz Hüttenberga smo se odpeljali v srednjeveško mesto Breže (Friesach), kjer je ob novem mestnem jedru še ohranjen del srednjeveškega mesta, ki se omenja že okrog leta 860. Nazadnje smo se ustavili še v kraju Krka (Gurk), tam smo si ogledali znamenito cerkev. V njej je bil nekoč sedež lavantinske škofije, kamor je spadalo tudi območje današnje mariborske škofije.

Besedilo in foto: Stanislav Ovnič

Postojna:

Po dogovoru s Sabino Ileršič, ravnateljico Osnovne šole Antona Globočnika v Postojni, smo učno uro zgodovine posvetili spomenu na domoljubno organizacijo TIGR (Trst, Istra, Gorica, Reka), ki je bila ustanovljena na Nanosu 8. septembra 1927. Šolarji so z velikim zanimanjem poslušali predavanje o genocidnem delovanju fašizma na Primorskem med obema vojnoma. Prepoved maternega jezika, najprej v šolah, uradih in na vseh javnih mestih, je bila groba kršitev človekovih pravic in dostojanstva. Takrat so bili Primorska in njeni ljudje predani na milost in nemilost imperialistični Italiji, nad katero je že plahutal črni ptič zgodnjega fašizma.

Primorsko in z njo tretjino slovenskega naroda je doletela žalostna usoda skrajnih oblik raznarodovanja: ukinitvev slovenskih šol, prepoved slovenskih časopisov, knjig in društev, uničenje slovenskih gospodarskih

temeljev, bank in hranilnic, razpust 200 slovenskih zadrug, izgon 800 učiteljev in odhod 70.000 primorskih Slovencev v emigracijo, streljanje in teror. Po vseh krajih in vaseh po Primorskem je tlelo in nemir v prsih je vzplamtel v upor. Tako se je začelo in nadaljevalo uporništvo, ki je bilo prerastlo misel na lastno srečo – tigrovcu so svoje življenje dali na oltar domovine. Polnili so se fašistični zapori, trpljenje in mučenje jih ni zlomilo. Prikaz filma Strelji na Bazovici so učenci prizadeto gledali in poslušali, saj se v današnjem času tako početje zdi skoraj nemogoče in nepredstavljivo.

Pa vendar je vse to bilo in še več, goreli so polja in vasi, ljudje so umirali na Rabu, v Gonarsu in drugih taboriščih. In zakaj? Odgovor je samo eden: ljubili so svojo DOMOVINO.

Besedilo in foto: Bruna Olenik

Vuzenica:

Kam le čas beži, je pesem Štirih kovačev, in še res je. Kot bi trenil, je bilo leto naokoli in spet je bila v okviru Vuzeniških dni 12. avgusta organizirana prireditev Mola izina. Štirje člani Občinskega odbora Zveze borcev za vrednote NOB Vuzenica smo začeli kuhanje vojaškega pasulja. Ker je bilo lani povpraševanje večje od ponudbe, smo letos

120-litrski kotel napolnili do vrha. Za to priložnost smo svojo stojnico tudi primerno okrasili s posebno in zelo redko sliko Tita, ki je na njej upodobljen s partizani v treh velikih ofenzivah Neretva, Sutjeska in Drvar. Družbo sta mu delali zastava SR Slovenije in lutka s partizansko uniformo. Kot se pa za kuharje spodobi, smo imeli enotne predpasnike z logotipom društva.

Z velikim zanosom smo se lotili lupljenja in sekljanja čebule in nato rezanja dimljene slanine, ki je morala biti po navodilih glavnega kuharja enakomerno in drobno narezana. Kuhanje je potekalo kar nekaj ur. Kakšne začimbe in dodatke smo uporabili, ne smem zaupati, ker je to strogo varovana skrivnost. Odzivi vseh, ki so našo dobroto pokusili, so bili več kot odlični in kotel smo dokaj hitro izpraznili.

Občinski odbor ZB za vrednote NOB Vuzenica

Lokve pri Črnomlju:

Ob 74. obletnici tragične nesreče pri preizkušanju »partopa«, dela rok partizanskih orožarjev, v kateri je umrl legendarni komandant NOV in POS Franc Rozman - Stane, se je 7. novembra 2018 na Lokvah pri Črnomlju zbralo veliko ljudi, da s sklonjeno glavo in mislimi na tiste za Slovenijo težke čase počastijo spomin nanj in na tovariše, ki so poleg njega umrli v tej nesreči.

V njegov spomin se je ob vzpetini, na kateri stoji spominsko obeležje, postrojila tudi četa 1. spominskega Dolenjskega bataljona. K obeležju, ki je postavljeno v spomin Francu Rozmanu - Stanetu in njegovim soborcem, so pristopili praporščaki Združenj borcev za vrednote NOB, Združenj veteranov vojne za Slovenijo 1991, Policijskega veteranskega združenja Sever in Združenja častnikov slovenske vojske za Belo krajino, da z bojnimi zastavami, kot v pesmi o njem, počastijo njegov spomin. Ob spomeniku je v njegovo čast in spomin stala častna straža Slovenske vojske, trobilni kvartet Pihalnega orkestra Slovenske vojske je intoniral Zdravljico in žalostinko ob polaganju cvetja in sveč. Zbrane ob tej slovesnosti je pozdravila županja občine Črnomelj, Mojca Čemas - Stjepanović, slavnostni govornik pa je bil Aljaž Verhovnik, generalni sekretar ZZB za vrednote NOB Slovenije, ki je svoje besede namenil življenju in delu komandanta Staneta, njegovemu pomenu in ogromnemu prispevku za slovensko partizansko vojsko in sploh partizanskemu boju zoper okupatorja med drugo svetovno vojno.

Bogat kulturni program ob slovesnosti so ustvarili MPZ Samospev iz Črnomlja, učenci osnovnih šol, poimenovanih po komandantu Stanetu, iz Dragatuaša in Loke pri Črnomlju, Osnovne šole Mirana Jarca Črnomelj in Gašper Brunskole s harmoniko.

Besedilo: Franci Jontes

Vodice:

Na pokopališču v Vodich pri spomeniku padlim borcem in talcem je bila 26. oktobra osrednja slovesnost, na kateri smo se spomnili vseh borcev, talcev, taboriščnikov, izseljencev, nasilno mobiliziranih domoljubov in vseh pokojnih sodelavcev Osvobodilne fronte v Sloveniji. Spomnili smo se tudi junakov prve svetovne vojne, od katere mineva natančno sto let.

Komemoracija je potekala v sodelovanju z nastopajočimi učenkami in učenci Osnovne šole Vodice. Ob tej priložnosti bi se radi iskreno zahvalili za njihovo sodelovanje v programu. Hvala tudi vodstvu OŠ Vodice, mentorjem, praporščaku ZB Vodice in vsem, ki so darovali cvetje in sveče pri obeležjih

na območju naše občine. Zahvala gre tudi vsem udeležencem komemoracije, prav njihova udeležba pa naj bo spodbuda vsem občankam in občanom za prihodnje leto.

Odbor KO ZB Vodice

Šentrupert:

Območna organizacija ZB za vrednote NOB Šentrupert je v počastitev 76. obletnice ustanovitve Zapadnodolenjskega odreda (ZDO) 1. decembra organizirala pohod v partizanski tabor Jelovka. ZDO je bila posebna partizanska enota, ki je takrat delovala teritorialno, vojaško, politično, mobilizacijsko, propagandno in kadrovske ter je v treh bataljoni štela 265 bork in borcev. Po uspešno prestani veliki italijanski ofenzivi jeseni leta 1942 sta se odredov štab in 1. bataljon naselila v Lukovec pri Tihaboju. V oktobru 1942 je glavno poveljstvo partizanskih enot izdalo ukaz, da morajo vse partizanske

čete in bataljoni imeti svoja taborišča zunaj naselij. Za lokacijo svojega bazeznega tabora je ZDO izbral osrčje prijazne Dolenjske med Gabrovko, Mirno in Šentrupertom, gozdnati predel, ki mu domačini pravijo Jelovka. Tabor je bil izhodišče za razne bojne akcije, imeli pa so tudi zelo veliko raznih aktiv-

nosti. Za dan mrtvih leta 1942 so na pokopališče v Šentrupertu na grobove padlim partizanom položili cvetje. Čez šest tednov so se pri Sv. Križu udeležili tudi polnočnice Bili so kulturno ozaveščeni, saj so imeli svoj pevski zbor, izdajali so svoje glasilo Stenski časopis, varovali so »stiško tehniko«, tiskarno, ki je bila prvotno v samostanu Stična, v eni izmed barak pa so uredili tiskarno Urška. V decembru leta 1942 so ponatisnili več števil Slovenskega poročevalca in prvo številko ženske revije Naša žena. Tabor so uporabljali do 22. decembra 1942.

V spomin na 76. obletnico ustanovitve ZDO je bil organizirani spominski pohod, ki smo ga poimenovali Miklavžev pohod, saj so v taboru med vojno s pomočjo župnika iz Sv. Križa pripravili tudi miklavževanje.

Pohoda, ki sta potekala iz dveh smeri, in sicer iz Šentruperta in Zaloke, se je udeležilo približno 50 pohodnikov. Iz Zaloke je krenilo 13 otrok, učencev Osnovne šole dr. Pavla Lunačka Šentrupert in vrtca Čebelica Šentrupert, v spremstvu staršev in mentorice. Pri baraki, ki jo vzdržujejo člani ZB za vrednote NOB Šentrupert, so se na skupni slovesnosti, ki so jo popestrili recitatorji krožka Cici planinec, zbrali še praporščak ZDO Vojko Smole in predstavniki Slobodanove čete, praporščak ZB za vrednote NOB Šentrupert Sandi Pirh in člani Duletove čete iz Tržišča z dvema starodobnikoma. Delovanje ZDO je orisal predsednik ZB za vrednote NOB Šentrupert Jurij Bizjak, na koncu pa je otroke in vse druge obdaroval tudi Miklavž, ki je pustil v taboru darila (suho sadje, pomaranče, mandarine, bombone in pečene parklje).

Po uspešnem pohodu pa sta predsednik ZB za vrednote NOB Šentrupert in član Boštjan Sladič obiskala eno najstarejših članic organizacije, Mici Pirh, in ji voščila vse najboljše za njen 95. rojstni dan.

Besedilo in foto: Boštjan Sladič

Sveti Jurij:

Minilo je 77 let od dogodkov v srbskem mestu Kraljevo, kjer so Nemci med 15. in 20. oktobrom 1941 ustrelili 2190 talcev, med njimi tudi pri Sv. Juriju v Slovenskih gorinah rojenega Karla Čička. V delu Oj zdaj gremo avtorja Rudi-ja Steinbacherja je opisana usoda slovenskih izgnancev v letih od 1941 do 1945, med drugim tudi tragična usoda Čička.

Karel Čížek se je rodil 9. decembra 1909 pri Sv. Juriju v Slovenskih gorinah v takratni občini Jurovski Dol št. 40 materi Mariji, roj. Čeh, in očetu Karlu, kovaškemu mojstru. Lzučil se je za mizarja in si že zelo mlad poiskal delo v delavnici državnih železnic v Mariboru. Napad na Jugoslavijo 6. aprila 1941 je dočkal na delovnem mestu, od tam pa je bila večina delavcev tega stra-

teško pomembnega podjetja premeščena na rezervno lokacijo v Sarajevu. Po hitrem zlomu stare jugoslovanske vojske se je s tovariši iz Sarajeva vrnil v Maribor, kjer so ga aretirali in iz Meljske vojašnice prepeljali v Rajhenburg (Brežice). Že 27. junija so ga skupaj z ženo Avguštinu izgnali v srbski Gornji Milanovac. Delo si je našel v delavnici državnih železnic v Kraljevu, kjer je zaposlitev dobilo še veliko drugih slovenskih izgnancev. Oktobra leta 1941 so takrat še zavezniške partizanske in četniške enote v Šumadiji začele splošno vstajo. Ti spopadi so v Kraljevu na nemški strani zahtevali 14 mrtvih in veliko ranjenih. Poveljnik divizije nemške vojske je izdal ukaz, da se za vsakega padlega nemškega vojaka ustrelji 100 talcev, za vsakega ranjenega 50 in za vsako sabotažo 25 talcev. Poleg Karla Čička je v Kraljevu takrat življenje izgubilo še 51 Slovencev.

Karlu Čížku smo v rojstnem kraju odkrili spominsko obeležje. Zbrane je ob tej priložnosti nagovoril župan Peter Škrlec, slavnostni govornik pa je bil Aleksander Purgaj. V kulturnem programu so nastopili učenci Osnovne šole Jurovski Dol. Z odkritjem spominske plošče se je Karl Čížek »vrnil« v svoj rojstni kraj.

Besedilo in foto: Alojz Bezjak

Šentjanž:

Prav prijetno je gredo sonce, ko smo se člani združenja za ohranjanje vrednot NOB Šentjanž odpravili na popoldanski izlet po poti Kozjanskega odreda. Najprej smo obiskali gručasto naselje Pišce, ki leži na južnem pobočju gozdnate Orlice. Kraj je slikovit in gotovo se lahko ponaša s celovito urejenostjo vseh javnih površin. V jedru vasi izstopa spomenik, na katerem je zapisana zgodovina od kmečkega punta vse do druge svetovne vojne. Sodeč po vseh imenih, ki so zapisana na granitnih ploščah, je bilo tu pod obronki Orlice težko življenje.

Nadaljevali smo v smeri Pavlove vasi. Kmalu smo prišli do jase, kjer je na veliki skali zapisano, da je to kraj, kjer je bil 24. aprila 1944 ustanovljen Kozjanski odred. Vsi smo bili navdušeni nad urejenostjo spominskega obeležja. Po dobrem kilometru panoramske vožnje smo prispeli do spomenika v Sromljah. Tam smo si ogledali spomenik in sromeljsko kulturno središče. Pot nas je vodila proti domu čez Okljukovo goro, Zdole in Krško in kaj kmalu smo se vrnili v Šentjanž. Svoje popoldansko druženje smo končali z željo, da se kmalu podamo na ogled bližnje in daljne okolice naše prelepe domovine.

Cveta Jazbec

Senožeče:

Pred dnevom spomina na mrtve smo se zbrali ob osrednjem spomeniku v Senožeah in se poklonili vsem padlim in žrtvam druge svetovne vojne v naši krajevni skupnosti.

Nataša Adam, ki je komemoracijo vodila, je povedala, da so učenci podružnične šole v Senožeah z besedami in v pesmi že prižgali lučke vsem, ki se jim moramo pokloniti, saj so skozi zgodovino s svojim pogumom, voljo in žrtvovanjem omogočili, da smo dobili svojo domovino – domovino, ki nam daje svobodo in mir. Naša odgovornost je, da jo negujemo kot mlado cvetlico in da vzdržujemo spomin na tiste, ki so nam jo priborili. Zato le večkrat postojmo pred spomeniki in jim v miru recimo: »Hvala vam!«

Delegaciji krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB Senožeče in sveta krajevne skupnosti sta nato položili venec, domači zborček pod vodstvom Ade Škamperle nam je zapel nekaj pesmi, županja Alenka Štruel Dolgan pa je komemoracijo končala z nagovorom.

Besedilo in foto: Andrej Škapin

Ob 70. obletnici ZZB za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje

Udeležencev NOB skoraj ni več

»Moj odnos do dediščine partizanstva in narodnoosvobodilnega boja je poseben in močno zaznamovan s tem, da sem prve zgodbe o časih, ki se ne smejo več ponoviti, slišal od dedka in babice. Zame je bila moja babica moja velika zaveznica, moj dedek pa moj junak, kot vsak dedek vsakemu vnuku. Pomembno se mi je zdelo vse, kar mi je pripovedoval. To pa še zdaleč niso bile samo njegove partizanske izkušnje. Govoril mi je o vsem, kar dedki pač pravijo svojim naslednikom. O drugačnem otroštvu, skromnih časih, jemanju lekcij iz življenja, o družini, prijateljih.«

// BESEDILO: **Jožica Hribar** // FOTO: **Edo Bernik**

Stemi besedami je svoj nagovor udeležencem slovesnosti ob 70. obletnici ZZB za vrednote NOB Moste - Polje začel slavnostni govornik, evropski poslanec Igor Šoltes. Njegov nagovor, zanj neobičajno čustven, je bil posebno dragocen zato,

vedno človek in da imam srce z razlogom na levi.«

ZZB Moste - Polje je največja ljubljanska borčevska organizacija, šteje okrog 1200 članov, in ena največjih slovenskih borčevskih združenj. V drugačni organizacijski obliki je nastala

ti okupatorju tako kot v vsej Ljubljani dvignili delavci in kmetje. V partizane je v teh krajih odšlo več sto borcev, 288 je bilo internirancev, 59 ustreljenih talcev, 966 umrlih. Kar 13 borcev je bilo razglašeno za narodne heroje, 209 pa je bilo nosilcev partizanske spomenice 1941. Zbora odposlancev slovenskega naroda se je udeležilo 10 borcev delegatov. Med živimi so še štirje nosilci partizanske spomenice 1941: Dana Valič - Klanjšek, Anica Cerar, Polde Maček Polde - Poldać in Ivan Benedikt - Matiček.

Udeležence prireditve, ki se je udeležil tudi Tit Turnšek, predsednik ZZB NOB Slovenije, je pozdravil tudi ljubljanski župan Zoran Janković, v uvodu pa jih je nagovorila Branka Kastelic, predsednica ZZB NOB Moste - Polje, in se zahvalila vsem, ki so v sedmih desetletjih tako ali drugače sodelova-

Anica Cerar, nosilka partizanske spomenice 1941, ob njej Tit Turnšek in Tone Podobnik, predsednik Četrtna skupnosti Polje

Polde Maček - Poldać in Ivan Benedikt - Matiček, nosilca partizanske spomenice 1941

ker je govoril o svojem dedku in babici, o Pepci in Edvardu Kardelju. Pepca Kardelj, z dekliškim priimkom Maček, pa je bila doma z območja, ki ga pokriva ZZB Moste - Polje, in jo številni udeleženci slovesnosti še vedno ohranjajo v svojem spominu. Šoltes je dodal, da ga je Kardelj, ki je bil sicer vedre narave, učil in naučil spoštovanja meja. »Ko sem jih prestopal, ni moraliziral, pač pa mi je preprosto nastavljal ogledalo. Ne vedno, a počasi sem vendarle razumel, kaj mi je želel povedati. Ko gledam nazaj, prav njemu dolgujem dvoje pomembnih spoznanj: da mora biti človek človeku

leta 1948, leta 1961, ob združitvi občin vzhodnega dela Ljubljane, pa je 15 občinskih borčevskih organizacij ustanovilo Območno organizacijo ZZB NOV Ljubljana Moste - Polje. Leta 2004 se je organizacija preoblikovala v društvo Zveze borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje s 13 notranjimi organizacijskimi enotami in postala sestavni del civilne družbe s poslanstvom, ki ga je imela pred preoblikovanjem v društvo.

Organizacija deluje na območju Ljubljane, ki je bilo že leta 1941 označeno kot »rdeči« del, saj so se tukaj pro-

li pri delu organizacije in pomembno pripomogli k njenemu uspešnemu delovanju in širjenju. Poudarila je, da se članstvo zadnja leta hitro spreminja, saj udeležencev NOB skoraj ni več, prihajajo pa novi, mladi člani, druga, tretja in ponekod še četrta generacija nekdanjih borcev, aktivistov ali internirancev, ki jim je skupno spoštovanje vrednot in predvsem svobode, ki so jo priborili njihovi predniki. Po podelitvi priznanj zaslužnim članom je sledila multimedijška predstava Miting v izvedbi Lutkovnega gledališča EU Ljubljana Zalog avtorja Jožefa Pernarčiča. ●

Partizanske smučine Cerknno '45

Na smučiščih Smučarskega centra Cerknno bodo v soboto, 26. januarja 2019, 42. spominske smučarske tekme »Partizanske smučine – Cerknno 45«.

Program:

9.00 zbiranje udeležencev

9.30 odprtje tekmovanja na vrhu proge – Lom 4

9.40 nastop demonstracijske skupine Edmunda Čibeja in TD Novaki

9.50 odhod tekmovalcev na start

10.00 veleslalom – člani ZZB za vrednote NOB Slovenije – Lom 4

10.00 prvenstvo pripadnikov Slovenske vojske v veleslalomu – Lom 3

10.30 prvenstvo Zveze slovenskih častnikov in tekma veteranov Sever – Lom 3 in 4

11.00 13. odprto prvenstvo ZVVS, veteranov vojne za Slovenijo – Lom 3 in 4

11.30 tek, borke, borci – Lom

14.00 zbor pred Hotelom Cerknno

15.00 kosilo in druženje

Za člane ZZB za vrednote NOB je predvideno tekmovanje v VSL in teku na simbolični ravni v enotni kategoriji. V kategoriji veteranov v VSL tekmujejo člani ZVVS, Sever in Zveze slovenskih častnikov. Tekmovalci Slovenske vojske v VSL izvedejo dva teka. V drugem teku tekmujejo v obratnem vrstnem redu glede na dosežene rezultate.

Smučarsko tekmovanje v veleslalomu za učence osnovnih šol iz Cerknega, Idrije, Spodnje Idrije in Železnikov bo v četrtek, 24. januarja 2019.

V okviru tekmovanja bo tudi demonstracija smučarskih veščin na izvornih smučeh iz časov prvih smuč v Sloveniji v organizaciji Društva za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, demonstratorske skupine »Edvarda Čibeja« in »TD Novaki«.

Prijave sprejemamo **do 24. januarja 2019** na priloženem obrazcu, ki se dobi v Hotelu Cerknno, skupaj s podatki o stroških vozovnice in prehrane. V prijavi navedite priimek in ime, letnico rojstva, točen naslov prijavljenega tekmovalca in kategorijo tekmovanja (tek ali veleslalom).

Naš naslov: **PARTIZANSKE SMUČINE – CERKNNO '45, Hotel Cerknno, Sedejev trg 8, 5282 Cerknno. Informacije Hotel Cerknno, tel. št.: 05/374-34-00, faks: 05/374/34/33 in e-naslov info@hotel-cerkno.si**

Morebitno odpoved ali prestavitev tekmovanja zaradi pomanjkanja snega bomo objavili na Prvem programu Radia Slovenija, Radiu Odmev – Radio Primorski val in na Valu 202 v petek pred napovedano prireditvijo.

Cerknno, december 2018
Organizacijski odbor

Miha Butara, predsednik

»PREBOJ«

Igrano-dokumentarni film o bitki na Menini planini

V duhu časa, ko so vrednote NOB v slovenski družbi načete, želi Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije z igrano-dokumentarnim filmom o bitki

na Menini planini prikazati NOB kot navdih za prihodnje rodove. Film z naslovom »PREBOJ« prikazuje nemogoče razmere, v katerih so delovali partizani, hkrati pa tovarštva, pripadnosti do domovine in gorečo željo po svobodi.

Zveza borcev se projekta loteva z lastnimi sredstvi ter s pomočjo donatorjev in sponzorjev. Če v vašem okolju prepoznate sponzorje, prosimo vzpostavite kontakt in pripravili bomo potrebno dokumentacijo.

Fizične osebe, naše članstvo in simpatizerje vabimo, da postanete donatorji projekta »PREBOJ«. Višina donacij je poljubna in prostovoljna. Če boste prispevali 15 evrov ali več, boste prejemnik jubilejne značke PREBOJ. Tisti, ki boste prispevali 40 evrov ali več, prejmete dve karti za premiero filma.

Donacijo, ki bo namenjena izključno temu projektu, lahko prispevate na naslov: ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6,

1000 Ljubljana

Koda namena: OTHR

Banka: NLB d.d. Ljubljana

BIC banke ali SWIFT : LJBAS12X

IBAN: SI56 0201 0001 8541 225

Sklic 00 229

Namen plačila: Donacija za film PREBOJ, Menina planina

Vsem podpornikom projekta se že vnaprej iskreno zahvaljujemo!

28 ali 50 let TO

Slovenski politiki nas vedno bolj delijo, spravljajo v spore, celo sovraštvo. Najnovejša delitev naroda se trenutno dogaja pri vprašanju o tem, ali praznujemo letos 28 ali 50 let Teritorialne obrambe (TO).

Tako prejšnji kot sedanji slovenski politiki se imajo za stvarnike nebes in zemlje. Pred njimi ni bilo ničesar, samo tema. Oni so prišli iz NIČ in ustvarili Svetlobo in ta čudoviti svet, v katerem živimo danes.

Mladostenci trdijo, da je Teritorialna obramba nastala po volitvah leta 1990 iz nič, prav tako je slovenska država nastala šele leta 1991, prej ni bilo prav ničesar, sama tema. Starostenci želijo od Mladostencev priznanje, da je TO nastala leta 1968 in da je le iz njene strukture lahko nastala leta 1990 nova TO, ki se je uprla jugoslovanski JLA. Mladostenci se imajo za stvarnike, zato ne morejo priznati, da je pred letom 1990 obstajalo kaj drugega kot tema. Seveda pa se vzorec ponavlja. Starostenci se imajo za naslednike tistih, ki so izvedli upor in revolucijo v letih 1941–45 ter ustanovili socialistično Jugoslavijo in Socialistično republiko Slovenijo. Vendar so tudi povojni revolucionarji trdili, da pred letom 1941 ni bilo ničesar, sama tema, kvečjemu gnila gmota, imenovana Kraljevina Jugoslavija, pa naj bo še neka ječa narodov, imenovana Avstro-Ogrska. Dragi moji Mladostenci in še živi Starostenci, kdaj si boste priznali, da Svetloba in svet nista nastala z vami, ampak sta se oblikovala z evolucijo in časom?

Za slovensko državo, ki jo imamo danes, je samo v zadnjem stoletju umrlo 140.000 Slovencev in prav toliko jih je trpelo v begunstvu in političnih zaporih. Če izgubljam iz zavesti stoletni boj naših prednikov proti turški kugi, za ohranitev stare pravde in krščanske identitete, pa ne moremo pozabiti, da brez prve svetovne vojne in razpada Avstro-Ogrske ne bi bilo današnje Slovenije. Razpad Avstro-Ogrske je zahteval smrt 40.000 mladih Slovencev in le malo manj Primorcev je trpelo v begunstvu. Po prvi vojni je nastala država SHS, pa Kraljevina SHS in Kraljevina Jugoslavija. Tudi v teh državnih tvorbah so Slovenci ustvarjali možnosti za nastanek svoje države s slovenskim jezikom, kulturo, prvo slovensko univerzo ter zmago nad nemško kulturno gospodarsko prevlado, ki nas je kot narod ogrožala v Avstro-Ogrski. Brez druge svetovne vojne, ki je prinesla zares enkratno sloven-

ski upor okupatorju in zmago revolucije, ne bi bilo nikoli zvezne socialistične države Jugoslavije in zato tudi ne Socialistične republike Slovenije. Slovenci smo za ta zgodovinski preboj plačali krvavi davek, skoraj 100.000 jih je umrlo in skoraj toliko jih je trpelo v begunstvu in političnih zaporih ter koncentracijskih taboriščih. Prav nobene sodobne slovenske vojske ne bi bilo danes, če ni bilo prej nove TO (28-letnica), pa stare TO (50-letnica), pa še prej Maistrove vojske, in tako imajo vsi naši predniki vsak nekaj zaslug, da imamo danes svojo vojsko. Enako velja za sedanjo slovensko državo: nikoli je ne bi bilo, če ne bi bilo 57. številke Nove revija, pa velikega slovenskega sina Jožeta Pučnika. Vendar te slovenske države tudi nikoli ne bi bilo, če ne bi bilo prej partizanskega upora in Titove komunistične revolucije. In tako priznajmo vsem našim predhodnim generacijam, da so si vsaka po svoje prizadevale, trpele in umirale, da bi se ustvarile razmere za nastanek slovenske države kot zaščitnice in poročstva za našo slovensko kulturno identiteto in slovenski jezik. Vsi naši predhodniki so postopno korak za korakom ustvarjali veliko zgodbo – slovensko državo. Na tej poti pa ni manjkalo tudi stranpoti, nepotrebnih porazov in nepotrebnih žrtev. A zavedajmo se, da bodo tudi današnji slovenski Stvarniki zaradi naravnih zakonov odšli v zgodovino in prišli bodo novi, ki bodo sodili, koliko hudega in slabega so naredili sedanji slovenski politiki po letu 1991. Kaj, če bodo tudi oni rekli, da je bila pred njimi Tema in šele z njimi sta se pojavila Svetloba in nov srečen svet za slovenski narod?

Ne pozabimo na slovenski pregovor »Ti očeta do praga, sin tebe čez prag«.

Boris Nemeč, Šempeter pri Gorici

Ali smo končno dočakali gesto obrambe demokracije in njenih temeljnih načel?

Končno! bi lahko vzkliknili ob odzivu predsednika vlade na oglaševanje podjetij v medijih, ki širijo sovražne vsebine.

Četudi je zapis, objavljen na vladni spletni strani, zadržan v svojih formulacijah in spisan v dovolj razumevajočem tonu v odnosu do podjetij, ki objavljajo oglase v medijih, namenjenih širjenju najmračnejših ideologij, lažnih novic in pravi psihološki vojni proti zagovornikom strpnosti, univerzalnosti človeko-

vih pravic in demokratičnega dialoga, ga štejem za prvo nekoliko resnejšo gesto v prid obrambi temeljnih načel strpnosti v demokratični družbi. Pri tem ima velik pomen dejstvo, da ga je podpisal sam predsednik vlade Marjan Šarec, ki si za to gesto zasluži priznanje. Njegovo izjavo lahko štejem za prepotreben prispevek k ustvarjanju širšega zavedanja, kaj dejansko pomenijo dejavnosti, ki jih z eno besedo imenujemo »sovražni govor«, lahko v ožjem in širšem smislu, in ki s svobodo javnega obveščanja nimajo druge zveze kot to, da obetajo njen konec, brž ko bi se dejanskim posestnikom teh medijev uspelo zavihetati na oblast. Na podobne »modele« ugonabljanja demokracije in njegove vzorce v zgodovini smo v stališčih Alternativne akademije že večkrat opozorili.

Odziv predsednika vlade je končno za trenutek prekinil »zaroto molka« v vladajoči sredinski politiki glede na skrajno skrb vzbujajoča delovanja radikalne desnice. V demokraciji ni druge obrambe proti pritlehni propagandi, širjenju laži in strahu, kot je ustvarjanje javnega zavedanja o njihovem dejanskem pomenu in nevarnosti. In k temu morajo najprej prispevati politiki. Seveda ob tem z obžalovanjem ugotavljamo, da imenovanje dr. Damirja Črnčeca in predvsem dejstvo, da se omenjeni vse od trenutka tega imenovanja ni izrekel o svojih zavržnih javnih izjavah, škodita verodostojnosti premierjevega odziva. Kljub temu pa upamo, da je vlada s to izjavo stopila na pot resnejše obrambe demokracije in odpravljanja nevarnih pasti spodbujanja sovraštva, homofobije in netolerance v slovenski družbi. Tega pa žal ni mogoče reči za izjavo štirih pravnikov (Teršek, Avbelj, Toplak, Letnar Črnič), ki so s svojim svarilom predsedniku odkrito dokazali, da jih v državi širjenje sovražnega govora bolj malo zanima, čutijo pa veliko potrebo po zaščiti tistih, ki ga promovirajo.

prof. dr. Darko Štrajn,
predsednik društva
Alternativna akademija

Laži ali slab spomin dr. Grande?

Spoštovani!

Pred časom sem poslušal intervju z gospodom Grandom in kot stalni naročnik Dnevnika prebral vse pripombe na njegove izjave v pismih bralcev. Vendar

v njih nisem zasledil obtožbe velike časovne laži, ki jo navaja doktor zgodovine. Opisuje primer gimnazijskega sošolca pred njim, pokojnega Cveta Juraka s podtaknjenimi lističi itd. Ko je hodil gospod Jurak v gimnazijo, dr. Granda še ni bil vpisan v vrtec, saj je tako velika starostna razlika med njima. To vem kot sosed iz Cankarjeve ulice, kjer sta živela Cveto Jurak in njegova družina. Osebnost sem jih poznal. Vse, kar je povedal o tej zadevi, je slišal in naložil poslušalcem misleč, da ni več živih, ki bi se tega spominjali. Lep pozdrav

Kazimir Rupnik

Koliko je stara slovenska policija?

Dr. Vinko Gorenak je 21. novembra letos na spletni strani nova24tv.si objavil prispevek »Koliko je stara slovenska policija«.

Preseneča in žalosti me nizka strokovna, intelektualna in civilizacijska raven Gorenakove pisarije. Razumem sicer njegovo strankarsko/partijsko zavezaničnost in pokorščino, ne razumem pa, da se zaradi te odvisnosti degradira tudi na akademski ravni. Izredni profesor bi pač moral varovati in upoštevati vsaj osnove znanstvene teorije in metode. Dr. Gorenak v svojem političnem pamfletu želi ugajati svojim in sklepe izvaja, kot bi se človeško štetje začelo leta 1991. Pa se ni, sicer zdaj ne bi bili v letu 2018. Pri tem seveda ne pozna in tudi ne upošteva (pa bi moral) osnovnih socioloških protislovij družbenega razvoja. Za njegove traktate sta pomembni predvsem protislovji: sodelovanje–konflikt in staro–novo. Sam prikazuje (sicer se ne zaveda sociološke dimenzije) mene, milico in nas kot staro; sebe, demokrata Čelika in svoje pa kot novo. Za razumevanje protislovja pa je pomembno vedeti, da staro ni nujno sinonim zaostalosti, tako kot novo ni sinonim za napredek. Prav je, da je novo kritično, ne sme pa biti izključujoče in netolerantno, kar Gorenakovo pisanje je. In kje je preseganje tega protislovja? V tem, da je treba staro ideološko nevtravno oceniti, preseči, toda ne zanikati!

Na Gorenakovo pisanje se je odzvalo mnogo članov društev Sever, nekdanjih miličnikov in sedanjih policistov. Dobil sem na desetine elektronskih sporočil, telefonskih klicev, na proslavi v Novi Gorici pa so me spraševali, kaj se dogaja z njim. Njihovo skupno sporočilo

je bilo, da potvarja zgodovino osamosvojitvenih procesov in vlogo milice v teh procesih, da laže in da se je premalo skesal. Skesati bi se moral tudi za strokovne napake, ki jih je naredil tudi v času samostojne Slovenije.

Pojem policija se je po letu 1945 prvič pojavil z uveljavitvijo Zakona o spremembah in z dopolnitvah Zakona o notranjih zadevah, ki je začel veljati 2. februarja 1992. Kdo pa je kadrovske sestavljali to policijo? Nekdanji miličniki, kriminalisti in drugi delavci organov za notranje zadeve, ki so na ta datum imeli tudi 5, 10, 15, 20 in več let delovnih izkušenj in znanj. Torej ima policija (nov pojem sociološko »novo«) absolutno osnovo v »starem«. Po novem preobraženi »miličniki« v »policiste«, »tovariši« v »gospode« smo bili isti ljudje, ki smo odločilno zavarovali plebiscitarno voljo ljudi, ki sta jo leta 1991 hoteli uničiti Jugoslovanska ljudska armada in velikosrbska politika. Ti isti ljudje smo sodelovali v ključnem trenutku pri utrditvi samopodobe Slovencev 1. decembra 1989. In zanimivo, policija je v samostojni Sloveniji vse do leta 1998 delala po Zakonu o notranjih zadevah iz leta 1980! Torej je bilo staro dovolj dobro, da je živelo še dolgo v novi čas.

Čeprav spoštujemo odločnost in dobro-

tne Slovenije. Celjsko posebno enoto milice, kjer je bil dr. Gorenak takrat načelnik inšpektorata milice, pa smo napotili v Brežice.

V govoru v Kočevju sem samo povedal, da so milica in organi za notranje zadeve leta 1967 prešli iz zvezne v republiško pristojnost in kako je to vplivalo na odnose med federalnimi in republiški organi za notranje zadeve ter na dokaj samosvoj razvoj in delovanje slovenske milice. Za kaj več o mojem mnenju okrog tega, kdaj in kako poimenovati milico, pa se lahko prebere, kaj sem o tem pisal že leta 1990 in 1991 (Policija včeraj, danes, jutri; Milica ali policija; Policija, morda kaj drugega; Pravo ime za milico: vsebina del in nalog je pomembnejša kot njeno ime; Policistova stranka – policija; V službi reda in varnosti: stroka med milico in policijo; »Zaščitna policija« – pravo ime za milico; Dekla politike v službi pravne države: policija včeraj, danes, jutri; Depolitizacija policije kot osnova policijske deontologije in v drugih prispevkih, ki so širši in govori-jo tudi o policiji). Naj omenim, da sva leta 1993 z Gorenakom skupaj napisala članek o razvoju milice oziroma policije od leta 1945 naprej, v katerem ni imel takšnih pogledov za to obdobje, ki

namernost slovenskih vlakovodij, pa je smešna trditev, da so Slavko Kmetič in njegovi vlakovodje preprečili miting resnice. Če že sprejmemo Gorenakovo oziroma Kmetičevo tolmačenje, je treba povedati, da je velik del mitingašev nameraval priti po cestah, po katerih pa vlaki ne vozijo. Še več, po obvestilu v javnosti, da vlakovodje ne bodo vozili vlakov, se je število najavljenih avtobusov občutno povečalo. To ve dr. Gorenak in ve tudi, da smo morali zaradi take odločitve vlakovodij veliko miličniških sil z železniškega prehoda prerazporediti na vse cestne mejne prehode takra-

jih danes trosi. Tudi ko je predaval na fakulteti »Policijsko pravo«, je predaval zgodovino milice – policije od leta 1945 naprej.

Naj se Vinko Gorenak ne sramuje, da je delal v milici, naj bo ponosen na to. V tistem času je delal po zakonu, žalostno pa je, da se je začel v samostojni Sloveniji ukvarjati s strankarsko politiko, ki jo je poskušal vnesti tudi v policijo. In sreča, da smo nekateri bili in so še danes, ki tega nismo in niso sprejeli in tudi nikoli ne bodo.

izr. prof. dr. Tomaž Čas

Tit Turnšek

predsednik ZZB NOB Slovenije, ob 70. obletnici ustanovitve Zveze koroških partizanov v Celovcu 10. novembra 2018:

»Danes praznujemo. Vse obletnice nas vračajo v preteklost, na prehojeno pot. O njej bi lahko veliko govorili. Toda ne želimo se ukvarjati samo s preteklostjo, na katero smo ponosni, bolj nas skrbita sedanost, prihodnost. Nenehno se sprašujemo, kaj so danes vrednote, ki so bile že dolgo v našem narodu in so se dokončno izoblikovale med bojem s fašizmom in nacizmom.

Neoliberalizem si je podredil bruseljsko birokracijo, ki s svojimi direktivami in raznimi trojkami vse bolj ukazuje vladam, kaj morajo storiti, in s tem kroji naše življenje. Nacionalne države izgubljajo svojo suverenost. Tako je nacionalna država zdaj na voljo korporacijam in finančnemu kapitalu, ki jo obravnava kot gospodar in ogroža skupno dobro. Varčevanje je postalo ukaz, ki ga morajo vlade brezpogojno upoštevati, varčevanje je nad vsem, pa naj povzroča še tako škodo lokalnemu gospodarstvu in uničuje socialno državo. To varčevanje je vsiljeno s tako imenovanim »fiskalnim pravilom« in bruseljskimi »trojkami«. Primeren instrument tega pritiska so obrestne mere. Ni več prostora za klasično ekonomsko teorijo.

Druga stran tega istega kovanca so nove oblike fašizma ali skrajnega desnega ekstremizma, kot danes pravimo. Eno rodi drugo in drugo je v podporo prvemu, oba pojava neoliberalizem in nove oblike fašizma sta tesno povezana. Lahko celo trdimo, da je neoliberalizem samo ena od pojavnih oblik fašizma, saj si je podredil ne samo gospodarstva in vlade, ampak tudi vsak vidik našega življenja.

Klerofašizem znova vstaja tudi pri nas in postaja vsak dan agresivnejši. Ob postroju Janševe Manevrne strukture v Kočevski Reki je pokojni dr. France Bučar ugotavljal: »Spodnaša se avtoriteta države, avtoriteta sodišča, ustanavlja se strankarska vojska. Žalibog, ampak natančno tako se je začelo v nacistični Nemčiji.« Kadar se pravosodje znajde pod pritiskom neke politične stranke, potem veste, na kako nizko raven je padla demokracija.

Gorazd Humar

predsednik sekcije Društva TIGR Primorske Nova Gorica, ob dnevu spomina na mrtve v Gonjačah v Goriških brdih 31. oktobra 2018:

»Manj nam je znano, da so se številni primorski fantje z orožjem bojevali proti fašizmu in nacizmu že v času, preden so 6. aprila 1941 sile osi napadle takratno Kraljevino Jugoslavijo. Že februarja leta 1941 so se tisti Primorci, ki jih je v severni Afriki kot italijanske vojake zajela britanska vojska, tej vojski pridružili v boju proti nemški in italijanski vojski. V okviru 8. angleške armade je bila tako februarja leta 1941 ustanovljena prva slovenska bojna enota, sestavljena izključno iz Primorcev. To se je zgodilo, še preden so nastale partizanske enote na slovenskih tleh. To premalo znano zgodovinsko dejstvo samo potrjuje, da smo se Primorci že zelo zgodaj odločili za oboroženi boj, čeprav v zavezniških enotah. Ko so ti borci izvedeli za partizanski boj, pa so se vključili v prekomorske brigade in nadaljevali boj na domačih tleh. In ali nismo Primorci tudi v osamosvojitveni vojni leta 1991 prvi začeli odpor proti takratni JLA?

Vsakršno politično spreobračanje vseh navedenih edinstvenih zgodovinskih dejanj Primorcev za vsakodnevne politične potrebe in sovražni govor, ki smo mu vedno bolj priče, so zato vsaj nedostojno dejanje. To pripoveduje o pomanjkanju zgodovinskega znanja tistih, ki hočejo zgodovinska dejstva po smeri političnega vetra obrniti v svoj prid in tolmačiti eno samo resnico. Prihodnost, ki bo, upam vsaj, razbremenjena ideoloških in drugih predsodkov, bo morala to politično preveč prikrojevano zgodovino postaviti na svoje mesto.

O tem in o dilemah, kako poraženci hočejo postati zmagovalci, se je morda najlepše izrazil nedavno umrli Primorec, velikan slovenske besede in partizan Ciril Zlobec. Zapisal je tako: 'A v čem sploh je razlika med porazom in zmago, ko prezre nas zgodovina?'

Upam, da je bilo to njegovo z bolečino prežeto vprašanje zgolj retorično vprašanje.

S tem in poskusom, da naj mladi rodovi ne bi več vedeli, kdo je bil kdo, se je naš pesnik Ciril Zlobec uprl danes vse pogostejšemu zaničevanju vloge NOB v kontekstu zgodovinskih prizadevanj slovenskega naroda za samostojno državo Slovenijo.«

Dr. Dragan Petrovec

pravnik, kriminolog, redni profesor, na spominski slovesnosti na Srednji Dobravi, 25. oktober 2018:

»Kakšne besede naj zazve-nijo v pričakovano tišino in spokojnost tega časa, časa spoštljivega spomina na težko predstavljiva dejanja najboljših ljudi našega naroda in našega prostora? Kako izbirati besede, ki naj pomirjajo današnji čas, razgret od preprirov in – priznajmo si, Slovenci – enako od sovraštva med nami samimi? A bolj kot česarkoli smo potrebni miru, pa naj se ta ustvarja s spravou, odpuščanjem, strpnostjo, le s pozabo ne. In prav zato je pošteno, da se srečujemo na svetih krajih naše preteklosti.

Obstajajo spomeniki, ki so preživeli tisočletja. Spomeniki človeškemu pogumu, predanosti najvišjim načelom, svobodoljubnosti in človečnosti. Obstajajo tudi spomeniki ženskam, tem manjvrednim bitjem po prepričanju nekaterih novodobnih psihoanalitikov tudi slovenskega prostora. Po njihovem ženska sploh ni primerna za prenašanje vrednot na otroke. Ti domnevni filozofi do kolen ne sežejo množici žensk, od špartanskih mater, ki so učile otroke, da se smejo vrniti le s ščitom ali na njem, do partizank, kakršne so zrasle tudi iz Žagarjeve družine, družine narodnega heroja.

Slovenske Termopile so posejane po vsej deželi, od Dražgoš prek Ogenjce do Pohorja. Verjamem, da naredimo več dobrega, če namesto žolčne, čeprav globoko utemeljene kritike na račun brisanja zgodovine, čemur smo iz dneva v dan priče, dejavno ohranjamo spomin na te čase slovenske zgodovine. Na čase, ko je prav tako peščica slovenskih Špartancev in Špartank začela spreminjati od sovražnika začrtani tok zgodovine. Ti so šli v boj brez računice za lastno svobodo, a z jasno vizijo za narodovo svobodo. Razlika med narodovo in osebno svobodo je majhna, a neskončna – človeško življenje. Malo družin je, kakor je Žagarjeva, v kateri je usoda terjala tako velik dar: mati s tremi hčerami v italijanskih zaporih, enako sin, obsojen na dosmrtno ječo; oče, ena izmed hčera in drugi sin padejo v partizanih.

Dr. Igor Šoltes

evropski poslanec, na slovesnosti 1. novembra 2018, ob dnevu spomina na mrtve na Urhu pri Ljubljani:

»Ko sem se v mislih pripravljaval na vnovičen obisk tega mesta, v našem kolektivnem spominu in zgodovini enega bolj tragičnih, sem pomislil na meni ljube ljudi, ki jih ne morem

več srečati tako, kot danes srečujem vas. Pomislil sem na to, kaj bi jim želel reči o sebi, svetu, dogodkih, ki jih nismo delili, in o spominih, ki jih nismo stkali skupaj.

Namreč vsakič ko se namenimo k mestu spomina na pokojne, se v resnici namenimo k sebi. V grobovih, pod spomeniki in drevesi, v zapuščenih grapah ležijo ujeta sporočila, ki iščejo nove duše, da jih bodo dojele in živele. Sporočila, ki leže tu pod nami, pa v okoliških krajih, kamor so podivjani krvniki odvažali sledi svoje blaznosti, so opomini človeški norosti, podžgani s silo moči; solz mater, ki niso nikoli našle trupel svojih otrok; bolečine družin, ki jih je zadel nečloveški davek; so klic zemlje, ki je vpila preveč krvi.

Zemlja je tu, na Urhu, kot tudi na številnih drugih mestih v naši domovini prepojena z bolečino. Za nas in rodove, ki prihajajo, z nemara nerazumljivo bolečino, saj so strahovi, ki danes preže na naša življenja, neopisljivo drugačni od strahov, ki so jih naši predniki doživljali pred sedmimi in več desetletji. Niso manjši. So drugačni. Skrbi nas, ali bomo lahko v miru in dostojno užili starost. Skrbi nas, ali bomo znali svojo suverenost kot država braniti tam, kjer je najbolj vredno: na polju človekovih pravic. Skrbi nas tudi, ali bomo znali naš prihodnji razvoj podrediti potrebam večine in ne vplivnih elit. Pa tudi ali bomo vrednote, ki že stoletja domujejo v Evropi, z globalizacijo izgubili ali jim bomo vrnila sijaj. Mene skrbi tudi – in najbrž v tej skrbi nisem edini – ali bomo znali Slovenijo obraniti pred plimo z desne. Ali se bomo znali jasneje upreti pogubnim težnjam po relativizaciji zgodovinskih dosežkov, postavljanju spomenikov junakom, ki to niso, brisanju poglavij iz zgodovinskih knjig in prizadevanjem, da bi postali del Evrope, ki svoj kredo gradi na mržnji, delitvah, zapiranju vrat in zavračanju demokratičnih vrednot?«

Dr. Matej Vatovec

poslanec DZ, na slovesnosti ob obletnici nemške požigalne ofenzive v Istri 1. in 2. oktobra 1943, Sv. Anton, 29. september 2018:

»Krajevni praznik 2. oktober nas spominja in opominja na gotovo najbolj tragični dogodek v zgodovini Sv. Antona in tudi okoliških krajev, na nemško požigalno ofenzivo ali

tako imenovani štelament.

S tem se je 2. oktobra pred 75 leti v naših krajih končala tritedenska »prva svoboda«. V okviru vseljidske vstaje na Primorskem, ki je sledila kapitulaciji Italije, so namreč prebivalci slovenske Istre razorožili italijansko vojsko, zaplenili veliko orožja, osvobodili jetnike iz koprškega zapora, množično stopili v partizane in oblikovali nove partizanske enote, med njimi tudi Tržaško in Istrsko brigado.

Jasno je, da so se Nemci bali zavezniškega izkrcanja in so sklenili očistiti istrsko zaledje. Hitler je osebno sodeloval pri načrtovanju in zapovedal brezobziren teror nad civilnim prebivalstvom. V noči s prvega na drugi oktober so po načrtu Rommlovega štaba poslali s kraške planote 50.000 vojakov s sto petdesetimi oklepniki.

To je naša zgodovina. Zgodovina vas, tukaj prisotnih, vaših sorodnikov, zgodovina moje družine, zgodovina naših otrok in vnukov, predvsem pa tudi duh naših krajev. Istra in Primorska sta puntarski, uporniški zemlji. Ni naključje, da smo se prav v teh krajih prvi začeli upirati fašizmu. Ni naključje, da smo vztrajno kljubovali nacizmu. In ni naključje, da še danes ostajamo uporni, a tudi zavedni.

In ravno zaradi te naše zgodovine ne smemo dovoliti tega, kar se dogaja v zadnjih desetletjih. Ne smemo dopustiti, da tisti, ki bi očitno danes raje govorili nemško kot slovensko in ki spretno in zvijačno spreminjajo dejstva, v javnih občilih potvarjajo to našo zgodovino in jo zaničujejo. Takim moramo jasno povedati, da moramo biti ponosni na to zgodovino. To, kar nam je ta zgodovina prinesla, je svoboda. In na tej svobodi se je zgradila država, ki je bila sposobna na novo zadihati in ob tem upoštevati, morda ne popolnoma brez napak, življenja vseh.

Vsi govori so v celoti objavljeni na spletni strani www.svobodanabeseda.si

Aljaž Verhovnik

generalni sekretar ZZB NOB Slovenije, ob obletnici tragične nesreče Franca Rozmana - Staneta v Lokvah pri Črnomlju 7. novembra 2018:

»Julija leta 1936 se je začela španska državljanska vojna, imenovana tudi revolucija, ki je bila prva vojna proti fašizmu na svetu. To je bila vojna med na eni strani totalitarnim fašističnim režimom generala Franca in na drugi strani demokratičnimi revolucionarji, ki so hoteli uvesti spremembe v prid delavskega razreda in kmetom ter zavreči privilegije višjih družbenih slojev. Prav demokratičnim revolucionarjem se je kot prostovoljec pridružil tudi Franc Rozman. V tej vojni je z uspehom končal podoficirsko šolo in postal komandant bataljona. Po zmagi frankistov se je moral leta 1939 umakniti v Francijo, kjer so ga tamkajšnje oblasti zaprle v taborišče. Tam je ostal do pomladi leta 1941, ko je v Evropi že divjala druga svetovna vojna. V taborišču je postal aktivist in organizator internirancev.

Jesen leta 1941 je Franc Rozman s partizanskim imenom Stane Mlinar prevzel novo nalogo, postal je komandant I. štajerskega bataljona. Komandant Stane je vedel, da morajo imeti borci za izvedbo bojnih nalog pridobljeno ustrezno teoretično in praktično znanje, zato je ustanovil vojaško-politično šolo. Borci, ki so bili učenci te šole, so svojega komandanta cenili in spoštovali. Med njimi se je širil glas o junaškem partizanskem komandantu. To je pripomoglo tudi k množičnemu odhodu slovenskih fantov v partizane. Bataljon se je združil v I. slovensko brigado, ta pa se je po reorganizaciji preimenovala v II. grupo odredov.

Pod Stanetovim poveljstvom so borci bili pomembne bitke z Nemci in Italijani. Njihove zmage so povečevale moralno med partizani in krepile protinacifašistični duh. Narodnoosvobodilna vojska je postajala vse močnejša. 1. maja 1943 je bil Franc Rozman povišan v čin generalmajorja. Njegov značaj, znanje in izkušnje so ga tako zelo odlikovali in hkrati prekalili v odločnega borca, ki so mu tovariši sledili in zaupali. Tako je pri komaj dvaintridesetih letih postal komandant narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije.«

Program prireditev v januarju 2019

Osankarica

Slovesnost v spomin na padle borce Pohorskega bataljona bo **v soboto, 5. januarja 2019, ob 11. uri**. Pohod udeležencev k bojišču pri Treh žeblih. Organizator: ZB NOB Slovenska Bistrica

Grlava, Ljutomer

Spominska slovesnost ob obletnici dogodkov iz NOB, ko je okupator ustrelil dva člana družine Prelog in tri partizane ter požgal domačijo, bo **v soboto, 5. januarja 2019**, na Grlavi. Organizator: ZB NOB Ljutomer

Rudnik pri Radomljah, Domžale

Spominska slovesnost ob obletnici smrti borcev NOB, aktivistov OF in članov okrožnega komiteja kamniškega okrožja bo **v soboto, 5. januarja 2019**. Organizator: ZB NOB Domžale

Suhor, Metlika

Občina Metlika, ZB za vrednote NOB Metlika in KO ZB za vrednote NOB Suhor organizirajo slovesnost v spomin na 75. obletnico odhoda XIV. divizije na Štajersko. Slovesnost bo **v nedeljo, 6. januarja 2019, ob 14. uri** v Kulturnem domu na Suhorju. Tradicionalni spominski pohod od Metlike do Suhorja se bo začel ob 10. uri izpred parka pri Belokranjskem muzeju v Metliki. Slavnostni govornik na slovesnosti bo dr. Igor Šoltes, poslanec v Evropskem parlamentu. Milan Travnikar, predsednik ZB za vrednote NOB Metlika

Primož na Pohorju, Radlje ob Dravi

Prireditev ob obletnici ustanovitve XI. SNOUB Miloša Zidanška bo **v nedeljo, 6. januarja 2019, ob 11. uri** pri Primožu na Pohorju. Pohod Vuzenica–Sv. Primož na Pohorju. Organizator: ZB NOB Radlje ob Dravi

Slovenska Bistrica

Slavnostna akademija v spomin na tragično usodo borcev I. pohorskega bataljona bo **v torek, 8. januarja 2019**, v Slovenski Bistrici. Organizator: ZB NOB Slovenska Bistrica

Koroški Selovec, Ravne na Koroškem

Prireditev ob 74. obletnici, ko so 12. januarja 1945 gestapovci zverinsko pobili sedem talcev iz dravograjskih zaporov, bo **v soboto, 12. januarja 2019, ob 11. uri**. Organizator: ZB NOB Mežiške doline

Pasja ravan–Dražgoše

Začetek 40. spominskega pohoda »Po poti Cankarjevega bataljona s Pasje ravni v Dražgoše« bo **v soboto, 12. januarja 2019, med 22. in 24. uro** s Pasje ravni. Organizator: ZB NOB Škofja Loka, PD Škofja Loka

Železniki–Dražgoše

Začetek spominskega pohoda Železniki–Ratitovec–Jelovica–Dražgoše bo **v soboto, 12. januarja 2019, ob 24. uri** iz Železnikov. Organizatorja: ZB NOB Škofja Loka, PD Škofja Loka

Pohodi v okviru prireditve »Po stezah partizanske Jelovice«

- Kranj–Podblica–Dražgoše
- Čepulje–Mohor–Dražgoše
- Kropa–Jamnik–Dražgoše
- Selca–Kališe (čez Površnico)–Dražgoše
- Škofja Loka–Križna gora–Čepulje–Mohor–Dražgoše
- Šoteska (Bohinj)–Rovtarica–Dražgoše
- Železniki–Rudno–Dražgoše
- Zimsko kolesarski vzponi v Dražgoše v smereh: Kranj–Podblica–Dražgoše, Selce–Lajše–Dražgoše, Škofja Loka–Selce–Češnjica–Dražgoše, Kropa–Jamnik–Dražgoše
- udeležba pohodnikov na pohodu iz Tržiča–Podnart–Ovsiše–Jamnik v Dražgoše

Organizatorji: ZB NOB Škofja Loka, PD Škofja Loka, Organizacijski komite za prireditev »Po stezah partizanske Jelovice«

Dražgoše

62. zaporedna osrednja prireditev ob 77. obletnici bojev pri spomeniku dražgoške bitke bo **v nedeljo, 13. januarja 2019, ob 12. uri** v Dražgošah. Organizator: ZB NOB Škofja Loka, Organizacijski komite za prireditev »Po stezah partizanske Jelovice«

Štorje, Sežana

Prireditev v spomin na umorjenega partizanskega kurirja Marjana Štoka iz Proseka bo **v nedeljo, 20. januarja 2019**, v Štorjah pri Sežani. Organizator: ZB NOB Sežana

Kino Šiška, Ljubljana

Prireditev ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta in obletnica osvoboditve prvega nacističnega taborišča Auschwitz bo **v nedeljo, 20. januarja 2019, ob 11. uri** v Centru urbane kulture –Kino Šiška, Trg prekomorskih brigad 3, Ljubljana. Organizator: ZB NOB Slovenije

Brdce, Cerklje

Žalna prireditev ob obletnici 47 padlih slušateljev partijske šole v Cerkljem bo **v nedeljo, 27. januarja 2019, ob 11. uri** pri spomeniku na Brdcih. Organizator: ZB NOB Idrija - Cerklje

Slovesnost na Sveti Ani

ZB za vrednote NOB Cerklje, krajevna organizacija Loške dolina vabi na tradicionalno spominsko slovesnost ob 74. obletnici napada domobrancev na partizansko enoto Notranjskega odreda na Sveti Ani. Slovesnost bo **v nedeljo, 13. januarja 2019, ob 11. uri** na Sveti Ani nad Ložem. Slavnostni govornik bo generalni sekretar ZB za vrednote NOB Slovenije tovariš Aljaž Verhovnik.

Z avtobusom v Dražgoše

Proslava v spomin na Dražgoško bitko bo **13. januarja 2019** pri spomeniku v Dražgošah. Avtobus iz Ljubljane bo odpeljal **ob 10. uri** izpred parkirišča pri Hali Tivoli. Prijave sprejema Tatjana na telefonsko številko 01/432 52 41. Mestni odbor ZB NOB Ljubljana

Marija Mavsar - Jelka

(1923–2918)

Letos je bila zadnja oktobrska nedelja 26. oktobra po lepih sončnih dneh deževna. Že doma, ko sem se odpravljala na vsakoletno tradicionalno spominsko slovesnost v Kotlje, sem pomislil, da se letos s partizanko in častno krajanko Kotelj Marijo Mavsar - Jelko zaradi dežja verjetno ne bomo srečali. Skoraj vsako leto sta jo sin Leopold in hči Marijana iz Maribora pripeljala na slovesnost, na kateri smo obudili

spomin na medvojni čas, na nedeljo 31. oktobra leta 1943, ko so bile Kotlje en dan svobodne.

Takrat je četa partizanov iz Kotelj pregnala okupatorjevo postojanko in iz cerkve nemško govorečega duhovnika. V cerkvi sta se razlegli slovenska beseda in slovenska pesem. Pod lipo pred cerkvijo pa so partizani pripravili partizanski miting, na katerem sta navzoče nagovorila Pavle Žavcer - Matjaž in Polde Eberl - Jamski.

Marija, s partizanskim imenom Jelka, je bila še edina živa partizanka in priča tega dogodka. Ko smo leta 2013 praznovali 70. obletnico tega dogodka, je Marija le dva dni pred to spominsko slovesnostjo praznovala svojo devetdesetletnico. Takrat smo ji izročili zlato plaketo Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Marija Mavsar Jelka se je rodila 26. oktobra 1923 na Ravnah na Koroškem v družini Prevorčič. Že od svojega 18. leta je bila kurirka. 13. maja 1943 je zaradi grožnje s smrtjo pobegnila s kmetije, kjer je delala, in vstopila v partizansko »Dragotovo četo«.

31. oktobra 1943 se je s približno petdesetimi soborci udeležila napada na okupatorjevo vojsko v Kotljah. Napad so vodili Drago, Pavle Žavcer - Matjaž, Marjetka in Dušan. Pozneje je bila borka Šlandrove brigade in je bila leta 1944 v spopadu z okupatorjem ranjena. 16. septembra 1944 ji je komandant Franc Rozman - Stane za njen pogum podelil medaljo za hrabrost.

Ob koncu druge svetovne vojne je maja 1945 sodelovala v zaključnih bojih na Poljani. Po osvoboditvi je njena enota sprejela ukaz o razpustitvi. Marija Mavsar, s partizanskim imenom Jelka, je odšla v Maribor, kjer se je zaposlila in poročila. Vključila se je v delo Krajevne organizacije ZB Prežihov Voranc v Mariboru. Dokler ji je zdravje dopuščalo, je skrbela za otroke partizanov in bila odgovorna predvsem za skrb in sodelovanje z borci. Vsa leta pa je delovala tudi v Zvezi društev vojaških vojnih invalidov, Rdečem križu in AFŽ.

Ob koncu druge svetovne vojne je maja 1945 sodelovala v zaključnih bojih na Poljani. Po osvoboditvi je njena enota sprejela ukaz o razpustitvi. Marija Mavsar, s partizanskim imenom Jelka, je odšla v Maribor, kjer se je zaposlila in poročila. Vključila se je v delo Krajevne organizacije ZB Prežihov Voranc v Mariboru. Dokler ji je zdravje dopuščalo, je skrbela za otroke partizanov in bila odgovorna predvsem za skrb in sodelovanje z borci. Vsa leta pa je delovala tudi v Zvezi društev vojaških vojnih invalidov, Rdečem križu in AFŽ.

Stanislav Ovnič

Štefka Lačen

(1923–2018)

Na začetku novembra je domače, znance in prijatelje zapustila 95-letna Štefka Lačen.

Rodila se je 20. decembra 1923 v družini Krambergerjevih na Ptujju. Osnovno šolo je obiskovala na Ptujju, dve leti nižje gimnazije in gospodinjstvo šolo Vesna pa v Mariboru. Predvsem se je posvetila ročnemu delu in bila vse življenje gospodinja. Oče Franc Kramberger, znan predvojni aktivist

in komunist v železniških delavnicah, jo je pritegnil v narodnoosvobodilno gibanje.

V njihovi hiši v današnji Meglovi ulici na Ptujju so se takoj po nemški zasedbi in ustanovitvi OF na Ptujskem sestajali številni aktivisti, med njimi Jože Lacko, Zvonko Sagadin in njegova mama Tončka - Ženka. Aktivisti so bili v glavnem domačini, prihajali pa so tudi od drugod, med drugim tudi Miloš Zidanšek, ki je Štefki zaupal nalogo kurirke med ptujskim in mariborskim okrožnim komitejem. Štefkin dom je postal pokrajinska javka OF, tu so se zbirali kurirji iz zahodnih Slovenskih goric, vse do javke Jožeta Kerenčiča v Jastrebcih na Kogu in drugih organizatorjev OF, ki so delovali tudi v Ljutomeru, Radgoni in Pomurju.

Kurirji so prihajali in odhajali, po vdoru gestapovcev v njihov dom 7. decembra 1941 je bila postojanka OF uničena, Štefko in njeno mamo pa je okupator zaprl v ptujске zapore za dva meseca, nato pa v znane zapore na Borlu. Junija leta 1942 so jo izpustili, nato pa po junškem boju Slovenskogoriške - Lackove čete, v katerem je padel tudi njen oče Franc Kramberger, odpeljali v Ravensbrück, iz katerega se je vrnila junija 1943 in živela pri sorodnikih vse do osvoboditve, saj so na njeni domačiji gospodarili Nemci.

Štefka je vse svoje življenje preživela kot skromna in skrbna gospodinja, vedno je našla dovolj časa za družbeno delovanje v svoji krajevni skupnosti, v prvotni AFŽ, v območni organizaciji Rdečega križa, v SZDL in Združenju borcev za vrednote NOB Ptuj. Dodati velja, da so Lačnovi znana pevška družina (pokojni sin Franc in njegov naslednik Gregor sta pravi dokaz za to) in da je v krogu domačih Štefka vedno rada zapela. Vedno je bila polna življenja, nasmeha in polna energije. Pred tremi leti jo je Območno združenje borcev za vrednote NOB Ptuj imenovalo za častno članico združenja, letos pa ji je podelilo spominsko listino ob 70-letnici borčevske organizacije.

Štefka je vse svoje življenje preživela kot skromna in skrbna gospodinja, vedno je našla dovolj časa za družbeno delovanje v svoji krajevni skupnosti, v prvotni AFŽ, v območni organizaciji Rdečega križa, v SZDL in Združenju borcev za vrednote NOB Ptuj. Dodati velja, da so Lačnovi znana pevška družina (pokojni sin Franc in njegov naslednik Gregor sta pravi dokaz za to) in da je v krogu domačih Štefka vedno rada zapela. Vedno je bila polna življenja, nasmeha in polna energije. Pred tremi leti jo je Območno združenje borcev za vrednote NOB Ptuj imenovalo za častno članico združenja, letos pa ji je podelilo spominsko listino ob 70-letnici borčevske organizacije.

Stanko Lepej

Franjo Malgaj v stripu

Muzej novejšje zgodovine Celje je izdal in založil strip z naslovom Franjo Malgaj - mladenič, ki ga je izbrala zgodovina. Avtorja dela sta Marijan Pušavec in Gašper Krajnc. Delo je izšlo v 3000 izvodih.

Cena stripa je 8 evrov.

80 let
**Jožeta
Šušmelja**

// PIŠETA: **dr. Branko Marušič**

Jože Šušmelj se je rodil 3. novembra pred osemdesetimi leti v gozdarjevi družini v Voglarjih na Trnovski planoti. Nižjo gimnazijo je obiskoval v Novi Gorici in po končanem učiteljsku v Tolminu je na Filozofski fakulteti končal študij sociologije (1965). Med študijem je deloval v vodstvu Zveze študentov ljubljanske univerze in bil odgovorni urednik študentskega glasila Tribuna.

Za diplomsko nalogo je skupaj z Marjanom Tavčarjem dobil Prešernovo nagrado za študente (1964). Najprej se je skupaj z Marjanom Tavčarjem zaposlil v Centru za sociološke raziskave v Novi Gorici, nato je deloval v Zvezi sindikatov in v gospodarstvu. Od pomladi leta 1974 je bil dva mandata predsednik skupščine Občine Nova Gorica. Leta 1982 je bil izvoljen za podpredsednika slovenske skupščine in od leta 1986 je bil vodja slovenskih delegatov v zveznem zboru jugoslovanske skupščine. Jeseni 1990 je postal jugoslovanski generalni konzul v Trstu in ob osamosvojitvi Slovenije je sodeloval pri ustanavljanju konzulata slovenske države v tem mestu. Več kot štiri leta je služboval na slovenskem veleposlaništvu v Rimu, po vrnitvi v domovino pa je deloval v Ljubljani na ministrstvu za zunanje zadeve. Med letoma 2004 in 2008 je bil slovenski generalni konzul v Trstu. Konec leta 2008 se je upokojil in danes živi v Novi Gorici.

Ne spomnim se, kdaj sem Jožeta Šušmelja prvič srečal, morda takrat, ko je bil dijak nižje gimnazije v Novi Gorici, ali pa pozneje, ko je postal tolminski učiteljskičnik. Zagotovo sem ga srečeval v Ljubljani, ko je vodil Klub goriških študentov, in potem pogosteje v Novi Gorici v Centru za sociološke raziskave. Jože je potem ubral pota političnega, upravnega (županskega) in poslanskega (delegatskega) delovanja. Stike sva pravzaprav obnovila po tistem, ko je stopil v diplomatsko službo in se mi je iz Rima večkrat oglasil po telefonu. Danes sva si bliže. Starost nas zблиžuje, potrebujemo družbo, da obujamo spomine in da presojamo delo novih generacij pa tudi da postoriva, dokler še zmoreva, kaj družbeno koristnega.

Jožetu Šušmelju sem ob življenjskem jubileju čestital že na ovitku njegove zadnje, nedavno objavljene knjige V Trstu ob osamosvajanju Slovenije. K temu lahko le dodam, da česa lepšega osemdesetletnik ne more doživeti, kot da ob jubileju prelistava po svoji osmi knjigi, ki je plod njegovega avtorskega in uredniškega dela. Jože ob tem zagotovo pomisli, da je pot do knjige pot spominov, pot raznovrstnih doživetij, razmišljanj, spoznanj, pa tudi samokritike in samocenzure. Toda pot do knjige je tudi pot želja po izpovedovanju, polna srečnih ustvarjalnih trenutkov in odrekanja. Vse to se je prepletalo in se še prepleta v Jožetovem življenju, kar ga še vedno ohranja in navdihuje njegov ustvarjalni nemir, s katerim premaguje tudi življenjske osebne stiske, ki se jim žal nihče ne more izogniti.

90 let
**Alojza
Majcna**

// PIŠETA: **Filip Matko Ficko**

Na svoji domačiji v Rihtarovcih 13 v občini Radenci je 21. junija praznoval 90. rojstni dan Alojz Majcen, član Krajevne organizacije ZZB za vrednote NOB Radenci, ki se je vpoklicu v nemško vojsko novembra leta 1944 izmaknil ter se podal k partizanom na Pohorje. Bil je vključen v Pohorski odred in sredi maja leta 1945 je sodeloval tudi v zadnjih bojih druge svetovne vojne na slovenskih tleh pri Dravogradu.

Rodil se je 26. junija 1928 v Brunšviku, razpotegnjenem naselju v srednjem delu Dravskega polja. Oče Franc je bil kmetovalec, mati Roza pa gospodinja. Od dvanajstih otrok jih danes živi še šest. Od njega sta danes starejša sestra Marija (92 let) in brat Franc (94 let), ki še vedno živita v Brunšviku. Ob kmetiji so se doma preživljali tudi z mlekom, ki so ga zbirali po vasi ter s kolesom vozili prodajat po Mariboru. Osem razredov osnovne šole je Alojz končal pri Sveti Marjeti na Dravskem polju ter se odločil za poklic kovača. Poklica se je odšel učiti v Dogoše k zasebniku Heindrichu Sebetu. Novembra 1944 je prejel poziv za nemško vojsko. Vrnil se je domov, se nekaj časa skrival in nato po zvezah z botrom Dežmanom, ki je že od leta 1941 partizanal s partizanskim imenom Zmaj, šel najprej v Planico (Koprivnik) nad Framom na Pohorje ter se januarja 1945 vključil v Pohorski odred. Opravljal je kurirsko službo med Pohorjem in Bočem.

Po končani vojni je ostal v vojski, bil je najprej v vojašnici (osnovna šola) v Rušah, pozneje pa komandir straže v Hočah, v tamkajšnjem vojaškem skladišču za železniško postajo. Želel si je sleči uniformo in ob pomoči podporočnika Pirša iz Polskave so ga avgusta 1945 odpustili iz vojske. V Mariboru je na kovačiji Vrbnjak leta 1946 opravil pomočniški izpit ter se zaposlil v Tovarni železniških vozil Boris Kidrič v Mariboru. Leta 1948 je moral še na »dosluženje« vojaščine in 12 mesecev je bil v enoti KNOJ-a v Valjevu.

Prvič se je poročil v Brunšviku, zgradil hišo v Framu ter se kar za 18 let zaposlil v mariborski Metalni, najprej kot kovač, postal je skupinovodja, nato delovodja ter končni kontrolor, po končani mojstrski šoli pa je obiskoval delovišča Metalne po vsej Jugoslaviji. Kot kontrolor se je leta 1968 zaposlil v Avtoradgoni v Gornji Radgoni ter se znova poročil. Od leta 1980 dalje je bil vodja proizvodnje do upokojitve leta 1987.

V zakonu z ženo Olgo sta se jima leta 1976 rodila dvojčka: hči Sonja, ki je danes sodnica v Mariboru, in sin Slavko, ki je pilot – podpolkovnik Slovenske vojske.

V današnji Občini Radenci je leta 1982 prevzel funkcijo predsednika vaškega odbora, leta 1987 pa bil izvoljen za predsednika krajevne skupnosti, ko so bili v ospredju referendumski časi za gradnjo telefona, kanalizacije, cest, športne dvorane in pokopališča. Ves čas je bil tudi aktiven na športno-rekreativnem in naravovarstvenem področju kot ribič in lovec. Za svoje delovanje je leta 1987 prejel priznanje OF tedanje SZDL pa tudi priznanje ob 60-letnici Zveze združenj borcev NOB leta 2008.

Ob 100. obletnici konca prve svetovne vojne

Idrijsko in Cerkljansko

1914 – 1919

Do 2. junija prihodnje leto bo v Mestnem muzeju Idrija na gradu Gewerkenegg in v Cerkljanskem muzeju v Cerknem na ogled občasna razstava ob 100. obletnici konca prve svetovne vojne Na obrobju pekla, Idrijsko in Cerkljansko 1914–1919. Prva svetovna vojna je zahtevala približno 20 milijonov vojaških in civilnih žrtev in je bila v marsičem prelomnica v sodobni človeški zgodovini.

V Mestnem muzeju Idrija smo leta 2015 zastavili raziskovalni projekt, katerega končna cilja sta bili postavitev občasne razstave in izdaja vsebinskega kataloga v letu 2018. Od vsega začetka smo načrtovali postavitev razstave na dveh lokacijah: na gradu Gewerkenegg v Idriji in v Cerkljanskem muzeju v Cerknem. V Idriji predstavljamo, kako so vojno doživljali prebivalci naših krajev, v Cerknem pa življenje vojaštva v zaledju soške fronte. Šele z ogledom obeh delov razstave si boste lahko ustvarili celovito sliko medvojne doživetja na našem območju. Vsebine se ne podvajajo, z izjemo uvodne predsta-

vitve in seznama žrtev, na katerem je 867 imen padlih, umrlih in pogrešanih vojakov z Idrijskega in Cerkljanskega.

Vojna, ki je pred sto leti tako kruto posegla v življenje naših prednikov, je v individualnem in kolektivnem spominu že precej zabrisana. O njej na našem območju pričajo redki spomeniki in ostaline na terenu. Arhivski in materialni viri, ki jih predstavljamo na obeh lokacijah, naj spomnijo na prestano gorje naših prednikov. Ob zdajšnjih razmerah v svetu naj spodbudijo k razmisleku o ustreznem urejanju konfliktnih situacij in miru kot temeljni civilizacijski vrednoti.

V Cerkljanskem muzeju bodo do 16. decembra 2018 na ogled tudi likovna dela članov likovne sekcije pri DU Cerkno, ki so ustvarjali na temo vojne. V gradu Gewerkenegg je mogoč ogled od ponedeljka do nedelje med 9. in 18. uro, v Cerknem pa od torika do petka med 9. in 15. uro, ob sobotah in nedeljah pa od 10. do 13. in od 14. do 18. ure. Razstavo so omogočili Ministrstvo za kulturo RS, Občina Idrija in Občina Cerkno.

Besedilo in foto: Mestni muzej Idrija

Apokaliptični jezdec

*Prvi divji jezdec
z avionom nadzvočne hitrosti drvi
in pod nebom, kjer leti,
povsod črni duh smrti pusti.*

*Drugi kruti jezdec
na ribi z živimi srebrom brzi
in ob obalah, kjer hiti,
povsod črni duh smrti pusti.*

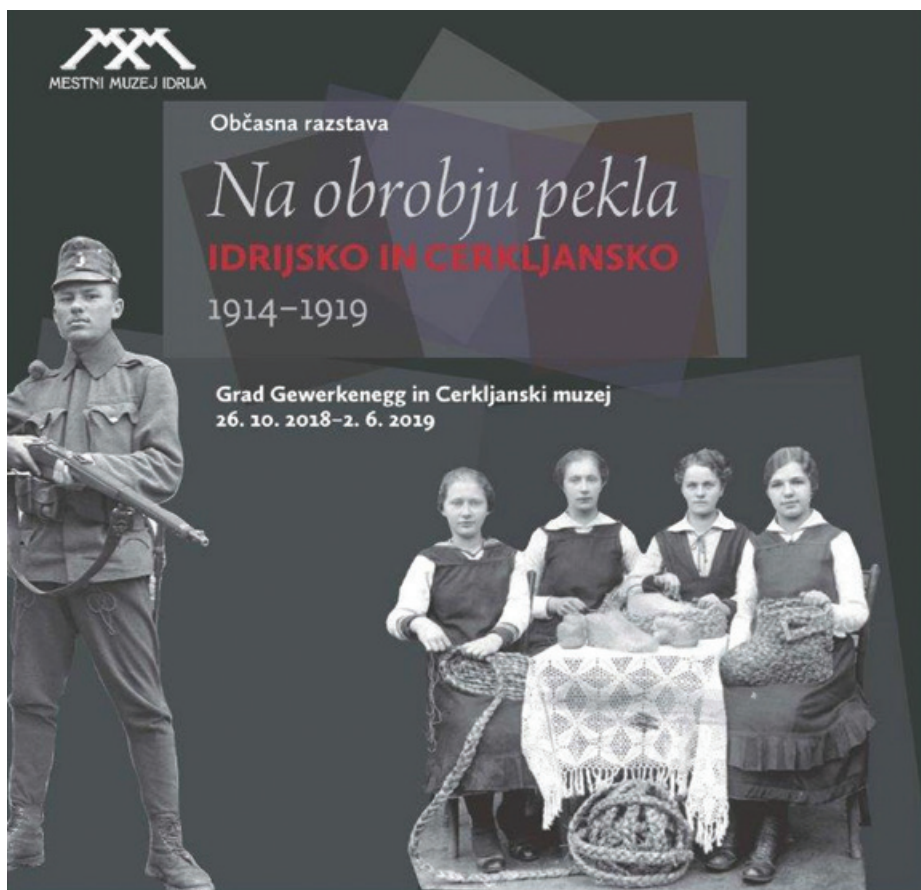
*Tretji grozljivi jezdec
se z najpopolnejšim avtom podi
in na vedno preozki cesti
povsod črni duh smrti pusti.*

*Četrti skeletni jezdec
na krilih stoglavega zmaja sedi
in kjer pade kaplja njegove krvi,
povsod črni duh smrti pusti.*

*Križarjijo, peneče se podijo,
mehkobo živo pod seboj drobijo;
in ko odjezdijo v daljo novo,
za sabo puščajo le kamen,
puščobo in smrt kot zasnovo.*

Maca Jogan

Naši razgledi, 22.4.1977,
št. 8, str. 205

Koledar 2019

Koledar maršala Tita za leto 2019, barvni 6-listni, je na prodaj našim članom po ceni 5 evrov plus poštnina oziroma po dogovoru. Naročila sprejema Mojmir Lipovšek, 041-769 200.

	SVOBODNA BESEDA	NIZOZEMSKI SLIKAR MONDRIAN (IZ: TIPE)	DEL SRAJCE	MAJHEN DAR	TNALA	ZAKON V ZDA	ESTONSKI POLITIK (MART; IZ: ARAL)	NICK NOLTE	ŽIRAFI PODOBEN AFRIŠKI SESALEC	PREBIVALCI SAVINE PRI LJUBNEM	VADITELJ
	ILEGALNOST										
	NAJVEČJI SLOVENSKI PISATELJ										
	SPISEK TISKOVNIH NAPAK								RIMSKI POZDRAV NASPROTNIKI BOLJŠEVIKOV		
	VZHODNO-AZIJSKA UTEŽNA ENOTA (IZ: LETA)						RUS. SLIK. (ILJA; IZ: PIREN)				
SLOVENSKI EPIDEMIOLOG (FRANC)		KRAJ NA PAŠMANU	IT. REKA ANIO V ANTIKI				SIN				
								NEPRIJETEN VONJ			
SVOBODNA BESEDA	SEKTAŠKO RAVNANJE	OMEJEVALEC PRAVIC, TLAČILEC	SKANDINAVSKI DROBIZ	LOJZE KOLMAN	PRIPADNIK SANOV PREBIVALEC ETOLJE		ITALIJANSKO MESTO V KALABRIJI	PIKAJOČE ŽUŽELKE INDONEZ. OTOČJE (IZ: URA)		CECIL RHODES	
										ANTON (LJUBK.)	
OBLJETNICA											SVOBODNA BESEDA
ELEKTRICAR									BRAZ. VELEMESTO		SPECIALIST ZA OKULISTIKO
									ROJSTNI KRAJ		BOLEČE DUŠEVNO CUSTVO
RIMSKI CESAR 282-283				BIKOBOR. VZKLIK GOLFISTKA SOERENSTAM			RUS. REPUBLIKA (NI: TUBA) GEOMET. TELO			DEL JEDILNEGA PRIBORA EVA SRŠEN	
TOMO ČESEN			PEVKA PINTERIČ EGIPTOV. POLITIK (ANVAR EL)				RDEČKAŠTA MRAVLJA URSULA ANDRESS				
PRITOK OISE V FRANCIJI (IZ: SIENA)									GL. MESTO JUŽNE KOREJE GLAVNI STEVNIK		
STISKALNICA ZA STANČANJE						PRIPADNIK AZANDOV AMERISKA IGRALKA THURMAN				KRAJEVNI LJUDSKI ODBOR PRVA GREŠNICA	
TEDDY BOV (KRAJŠE)					ZMES SNOVI ZA PRIDOBIVANJE KOVINE			SLIKAR ŠUBIC		IVAN SIVEC	
								IVAN MINATTI		OSKAR LANGE	
ŽELEZNIŠKA KOMPOZICIJA					CMERAVOST						
GOROVJE V SREDNJI GRČIJI (IZ: TAJJO)											
					SVOBODNA BESEDA						
									NIZEK ŽENSKI GLAS		SVOBODNA BESEDA

Rešitve križanke pošljite do 15. januarja 2019

Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Izžrebaní reševalci križanke iz
37. številke revije Svobodna beseda

1. Janez Meglič, Snakovška c. 14, 4294 Križe
2. Franci Sven Grebenc, Stara Gora 54, 8233 Mirna
3. Nada Aranjoš, Bistriška c. 44, 2319 Poljčane

Rešitve križanke:

INICIATOR, TABORIŠČE, ATELJE, EŽ, LER, ELITA, NIZ, LAN, EDUKACIJA, HLODAR, GONARS, ALALI, EHO, OMAMA, EVERGRIN, CO, PLOVEC, BIL, ŠA, ELKO, PAN, SEKAČA, NJORKA, IREC, VR, TUL, ONAGER, O'NEAL, RB, OLEUM, VALIVKA, IKONOKLAZEM, NANI, KAMIN, TORI, ARAK.

Geslo: GONARS TABORIŠČE KAMPOR

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 15. januarja 2018.

Ime in priimek: _____

Naslov: _____

Geslo 38. številke SB: _____